

MSOMAS Masteroppgave i sosialfag

Hvordan påvirker foreldre ungdoms forhold til alkohol?

*En fenomenologisk studie av sammenhengen mellom
foreldreatferd og ungdoms alkoholbruk.*

Av: Tonje Hoff

Veileder: Kjersti Ørvig

DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET

Institutt for sosialfag

Antall ord i oppgavebesvarelsen: 41768

Masteroppgave – Sosialt arbeid

Institutt for sosialfag - juni 2015

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært en interessant og krevende prosess. Jeg har likt å kunne fordype meg i faglige spørsmål knyttet til et tema som jeg har stort engasjement for. Det har vært lærerikt å gjøre egen forskning, og jeg har blitt utfordret på mange måter i dette arbeidet. Ikke minst i det å arbeide strukturert helt fram til mål, ved siden av alt annet som opptar meg i hverdagen.

Det ligger store muligheter i det å samarbeide med foreldre om å gi ungdom gode oppvekstvilkår. Denne oppgaven tar utgangspunkt i foreldres refleksjoner og strategier knyttet til det å begrense ungdoms alkoholbruk. Takk til de fem foreldrene som har delt sine erfaringer og tanker med meg.

Takk også til alle dere som har vært tålmodig med meg i disse to årene. Mine barn, venner og kolleger som har tålt at jeg har vært i «masterboblen» og skjøvet mange andre ting til siden. Takk til mine ledere, Mona Kopperstad og Atle Melangen, som har gitt meg mulighet til å gjennomføre studiet. Takk også til veileder, Kjersti Ørvig, for konstruktive innspill.

Stavanger, våren 2015

Tonje Hoff

INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord

Innholdsfortegnelse

Sammendrag

1.0. INTRODUKSJON TIL TEMA OG PROBLEMSTILLING

1.1. Bakgrunn for valg av tema

1.2. Problemstilling

1.3. Forskningsspørsmål

1.4. Studiens formål

1.5. Avgrensing

2.0. OPPGAVENS OPPBYGNING

3.0. TIDLIGERE FORSKNING

3.1. Hva slags bekymring knyttes til ungdoms bruk av rusmidler?

3.2. Studier av sammenheng mellom foreldres holdninger til ungdoms alkoholbruk og ungdoms drikkemønster.

3.3. Studier av sammenheng mellom foreldrestil og ungdoms bruk av alkohol

3.4. Studier av sammenheng mellom foreldrenes eget alkoholbruk og ungdommens alkoholbruk.

3.5. Oppsummering av forskning

4.0. TEORETISKE PERSPEKTIVER

4.1. Innledning

4.2. Sosialisering

4.3. Symbolsk interaksjonistisk perspektiv

4.4. Primærgrupper

4.5. Internalisering av normer

4.6. Holdning

4.7. Grenser og oppdragelsesstil

4.8. Oppsummering

5.0. METODOLOGI

5.1. Innledning

5.2. Vitenskapsteoretisk ståsted

5.3. Metode og forskningsprosess

5.4. Forskningsetiske hensyn

5.5. Analyse av datamaterialet

5.6. Validitet og reliabilitet

6.0. FORELDRES GRENSESETTING KNYTTET TIL ALKOHOLBRUK FØR FYLTE 18 ÅR.

6.1. Innledning

6.2. Hovedkategori 1: Ytre styring

6.3. Hovedkategori 2: Indre styring

7.0. SELVSTENDIGGJØRING OG KONTROLL

7.1. Hovedkategori 3: Kjennskap til normer i jevnaldermiljøet

7.2. Hovedkategori 4: Håndtere forventinger i jevnaldermiljøet

7.3. Hovedkategori 5: Risikobevisthet

7.4. Hovedkategori 6: Foreldrenettverk

7.5. Hovedkategori 7: Foreldre som modeller

7.6. Oppsummering hovedfunn

8.0. VIDERE DISKUSJON AV FUNN

8.1. Foreldres grensesetting knyttet til alkoholbruk før 18 år

8.2. Selvstendigjøring og kontroll

9.0. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Litteratur

Vedlegg:

Informasjonsskriv

Intervjuguide

SAMMENDRAG

Tema for denne oppgaven er ungdom og rus. Problemstillingen for denne studien er som følger: «Hvordan påvirker foreldre ungdoms forhold til alkohol?». Jeg har valgt en fenomenologisk tilnærming til min forskningsstudie. Det å få tak i foreldrenes meningsinnhold har vært sentralt. Som teoretisk tilnærming har jeg valgt et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. For å få en dypere forståelse av sammenhengen mellom foreldreatferd og ungdoms bruk av alkohol, har jeg gjort en egen kvalitativ undersøkelse, og studert eksisterende forskning og litteratur om temaet. Jeg har stått i et dialektisk forhold mellom teori og data.

Mine funn peker mot at foreldres måte å vektlegge selvstendighet og kontroll i påvirkningen av ungdoms holdning til alkohol, henger sammen med hvordan de forstår sin egen virkelighet. Foreldrene tilpasser sin foreldreatferd til hvordan ungdommen samhandler med dem og med sine sosiale omgivelser. Jeg fant også at de holdningene foreldrene har til ungdoms bruk av alkohol, har betydning for hvordan de setter grenser for denne bruken. Jeg har identifisert dimensjoner ved deres foreldreatferd som kan plasseres under hovedkategoriene «ytre styring» og «indre styring». Foreldrene i mitt utvalg, hadde noen felles strategier knyttet til det å gi selvstendighet og ha kontroll. Dette kategoriserte jeg som «kjennskap til normer i jevnaldermiljøet», «håndtere forventninger i jevnaldermiljøet», «risikobevissthet», «foreldrenettverk» og «seg selv som modeller».

Vekselvirkningen mellom forskning og teori, og egen empiri, har bidratt til at jeg har sett mønstre i hvordan foreldre påvirker sine barns bruk av alkohol. Samtidig har jeg fått en mer nyansert forståelse av disse sammenhengene. For meg har det vært interessant å komme nær den virkelighet dagens foreldre opplever.

«Ettersom personers meningsunivers er bestemmende for hva de faktisk gjør, det vil si hvordan de forholder seg til omgivelsene og til andre mennesker, undersøker fenomenologisk inspirerte forskere verden slik den erfares og oppfattes av aktørene.» (Thornquist, 2012, s.87).

1.0. INTRODUKSJON TIL TEMA OG PROBLEMSTILLING

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Jeg arbeider selv i et kommunalt rusforebyggende tiltak rettet mot ungdom. I mitt daglige arbeid er jeg i kontakt med foreldre om temaet ungdom og rus, som også er tema for denne oppgaven. Jeg samarbeider ofte med foreldre om det å gi barn og unge gode oppvekstvilkår. Jeg har også uttalt meg om temaet ungdom og rus som fagperson i media og når jeg har holdt foredrag for foreldre og samarbeidspartnere. I dette arbeidet har jeg formidlet at det er viktig at foreldre setter grenser for ungdoms utprøving av alkohol. Jeg har basert min forståelse på forskning som viser sammenheng mellom foreldres holdninger til ungdoms rusbruk, og ungdoms bruk av alkohol. Tydelige grenser fra foreldre mot å drikke alkohol ser ut til å ha stor betydning i det å begrense ungdoms bruk av rusmidler i ung alder (Bolstad et al, 2010). Samtidig er ikke sammenhengen mellom foreldres grenser og ungdoms bruk av alkohol entydig. Ungdom kan prøve ut alkohol selv om de har klare grenser hjemme. Det er andre faktorer som også påvirker foreldrenes grad av innflytelse. Dette ønsker jeg å få mer kunnskap om.

Foreldre jeg har kontakt med i mitt arbeid, har gjerne bedt om råd om hvilke grenser de skal sette for ungdommens alkoholbruk. De har gjerne en opplevelse av at de fleste ungdommene prøver ut alkohol. De kan ha en oppfatning av at dette er noe de ikke kan hindre. På den andre siden er de bekymret for det som hender når ungdom drikker. De ønsker å skjerme sine barn fra dårlige opplevelser knyttet til beruselse. Andre foreldre vil gjerne sette klare grenser for alkoholbruk, men er redde for at deres ungdom vil bli satt utenfor jevnalderfellesskapet dersom de setter strengere regler for sitt barn enn det de tror andre foreldre gjør.

Det at ungdommen deltar på arenaer der foreldre ikke har innsyn og tilgang, ser ut til å gjøre foreldrene mer usikre på hva som foregår når ungdommen er med venner. Foreldre har ofte også uttrykt usikkerhet på sin egen mulighet for å påvirke det som

skjer når ungdommen er med venner. De ønsker å gi ungdommen anledning til å løsrive seg og være selvstendige, samtidig som de tror at ungdommen har behov for klare grenser og rammer.

Gjennom mine møter med foreldre, har jeg fått jeg en forståelse av at ungdoms rusbruk er et tema som mange av foreldrene er usikre på hvordan de skal håndtere. Dette gjorde meg interessert i å se nærmere på hva foreldre kan gjøre for at ungdom skal drikke mindre, og hvilken effekt deres atferd har på ungdommens rusbruk. Målet med min egen studie er å få tak i foreldres erfaringer med å påvirke ungdoms rusbruk, deres begrunnelser for regler, og hvilke hensyn de vektlegger når de setter grenser. Det å knytte forskning og teori til dybdebeskrivelser fra foreldres hverdagsliv, vil kunne gi meg en mer nyansert forståelse av de sammenhengene forskning og teori om temaet viser til. Dette vil kunne bidra til en dypere forståelse av dilemmaene og refleksjonene til foreldre jeg møter i mitt daglige arbeid.

1.2. Problemstilling

Problemstillingen for min masteroppgave er:

Hvordan påvirker foreldre ungdoms forhold til alkohol?

Det å påvirke ungdoms rusvaner kan sees på som en del av sosialiseringen. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i foreldre-barn relasjonen. Det er foreldres påvirkning på eget barn som er mitt fokus i denne studien. Foreldres atferd og normer kan bidra til å forklare ungdoms bruk av alkohol. Jeg har sett bort fra andre forhold som påvirker sosialiseringen, eller som påvirker konteksten denne foregår i. Jeg har gjort en avgrensning fra det å analysere hvordan samfunnsmessige forhold, forhold ved familiens livssituasjon, eller personlige egenskaper hos foreldre eller ungdom, påvirker foreldreatferden og ungdoms alkoholbruk.

1.3. Forskningsspørsmål

Jeg har presisert min overordnede problemstilling i følgende fire forskningsspørsmål:

- Hvordan beskrives sammenhengen mellom foreldreatferd og ungdoms alkoholbruk i forskning og litteratur?

For å belyse dette forskningsspørsmålet vil jeg se etter forskningsstudier og litteratur som har undersøkt sammenhengen mellom foreldres atferd og ungdoms bruk av alkohol. Jeg vil også lese forskningsstudier og teori som gir forklaringer til denne sammenhengen.

- Hvilke holdninger har foreldre til at ungdom under 18 år debuterer på alkohol?

Med dette spørsmålet ønsker jeg å få frem foreldrenes syn på at ungdom drikker alkohol. Jeg vil spørre etter foreldrenes perspektiver på sin mulighet for å påvirke det at ungdom under 18 år prøver ut alkohol. Jeg ønsker også å få tilgang til deres refleksjoner omkring sannsynligheten for at deres ungdom vil prøve ut alkohol før fylte 18 år.

- Hvordan beskriver foreldre det å selvstendiggjøre barna og gjøre dem i stand til å ta egne valg i forhold til alkohol?

Jeg vil få tak i foreldrenes erfaringer og refleksjoner omkring det å gi barna kompetanse til å mestre sosiale situasjoner knyttet til bruk av alkohol. Påvirkning av ungdommens normer for alkoholbruk kan være en del av denne selvstendigjøringen. Jeg vil undersøke på hvilke måter foreldre bidrar til at ungdommene mestrer situasjoner der det er bruk av alkohol. Jeg er også nysgjerrig på om foreldrene forbereder ungdom på det å drikke alkohol og takle beruselsen.

- Hvordan beskriver foreldre det å ha oversikt og kontroll og på den måten forhindre at ungdommen bryter normer og gjør negative erfaringer i forhold til alkohol?

Jeg vil intervju foreldre om hvordan de reflekterer omkring hensynet til å selvstendigjøre ungdommen og gi tillit. Dette kan sees opp mot behovet for å ta ansvar for ungdommen gjennom å ha oversikt og kontroll over hva ungdommen gjør, og hvor han eller hun er. Skaffer foreldre seg oversikt over hva ungdommen gjør og hvem de er med når de ikke er hjemme, eller er det slik at foreldrene aksepterer at de ikke kan ha denne oversikten og i stedet har tillit til at ungdommen tar gode valg for seg selv?

For å svare på problemstillingen min vil jeg bruke teori som har fokus på foreldres betydning for ungdommens atferd. Gjennom samspillet med barna bidrar foreldre til å føre ungdommen inn i de normer og regler som gjelder i samfunnet. Jeg vil benytte sosiologisk teori og begreper for å belyse hvordan foreldre kan sees på som sentrale i denne sosialiseringprosessen. Det symbolsk interaksjonistiske perspektivet gir mening i denne sammenhengen, ved å se på hvordan samspillet påvirker individene. Jeg vil også se på psykologisk teori om foreldre-barnsamspillet betydning for ungdoms atferd. Psykologisk teori gir kunnskap og perspektiver på hvordan foreldreatferden påvirker ungdommens atferd. Teorien jeg benytter, belyser hvordan ulike foreldreatferd påvirker ungdommens evne til å ta selvstendige valg og innordne seg regler.

Målet for min egen studie er å få tilgang til foreldres egne erfaringer og refleksjoner knyttet til temaet ungdom, rus og foreldres påvirkning. Jeg har derfor valgt å gjøre en kvalitativ studie og dybdeintervjue fem foreldre. Det å gjøre individuelle intervjuer gir mulighet for å få tak i foreldrenes individuelle historier og refleksjoner. Foreldrene har konkrete erfaringer med ungdom og rusbruk, og mulighet for å påvirke. De kan ta utgangspunkt i sitt hverdagsliv som foreldre til ungdommer her og nå.

Det å søke kunnskap både gjennom teori og egen studie, gjør at jeg kan belyse problemstillingen fra to ulike ståsted. Teoretisk kunnskap om sammenhenger mellom foreldreatferd og ungdoms rusbruk, kan bidra til en dypere forståelse av de subjektive erfaringene. Motsatt kan de subjektive opplevelsene tilføre forståelse til kunnskapen om de generelle sammenhengene.

«Idealtypens motstykke er virkelighetens kongruens, der målet er å forstå den sosiale realitet i all sin rike empiriske detalj, ved dybdebeskrivelser av det fenomenet som undersøkes» (Album et al, 2010, s.23).

1.4. Studiens formål

Min hensikt med studien er å få svar på hvordan foreldreatferd påvirker ungdoms bruk av alkohol. Dette kan gi meg nyttig kunnskap som jeg kan anvende når jeg arbeider med rusforebyggende tiltak overfor ungdom. Jeg vil benytte datamaterialet fra intervjuene med foreldre til å presentere beskrivelser av hvordan foreldre påvirker sine barns bruk av alkohol, og analysere hvordan foreldrene reflekterer over dette temaet. Foreldres erfaringer og forståelse kan sammen med teori og forskning gi meg en dypere forståelse av hvordan foreldre kan påvirke sine barns alkoholvaner og hvilken betydning det har.

Den forskningen jeg har funnet er i all hovedsak kvantitativ, og peker på sammenhenger og samvariasjon mellom forhold ved foreldrenes atferd og ungdoms rusbruk. Den fanger ikke opp foreldres individuelle erfaringer, deres refleksjoner knyttet til ungdoms bruk av alkohol, eller den betydningen foreldrene selv legger til sin atferd. Det er lite norsk og nordisk forskning på hvordan ulike sider ved foreldrerollen påvirker barns forhold til rusmidler (Bolstad, Skutle og Iversen, 2010, s.13). Henriksen (2000) viser for eksempel til at det er lite overføring av kunnskap til foreldre om hvordan man som foreldre kommuniserer med ungdom om rusmidler (Henriksen, 2000, s. 28). Det er og gjort lite forskning på hvordan foreldre «håndterer rusbruk som tema overfor sine barn» (Henriksen, 2000, s 21). Jeg ønsker å bidra til å fylle et kunnskapshull ved å gjøre en kvalitativ studie av hvordan foreldre forteller at de påvirker ungdoms bruk av alkohol, og hvilke refleksjoner de gjør seg omkring dette temaet.

1.5. Avgrensing

Jeg vil se på relasjonen mellom foreldre og eget barn fra et foreldreståsted. Det er foreldre til ungdom i alderen 13-17 år som er i fokus. Jeg har ikke hatt fokus på ungdommens opplevelse av foreldre-barnsamspillet i min empiriske studie.

Sosialiseringen av ungdom foregår i en større kontekst der mange forhold er med på å påvirke. Dette er komplekse sammenhenger. Individuelle egenskaper, forhold ved familien, venners atferd og holdninger, ressurser i skolen og øvrig nærmiljø, er noen av faktorene som kan ha betydning for hvordan individet tilpasser seg sine sosiale omgivelser. De siste tiårene har en også hatt oppmerksomhet på hvordan ungdom påvirkes av kommunikasjonen som foregår i digitale medier. Dette kan påvirke ungdoms holdninger, blant annet til det å bruke rusmidler. Jeg har valgt å ha fokus på foreldre-barn relasjonen, og har sett bort fra andre forhold som påvirker sosialiseringen, som påvirker normene og holdningene eller som påvirker konteksten foreldre-barn samspillet foregår i.

Jeg kunne også valgt andre innfallsvinkler. Jeg kunne sett på hvordan ungdoms trivsel og mestring påvirker deres bruk av alkohol. Jeg kunne blant annet stilt spørsmål ved om attraktive fritidstilbud og en inkluderende skole bidrar til at ungdom drikker mindre. Jeg kunne sett på hvordan nærhet og tette sosiale relasjoner i nærmiljøet påvirker ungdoms bruk av rusmidler. En annen innfallsvinkel kunne vært å se på hvordan personlige forhold, som opplevelse av ensomhet eller utestengelse, psykisk uhelse, eller lese- og skrivevansker har betydning for ungdoms utprøving av alkohol. Det ville gitt andre interessante perspektiver på hva som påvirker ungdoms forhold til alkohol. Jeg kunne også sett på hvordan personlige forhold ved foreldrene, som utdanning, sosial, økonomisk og kulturell kapital, eller psykisk helse påvirker deres foreldreatferd, og dermed også deres barns atferd. Jeg har vært nødt til å gjøre avgrensninger i problemstillingen og forskningsspørsmålene. Jeg har valgt å ha fokus på det som interesserer meg mest, nemlig foreldre-barn samspillet betydning for

Tonje Hoff

ungdoms bruk av alkohol, og hvordan foreldrene selv ser på dette. Jeg vil kommentere ytterligere avgrensinger videre i oppgaven.

2.0. OPPGAVENS OPPBYGNING

I det første kapittelet redegjør jeg for problemstilling, forskningsspørsmål og formålet med min forskning. Jeg gir også begrunnelse for problemstillingen.

I kapittel to gir jeg en oversikt over oppgavens oppbygning.

I kapittel tre presenterer jeg tidligere forskning knyttet til mitt tema. Jeg gjennomgår studier av hvordan ulike sider ved foreldreatferden påvirker ungdom.

I kapittel fire redegjør jeg for min teoretiske forankring. Her gis en gjennomgang av teori om samspill mellom foreldre og barn, forankret i det psykologiske fagfeltet. Videre redegjør jeg for et sosiologisk syn på sosialisering, fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv.

Kapittel fem presenterer mitt vitenskapsteoretiske ståsted i fenomenologi og hermeneutikk. Jeg begrunner hvorfor jeg har inntatt dette ståstedet og hvordan det får konsekvenser for innretningen av min forskning. Deretter redegjør jeg for valg av forskningsdesign, selve forskningsprosessen, analysen og kategoriseringen av mitt datamateriale. Dette kapittelet avsluttes med en diskusjon om validiteten og reliabiliteten ved min forskningsstudie.

Kapittel seks er en gjennomgang av min analyse av foreldres normer knyttet til ungdoms bruk av alkohol. Jeg forsøker å få en forståelse av hvordan fire av foreldrene reflekterer omkring det å sette grenser for ungdommens utprøving av alkohol, under hovedkategoriene ytre styring og indre styring. Jeg knytter mine funn til relevante begrep og sammenhenger fra forskning og teori.

Kapittel syv inneholder en gjennomgang av analysen knyttet til temaet selvstendigjøring og kontroll. Jeg presenterer funn knyttet til foreldreatferd som representerte en form for ytre styring, eller kontroll, gjennom kategoriene «kjennskap til normer i jevnaldersmiljøet» og «foreldrenettverk». Jeg presenterer også funn knyttet

til foreldreatferd som representerte en form for en indre styring, eller selvstendigjøring, kategorisert som «håndtere forventinger fra jevnaldrende», «risikobevissthet» og «foreldre som modeller». Jeg støtter meg til mine teoretiske perspektiv og til funn fra tidligere forskning.

I kapittel åtte fortsetter jeg diskusjonen knyttet til forståelsen av mine funn. Jeg diskuterer hvordan mine teoretiske perspektiv og funn fra tidligere forskning kan støtte opp om eller gi andre tilnærminger til min empiri. Jeg har en todeling slik at jeg først diskuterer foreldrenes grensesetting knyttet til alkoholbruk før fylte 18 år, og deretter deres foreldreatferd knyttet til selvstendigjøring og kontroll. Jeg kommer til slutt med noen spørsmål det ville vært interessant å forske videre på.

Kapittel ni inneholder min oppsummering og konklusjon. Jeg gjentar min problemstilling og mine forskningsspørsmål. Jeg gjør kort rede for mine valg av tilnærminger og hvordan disse har påvirket min forskning. Hovedfunnene gjengis gjennom denne redegjørelsen. Til slutt deler jeg noen refleksjoner omkring hva resultatet betyr for min forståelse av temaet.

3.0. TIDLIGERE FORSKNING

Min problemstilling er «Hvordan påvirker foreldre ungdoms forhold til alkohol?». Jeg vil i denne delen gjennomgå funn fra forskning på sammenheng mellom foreldreatferd og ungdoms forhold til alkohol. Jeg viser først til forskning om hvorfor det anses som hensiktsmessig å få utsatt ungdoms debutalder og få ungdom til å drikke mindre. Her ligger begrunnelsen for det overordnede formålet med å drive rusforebyggende arbeid mot denne aldersgruppen og noe av bakgrunnen for mitt valg av tema. Deretter går jeg gjennom aktuell forskning om sammenhengen mellom foreldreatferd og ungdoms bruk av rusmidler. Jeg vil redegjøre for forskning som viser betydningen av hvilke regler foreldre setter for ungdoms bruk av alkohol. Hvordan foreldre gjennomfører grensesettingen, kan forstås ut fra typologier på oppdragelsesstil. Jeg vil også se på forskningsstudier der sammenhengen mellom oppdragelsesstil og ungdoms atferd er undersøkt. Til sist vil jeg redegjøre for forskning om sammenheng mellom foreldres bruk av alkohol og ungdommens bruk.

3.1. Hva slags bekymring knyttes til ungdoms bruk av rusmidler?

Innenfor rusforebyggingsfeltet er mål for tiltakene ofte å forebygge tidlig alkoholdebut og begrense alkoholbruk blant ungdom (Bolstad et al, 2010). Det å utsette ungdoms debutalder vil ikke i seg selv bety at man forebygger seinere rusproblematikk, men det beskytter ungdommen mot de skadene rusen kan påføre dem (Pape, 2010). Det største problemet med ungdoms bruk av alkohol er situasjonene ungdommer havner i når de er beruset (Klyve, 2004). Dømmekraften påvirkes av alkohol, og dermed kan alkoholbruken få uheldige konsekvenser. Ungdom er på denne måten ekstra sårbare for skadevirkninger av alkohol (Bolstad, Skutle, Iversen, 2010). De er også særlig sårbare for å utvikle rusproblemer (Pape, 2010). Det kan dreie seg om akutte skader sosialt eller fysisk, eller utvikling av psykisk eller fysisk avhengighet. Graden av bekymring henger sammen med hvor mye og hvor ofte ungdommen drikker alkohol, og hvem ungdommen er sammen med når de er beruset. De akutte skadene er

vanskelige å predikere. Negative opplevelser knyttet til den akutte rusen, ser ut til å kunne ramme tilfeldig. (Klyve og Tvinnereim, 2002).

3.2. Studier av sammenheng mellom foreldres holdninger til ungdoms alkoholbruk og ungdoms drikkemønster.

Foreldre har større påvirkning på ungdoms atferd enn det en har trodd tidligere (Alvarado og Kumpfer, 2003). Det har vært en oppfatning om at når barna når ungdomstiden, er det vennene som har størst innflytelse. Nyere forskningsstudier viser at det at foreldre ikke ønsker at ungdom bruker alkohol, er ungdoms viktigste grunn til ikke å drikke (ibid). Foreldre har på denne måten fått en styrket rolle som forbilder for sine barn de siste tiårene (Strandbu og Øya, 2010). Foreldre har en stor mulighet til å påvirke ungdoms holdninger og verdier. De ser ut til å ha størst påvirkningsmulighet i barneårene og de tidlige ungdomsårene (Bolstad et al, 2010).

Det kan se ut som om foreldrene er mest opptatt av å formidle viktigheten av å ha kontroll med rusbruken og med sin egen atferd i beruset tilstand. De prater også med sine barn om at bruk av rusmidler er farlig og kan føre til helseskader og avhengighet (Henriksen, 2000). I en undersøkelse av foreldre til 8. klasseelever i ungdomskolen, oppgir halvparten av foreldrene at de har vektlagt å prate om normer for bruk av alkohol, der 18 års grensen er den viktigste normen. De har også vektlagt å formidle kunnskap om risikoer knyttet til å være beruset. Litt under halvparten av foreldrene sier at de prater med ungdommen om sitt eget forhold til alkohol og hva de anser som normal bruk av alkohol. Bare en av ti sier at de har pratet med ungdommen om de positive sidene ved rusen (ibid).

Forskning viser også sammenheng mellom foreldres holdninger til ungdoms bruk av rusmidler, og deres barns holdninger til bruk av rusmidler (Bolstad, Skutle og Iversen, 2010). Der foreldre formidler klare holdninger til at de ikke aksepterer bruk av alkohol før 18 år, drikker ungdommene mindre. Det er tilsvarende funnet sammenheng

mellom liberale holdninger til alkohol hos foreldrene og høyt alkoholforbruk hos ungdom (ibid).

NOVAs ungdomsundersøkelse fra Stavanger i 2013, så på hvilke regler for alkoholbruk ungdom i 10. trinn som drakk månedlig eller oftere hadde (Hartberg og Hegna, 2014). I denne gruppen fant en at 11 % av ungdommene rapporterte at de ikke fikk lov å drikke alkohol, mens så mange som 52 % i denne gruppen mente de kunne gjøre som de ville. I analysen av ungdomsundersøkelsen i Stavanger fra 2010, så en mer på disse sammenhengene. Forskerne fant at i gruppa som helhet, uavhengig av alkoholbruk, oppgav 70 % av elevene i 10. trinn at de ikke fikk lov av foreldrene å drikke. Blant de som fikk lov å drikke, drakk 62 % minst en gang i måneden, mens tallet var 3 % blant de som ikke fikk lov til å drikke (Frøyland og Sletten, 2011). Gruppen av ungdom som drakk ofte skilte seg altså ut med en mye større andel som fikk lov å drikke alkohol. Når ungdom ikke får lov å drikke, drikker de også mindre. Foreldres regler så ut til å ha stor betydning for ungdoms bruk av alkohol.

Selv om funn fra NOVAs ungdomsundersøkelser (Strandbu og Øia, 2010; Frøyland og Sletten, 2010) viser statistisk sammenheng mellom hvor mye ungdom drikker og de grensene foreldrene setter, så er ikke dette entydige sammenhenger. Det er bruk av alkohol også blant ungdom med foreldre som setter klare grenser, selv om det er færre i denne gruppen som drikker enn i gruppen av de som får lov. Dette sier noe om at også andre forhold er med på å påvirke om ungdom drikker. Sammenhengen mellom foreldreregler og ungdoms drikking kan blant annet forklares med at når ungdommen har begynt å drikke alkohol, vil foreldre kanskje tilpasse sine regler til den nye situasjonen (Bolstad et al, 2010). Denne sammenhengen sier imidlertid ikke funnene fra ungdomsundersøkelsene noe om.

3.3. Studier av sammenheng mellom foreldrestil og ungdoms bruk av alkohol

I forskning på sammenhenger mellom oppdragelsesstil og rusbruk hos ungdom, finner en høyere bruk av alkohol blant ungdom med ettergivende foreldre. Det at foreldre

formidler klare regler og struktur, kombinert med god kommunikasjon og varme, er assosiert med mindre drikking. Dette bekreftes både i norske og internasjonale studier (Alvarado og Kumpfer, 2003, Cohen et al, 1994, Bolstad et al, 2010, Strandbu og Øia, 2010).

Strandbu og Øia (2010) analyserte en digital spørreundersøkelse blant 10. klassinger i Oslo. De undersøkte hva som kjennetegnet 15-16 åringer som drikker alkohol. Formålet var å få kunnskap om hvordan unges alkoholbruk kunne begrenses. For meg var det interessant å se på hva ungdom som drakk alkohol svarte på spørsmål om relasjonen til sine foreldre. Strandbu og Øia stilte spørsmål om forhold som kunne si noe om foreldres tilstedeværelse for den unge i hverdagen. De fant en sammenheng mellom opplevd foreldrestøtte og bruk av alkohol. Tema som kunne kategoriseres under «nærhet og omsorg» samvarierte med bruk av alkohol (2010: 52). Ungdom som opplevde nærhet og støtte fra foreldrene, drakk mindre og debuterte seinere på alkohol. På samme måte drakk ungdom mindre når de hadde foreldre som satte faste regler og hadde innsyn og oversikt over hva ungdommen gjorde på.

Det at foreldre er i kontakt med andre foreldre for å ha oversikt og samkjøre regler og grenser kaltes i denne studien for «foreldrenettverk» (Strandbu og Øia, 2010, s. 58). Det var en sterk sammenheng mellom ungdoms bruk av alkohol og variablene innsyn, regler og foreldrenettverk, men sterkest for foreldrenes innsyn. Det store flertallet av ungdommene i undersøkelsen rapporterte om at foreldre visste hvor de var og hvem de var med og kjente foreldrene til vennene. Ungdom ser ut til å drikke mindre når foreldre har oversikt og kontroll.

Strandbu og Øias undersøkelse kan ikke si noe om hvordan disse sammenhengene oppstår. De stilte selv spørsmål ved om ungdom som drikker ville være mer opptatt av å skjule hva de holdt på med, og derfor rapporterte om mindre oversikt og kontroll fra foreldrenes side. Det kan også tenkes at ungdom som bryter lite regler, opplever å ha en bedre kommunikasjon med foreldrene enn ungdom som er mer i konflikt og opposisjon. På samme måte kan det hende at når ungdom protesterer mye på regler

og innsyn, tilpasser foreldrene sine krav til dette. Strandbu og Øia viser til at gutter har større tendens til å unndra seg innsyn og kontroll enn det jenter gjør (ibid).

Cohen, Richardson og LaBree (1994) har gjort en kunnskapsoppsummering av studier av sammenhengen mellom foreldreatferd og problematferd hos ungdom, og en kvantitativ undersøkelse der elever i ungdomsalder svarte på spørsmål om de samme forholdene. De fant at ungdom som hadde foreldre som tilbragte mye tid med dem og pratet ofte med dem, debuterte seinere på alkohol. Dette samsvarer med funn fra Strandbu og Øias studie. Resultatene kan tyde på at foreldreatferden har vært en variabel i forkant av ungdommens rusatferd og ikke en konsekvens av denne. I sin kunnskapsoppsummering viser Cohen et al. til andre langtidsstudier som er gjort av foreldreatferd før alkoholdebut. De finner at ungdom som ikke utvikler rusproblem hadde mødre som var varme og støttende, mens de som utviklet rusproblematikk hadde mødre som var fiendtlige, kritiske og lite støttende (ibid). Det ser ut til å være en sammenheng mellom foreldreatferd og rusproblem hos ungdom. Ungdom med foreldre som er varme, interesserte i barnas aktiviteter, og er støttende, har mindre sannsynlighet for å drikke alkohol i ungdomstiden. Avvisning fra foreldre korrelerte med ungdoms bruk av alkohol, likeså inkonsistente eller restriktive foreldre (Cohen et al, 1994). Disse funnene samsvarer med funn fra nyere kunnskapsoppsummeringer (Alvarado og Kumpfer, 2003).

Det kan være personlighetstrekk ved ungdommen som har gjort kommunikasjonen vanskelig og dermed bidratt til å gi ungdommen opplevelse av mindre foreldrestøtte. Det er også funnet en sammenheng mellom barnets personlighetstrekk, slik som grad av sinne og aggresjon, og bruk av rusmidler i ungdomstiden (Cohen et al, 1994). Dette er faktorer jeg velger å la være å se nærmere på.

I Cohen et al. sin egen forskning blant ungdomskolelever, fant de at foreldreatferd påvirker ungdoms avvikende atferd, rusbruk og sårbarhet mot press fra jevnaldrende (ibid). De beskriver to måter foreldre kan påvirke ungdommens bruk av rusmidler; den ene gjennom monitorering, eller oversikt og kontroll, og den andre gjennom et positivt

foreldre-barn forhold. Den positive foreldre-barn relasjonen beskrives langs dimensjoner som å ha «hyppig kommunikasjon, være sammen, spør etter barns mening, bruke tid på å prate sammen, barnet deler hemmeligheter og andre bekymringer» (Cohen et al., 1994, s. 373, min oversettelse). Foreldre som inngår i positive relasjoner med sine barn, bidrar til å forebygge rusbruk (Cohen et al., 1994; Alvarado og Kumpfer, 2003).

Det er i Cohen et al. sin studie ikke funnet sammenheng mellom monitorering og det å ha venner som bruker rusmidler. De finner derimot sammenhengen mellom en positiv foreldre-barnrelasjon og det å ikke ha venner som bruker rusmidler. Når ungdom har en god relasjon til sine foreldre, er de mindre tilbøyelige til å ha venner som bruker rusmidler. Samtidig problematiserer Cohen et al. hva foreldre kan ha mulighet til å ha oversikt over og hva de kan påvirke. Det er sammenheng mellom det å ha venner som bruker rusmidler og ungdoms egen bruk (Alvarado og Kumpfer, 2003; Pedersen og von Soest, 2013). Venners bruk av rusmidler er i studier blitt identifisert som å ha sterk påvirkning (Pedersen og von Soest, 2013). Når venner ikke bruker rusmidler, vil ikke ungdommen utsettes for denne form for påvirkning i jevnaldersmiljøet. Cohen et al. (1994) er spørrende til om det lar seg gjøre i praksis for foreldre å ha oversikt over om deres barn eller vennene til barna bruker rusmidler. Det er vanskelig for foreldre å gjennomføre en grense om at barna ikke får være med venner som bruker rusmidler. En positiv foreldre-barnrelasjon kan føre til at ungdommene selv velger å være med venner som ikke bruker rusmidler. Relasjonen bidrar til at ungdommen får et positivt selvilde. Ungdom som er trygge på seg selv, velger oftere venner som ikke bruker rusmidler (Cohen et al., 1994).

I mine søk etter forskning på sammenheng mellom foreldreatferd og barns atferd, fant jeg ofte referanser til Diane Baumrinds studier. Mens de studiene jeg har vist til så langt baseres på spørreskjema, er Baumrinds studie basert på strukturerte intervjuer av foreldre, og observasjoner ved hjemmebesøk. Baumrind (1971) laget en inndeling i foreldrestiler eller oppdragelsesstiler, som flere andre studier bygger videre på, langs aksene ettergivende og neglisjerende i den ene enden og /eller autoritær og straffende i

den andre. Hun så på hvordan ulik foreldreatferd påvirket barnas atferd. Som hun selv er opptatt av, vil hennes kvantitative forskning være generaliserende, men funnene peker på mønstre for hvordan foreldre relaterte seg til sine barn.

Hun delte foreldres atferd i grupper eller idealtyper, der hver av kategoriene utgjorde et mønster av atferdsbeskrivelser. De ulike foreldrestilene samvarierte med ulik atferd hos barna. Autoritative foreldre hadde ofte barn som var sosialt ansvarlige og selvstendige. Foreldre som var rettferdige og begrunnet sine krav og regler, hadde større innflytelse som modeller og større gjennomslagskraft til å oppnå ønsket atferd. Autoritative foreldre bidro til at barna utviklet kompetanse til å være ansvarlige og selvstendige (ibid). Baumrind fant i en seinere studie (1991) at den autoritative oppdragerstilen best bidro til å beskytte ungdom fra problematisk rusbruk.

Autoritative foreldre beskrives som de som forsøker å styre barnets atferd ved på gi begrunnelser for sine handlinger. De oppmuntret til dialoger og til at barnet gir uttrykk for egne meninger og ønsker, og verdsetter slike ferdigheter hos barnet. Foreldrene er i posisjon til å kunne styre barnet og anerkjenner seg selv denne retten, men passer også på at barnet ikke får for mange restriksjoner. Både makt og begrunnelse brukes for å oppnå det de forventer av barnet. Autoritative foreldre baserer ikke sine beslutninger på barnets ønsker, eller konsensus i familien, men ser heller ikke på seg selv som ufeilbarlig eller krever alltid å ha rett (Baumrind, 1971, s. 22).

De fleste foreldre i Norge kjennetegnes av den autoritative oppdragsstilen (Kvillo, 2009). I en undersøkelse svarte 80 % av ungdommene at de opplevde foreldrene sine som autoritative (Bakken, 1998, i Bolstad et al, 2010).

3.4. Studier av sammenheng mellom foreldrenes eget alkoholbruk og ungdommens alkoholbruk.

Pedersen og von Soest (2013) har forsket på betydningen av foreldres forhold til rusbruk for barnas rusvaner. De fant at ungdom sosialiseres inn i bruksmønster hjemmefra. Når de har foreldre som drikker mye og ofte, er det større sannsynlighet

for at ungdommen også vil gjøre dette. Resultater fra Ungdomsundersøkelsen fra Stavanger i 2010, viser at når foreldre drikker en gang i uka eller sjeldnere, har det ikke sammenheng med økt alkoholbruk hos ungdommen (Frøyland og Sletten, 2011). Ungdom som har foreldre som drikker flere ganger i uka oppgir imidlertid også selv flest episoder med beruselse. Det er liten forskjell på ungdoms alkoholbruk blant de som har foreldre som drikker lite og de som har avholdende foreldre (ibid). Det ser altså ut som om ungdom ikke påvirkes til økt alkoholbruk når foreldre drikker lite og sjelden. Jeg er nysgjerrig på om ungdommen i stedet påvirkes til å ha det samme lave alkoholforbruket som foreldrene. Denne sammenhengen sier ikke forskningsresultatene noe om.

3.5. Oppsummering av forskning

Forskningstudiene jeg har vist til, viser hvilke faktorer som påvirker hverandre og hvilken retning det er på denne påvirkningen. Samtidig kan også mange andre faktorer virke inn. Det kan derfor være problematisk å si noe om årsak og virkning.

Blant ungdom som har foreldre som setter klare grenser for ungdoms bruk av alkohol, er det færre som drikker enn blant ungdom som har mer liberale grenser hjemme. (Bolstad, et al, 2010; Strandbu og Øia, 2010; Frøyland og Sletten,2010). Det er ikke en absolutt sammenheng mellom foreldres grenser og ungdoms drikking. Selv om foreldre setter klare grenser for alkoholbruken, er det andre faktorer som også påvirker hvorvidt ungdom drikker. Jeg har derfor sett nærmere på hvilke andre dimensjoner ved foreldreatferden som påvirker ungdoms bruk av alkohol.

Forskningsstudier finner en klar sammenheng mellom varme, støttende og tydelige foreldre som har oversikt og mye kontakt med ungdommen, og mindre bruk av alkohol (Alvarado og Kumpfer, 2003, Cohen et al., 1994, Bolstad et al., 2010, Strandbu og Øia, 2010). Det at foreldre er rettferdige og begrunner sine krav og regler, ser ut til å gi gjennomslagskraft til å oppnå ønsket atferd. Foreldres atferd overfor barnet, kan inndeles i idealtyper kalt foreldrestiler. Foreldres oppdragsstil ser ut til å påvirke ungdoms bruk av alkohol (Baumrind, 1971). En autoritativ foreldrestil bidrar til at

barna utvikler kompetanse til å være ansvarlige og selvstendige. De stiller krav og setter grenser for barnet, og gir begrunnelser for sine handlinger. De oppmuntrer til dialoger og til at barnet gir uttrykk for egne meninger og ønsker, og verdsetter slike ferdigheter hos barnet. Samtidig kan det være vanskelig å skille mellom årsak og effekt. Foreldre vil også kunne tilpasse sin foreldrestil til barnets atferd.

Når foreldre har et høyt alkoholforbruk, drikker også ungdom mer. Det ser ikke ut til å være mer bruk av alkohol blant ungdom som har foreldre som drikker lite.

4.0. TEORETISKE PERSPEKTIVER

4.1. Innledning

Dette kapittelet gir en gjennomgang av teori knyttet til hvordan foreldreatferd påvirker ungdoms rusbruk. Gjennomgangen synliggjør den teoretiske forankringen for mine forskningsspørsmål og metodevalg, og gir en forståelsesramme for min tolkning og drøfting av funnene. Jeg har gjennom hele forskningsprosessen utviklet min forståelse i interaksjonen mellom teori og data. Teorien har vært mitt verktøy for å formulere problemstilling og forskningsspørsmål, og for å analysere og forstå dataene jeg har samlet inn.

Når jeg skal se på hvordan ungdoms forhold til alkohol påvirkes, tar jeg utgangspunkt i samspillet mellom foreldre og ungdom og hvordan dette påvirker ungdommen. Jeg vil i den sammenhengen redegjøre for psykologisk teori om foreldrestiler/ oppdragelsesstiler og hvordan ulike dimensjoner ved foreldres atferd påvirker barn.

Sosialisering er en prosess av formidling og innlæring av ferdigheter som medfører at individet formes til en personlighet. Dette innbefatter mange og ulike former for påvirkning (Martinussen, 1986). Jeg vil belyse samspillet med utgangspunkt i sosiologiske begreper om sosialisering. For å få frem den kommunikative siden ved samhandlingen mellom barn og foreldre, har jeg tatt utgangspunkt i en symbolsk interaksjonistisk tilnærming med særlig vekt på George Herbert Mead sin sosialiseringsteori. Jeg vil gjøre rede for hvordan denne teorien kan gi nyttige perspektiver til min problemstilling. Jeg redegjør også for hvordan teori om sosialisering er sentralt for å forstå hvordan samspillet mellom foreldre og barn påvirker ungdoms forhold til alkohol.

4.2. Sosialisering

Ungdom vokser opp i et samfunn der store deler av voksenbefolkningen drikker alkohol. De opplever at alkoholen en del av ulike sosiale sammenhenger som voksne

deltar i (Strandbu og Øia, 2010). Ungdom lærer også om alkoholbruk i andre sosiale sammenhenger de inngår i, som i jevnaldersmiljøer, gjennom media, i skolen, osv. Det å drikke alkohol kan for ungdom forstås som en måte å tilegne seg en voksen væremåte og tilpasse seg de sosiale kodene (Strandbu og Øia, 2010). Dette kan sees på som en form for sosialisering til voksenrollen.

Handlinger kan sees på som resultat av både individets valg, men kan også forstås ut fra de bestemte sosiale betingelsene valgene blir tatt under. Ungdommen lærer handlemåter gjennom samfunnets sosiale systemer. Gjennom sosialiseringen føres individet inn i rollene i et sosialt system, og de plikter og rettigheter som det innebærer å være del av det sosiale systemet (Martinussen, 1986). I det sosiale systemet innlæres de normer, kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for å være en del av dette fellesskapet. Normer knyttes til de forventingene som stilles til atferden. Det sosiale systemet benytter sanksjoner i form av belønninger eller straff for å få medlemmer av gruppen til å følge normene. Ungdom tester ut alkohol i jevnaldersmiljøet, samtidig som de får formidlet normer og regler for alkoholbruk hjemmefra (Henriksen, 2000). Ungdom kan oppfatte at det er forventingene knyttet til hvordan de skal forholde seg til alkohol. De kan også erfare at det knytter seg sanksjoner til disse forventingene.

4.3. Symbolsk interaksjonistisk perspektiv

Det symbolske interaksjonistiske perspektivet (SI) kan gi nyttige begreper og innfallsvinkler til en analyse og forståelse av foreldre-barnsamspillet betydning for ungdommens atferd, og til hvordan foreldrene selv forstår dette. Dette fordi SI har fokus på den kommunikasjonen som skjer i samhandlingen med andre. Dette er en form for symbolutveksling, som dermed gir navnet til teorien. Den amerikanske filosofen, psykologen og sosiologen G.H. Mead sees gjerne på som sentral i utviklingen av teorien om SI (Levin og Trost, 1996). Mead mente at i samspill med andre påvirkes vår personlighet og oppfatning av oss selv, og vi påvirker den andre tilbake. Dette er en

prosessuell måte å forstå menneskelig atferd på. Den sosiale virkeligheten endres hele tiden og handlingen må forstås ut fra den situasjonen den skjer i (ibid).

Ut fra SI ligger forståelsen av menneskers handlinger i hvordan de oppfatter virkeligheten. Hvert individ handler ut fra sin forståelse av den sosiale virkeligheten. På den måten er handlingen en konsekvens av hvordan individet oppfatter situasjonen. Mennesker tilpasser seg til sine sosiale omgivelser, slik de oppfatter dem. Menneskelig atferd sees dermed som et produkt av den interaksjonen de har med de sosiale omgivelsene (Levin og Trost, 1996).

De personene som er viktige, som vi liker og etterligner, kaller Mead for «de signifikante andre». Disse har stor betydning for hvordan vi oppfatter oss selv og vår virkelighet. For å kunne fungere i et fellesskap kreves evne til å samhandle med andre og dette igjen krever at man evner å ta den andres perspektiv. Mead kalte dette fellesskapet for den «generaliserte andre». Gjennom interaksjon med «den generaliserte andre» formes våre perspektiver på oss selv. Det å kunne se seg selv fra utsiden og ta andres perspektiv gjør at vi utvikler vår selvoppfatning. Gjennom samspillet med andre internaliseres holdninger, normer og verdier som del av denne selvoppfatningen (ibid). Med utgangspunkt i dette perspektivet vil de personene ungdommen interagerer med, påvirke deres holdninger og atferd.

SI er opptatt av at denne sosialiseringen skjer i et samspill mellom gruppen og individet. Gjennom å være en del av sosiale grupper, vil ungdommen oppfatte at det rettes forventinger mot dem. Dette setter i gang indre prosesser hos ungdommen. De gjør seg egne vurderinger og refleksjoner knyttet til de forventingene som stilles fra andre. Ungdommen har en indre samtale, eller interaksjon med seg selv. Denne prosessen leder så til en bestemt atferd hos ungdommen (Levin og Trost, 1996). I denne prosessen skjer det en interaksjon mellom ungdommen og gruppen. Ungdommen «svarer tilbake» på forventingene med en bestemt atferd. Denne atferden vil så gruppen respondere på.

Den tyske sosiologen Jürgen Habermas utviklet en kommunikasjonsteori der han dro veksler på arbeidet til Mead (Gray og Webb, 2013). Habermas var opptatt av hvordan mennesker konstruerer sin virkelighet gjennom språket (ibid). Hans utgangspunkt var at mennesket har behov for å tilhøre et felleskap. Dette felleskapet er betinget av stor grad av enighet i sosiale situasjoner. Habermas mente at det å oppnå enighet i et sosialt fellesskap krever at de som tilhører fellesskapet evner å kommunisere og begrunne sine argument (ibid). Han mente at man først kunne oppnå moralsk modenhet når man var i stand til objektivt å undersøke og reflektere over fellesskapets normer (ibid). For meg gir Habermas ideer i denne sammenheng en innsikt i hvordan ungdom tar opp i seg de normene og verdiene som gjelder for en gruppe. Dette vil jeg komme tilbake til på s. 71 og s.110.

4.4. Primærgrupper

I familien er relasjonene av lengre varighet, det er hyppig kontakt mellom individene og relasjonene er viktige for den enkelte (Martinussen, 1986). Si bruker begrepet primærgruppe om familien (Levin og Trost, 1996). Her får den enkelte dekket sitt behov for omsorg og oppdragelse og tilfredsstilt sosiale og emosjonelle behov (Martinussen, 1986, s. 113). I en primærgruppe er relasjonene preget av at man kan vise hvem man er, de er personsentrerte og allsidige. Man kan gi uttrykk for egne meninger og følelser i primærgruppen (ibid).

Familien er en sentral sosialiseringssagent til ulike roller i samfunnet. Familien som primærgruppe anses å ha stor betydning for personlighetsutviklingen til den enkelte. Det å få tilbakemeldinger fra andre gjør at vi lærer om hvem vi er og tilpasser oss de kravene som stilles til oss fra andre. Familien vil derfor ofte være signifikante andre (Levin og Trost, 1996).

Personligheten og identiteten utvikles i samspill med andre. I familien læres en rekke normer og den enkelte får sosiale erfaringer og ferdigheter (Martinussen, 1986). I en primærgruppe vil det gjerne være sterk fellesskapsfølelse. Dette betyr igjen at den

enkelte vil ha sterk lojalitet til gruppen og identifisere seg med den. En primærgruppe vil derfor ha et verdifelleskap (ibid). Ungdom som opplever foreldrene som signifikante andre, vil gjerne ta til seg de samme verdiene som foreldrene.

For ungdom vil gjerne venner eller vennegruppen utgjøre et annet sosialt system der relasjonene er viktige, og utgjøre en primærgruppe. Ungdom vil kunne ha tilhørighet til begge gruppene.

4.5. Internalisering av normer

I sosialiseringen tilegner medlemmene seg kunnskap og forståelse for normene som gjelder for gruppen. Normene internaliseres når de gjøres til en del av individets personlighet og inngår i de personlige verdiene til medlemmet i gruppen. En internalisering av normene forutsetter at den enkelte selv aktivt har vurdert innholdet i verdiene (Martinussen, 1986).

Normene kan forstås som forventningsmønstre som stilles til medlemmene i gruppen. Disse forventningene knyttes til sosiale situasjoner. Normene kan styre individets handlinger ved at det knyttes sanksjoner til dem, i form av sosial kontroll. Dette kan være belønninger eller straff.

Ungdom har en tendens til å integrere foreldrenes holdninger, og ta etter deres atferd, slik jeg har vist fra forskningsstudier s.18 og s.22 (Frøyland og Sletten, 2011; Pedersen og von Soest, 2013). Dette kan forklares gjennom et SI perspektiv på sosialisering. Foreldrene vil ofte være signifikante andre. Ungdommene identifiserer seg med foreldrene og er lojale mot det de står for. De tilegner seg foreldrenes holdninger og verdier i det daglige samspillet i familien.

Forskningsstudiene finner sammenheng mellom hvilke grenser foreldre setter overfor ungdommens alkoholbruk, og hvor mye ungdommen drikker (Ibid). Det å forklare grenser og prate med barnet, gjør at barnet lettere internaliserer foreldrenes normer. For at ungdommen skal kunne gjøre normene til sine egne, må de forstå og godta

normene (Gray og Webb, 2013; Levin og Trost, 1996; Martinussen, 1986). De vil da også være i stand til å overføre normene til lignende situasjoner. Motsatt vil barn som ikke har internalisert foreldrenes normer, følge normene når foreldrene er til stede, men la være når de ikke blir kontrollert. De vil ha en umoden moral. (Kvillo, 2007: 314). Moralsk modenhet kjennetegnes av at normer undersøkes og reflekteres over og ikke bare aksepteres. (Gray og Webb, 2013). Ungdom som lærer å ha indre kontroll, som internaliserer foreldrenes normer, setter mer grenser for sin rusbruk enn unge som styres av ytre kontroll fra foreldrene. Ungdom kan protestere på foreldrenes grenser hjemme, men når de er i vennemiljøet gjør de foreldrenes argumenter til sine egne (Klyve, 2004). Ungdommen har selvkontroll, eller indre styring. Normene er blitt en del av individet selv (Martinussen, 1986).

4.6. Holdning

Når normer og forventinger blir integrerte og utgjør en stabil måte å reagere på en situasjon på, betegnes de som holdninger (Martinussen, 1986). Holdningsdanningen sees på som en kontinuerlig interaksjon mellom individet og omgivelsene. Holdninger kan sies å inneholde tre komponenter. Den affektive komponenten er knyttet til de følelsene man har for objektet eller fenomenet. Den kognitive komponenten knyttes til de oppfatningene holdningene er baserte på. Den atferdsmessige komponenten er den som kopler følelsen og vurderingen av objektet eller fenomenet til en atferdstendens. Personens handling knyttes til en vurdering av konsekvensene av å handle i tråd med sin holdning. Dette avhenger av hvor viktig denne holdningen vurderes. En holdning trenger ikke etterfølges av en handling som er i tråd med holdningen (ibid).

Det sosiale systemet bringer holdningene videre til nye medlemmer av den sosiale gruppen gjennom samhandlingen. Ungdom tilegner seg holdninger til bruk av alkohol gjennom å erfare hva andre gjør. Det er normer for hvor mye det er akseptabelt å drikke, hvordan beruselsen virker, og hvordan man skal oppføre seg når man er beruset (Pedersen, 1998). Som jeg har vist tidligere på s. 20 og s.22, har ungdoms bruk

av alkohol sammenheng med hvordan foreldre og venner bruker av alkohol. Med utgangspunkt i SI internaliseres normer, verdier og holdninger i samspill med andre som vi har viktige relasjoner til.

4.7. Grenser og oppdragelsesstil

I forskning og teori forankret i det psykologiske fagfeltet brukes gjerne begrepene regler og grenser. Disse begrepene viser til de forventinger foreldre har til barna og hvordan foreldre regulerer barnas atferd i tråd med disse forventingene. Disse påbudene og forbudene følges gjerne opp av handlinger fra foreldrene med hensikt å få barna til å innrette seg etter foreldrenes krav. Her kan foreldre benytte ulike former for forsterkninger. Dette kalles grensesetting. Som jeg har redegjort for på s. 20, har foreldre ulike måter å sette grenser på. De varierer på hva slags forsterkninger de bruker for å oppnå ønsket atferd. En form for forsterkning er å gi positive tilbakemeldinger. Foreldre kan også bruke modellæring. Barn imiterer personer de identifiserer seg med og foreldrene kan være modeller for ønsket atferd (Kvello, 2007).

De fleste foreldre i Norge praktiserer en autoritativ oppdragelsesstil der foreldre vektlegger det å prate med barna, få deres synspunkt og begrunne grenser (Kvello, 2007). Foreldrene viser interesse for barnas egne erfaringer og forståelse. De spør etter ungdommens egne refleksjoner og hvilke valg de ville ha tatt. Kommunikasjonen er tilpasset ungdommens alder og modenhet. Denne oppdragelsesstilen kalles også responsiv (Henriksen, 2000). Foreldre er den signifikante andre, som har stor påvirkning ved å være betydningsfulle for ungdommen.

Forskningsresultater finner at å være varm og responderende som foreldre er det som i størst grad kan bidra til at den unge drikker mindre og unngår rusrelaterte problemer. (Kvello, 2007; Klyve, 2004; Xiao et al, 2012). Det at foreldre etterspør ungdommens meninger bidrar til utvikling av sosial kompetanse og integrering av normer. Ungdom har da lettere for å stå imot press fra jevnaldrende. Annen forskning finner også at

kjønn har betydning. Det kan se ut som at gutter trenger klarere rammer og strukturer hjemmefra enn jenter, for selv å være i stand til å stå i mot andres påvirkning (Bolstad et al, 2010).

Henriksen (2000) skiller mellom den implisitte og eksplisitte kommunikasjonen. Dette omfatter det som ikke uttrykkes direkte og det som foreldrene formidler verbalt som tydelige normer overfor sine barn. Foreldre kommuniserer normer gjennom det de uttrykker i ord og gjennom det de selv gjør. De som har et konsistent mønster der de formidler samme budskap eksplisitt og implisitt, bidrar til at ungdommene får indre kontroll gjennom integrering av normene. På denne måten får ungdom kompetanse til å ta egne valg. Når foreldrene har en inkonsistent formidling, kjenner ikke ungdommene igjen foreldrenes holdninger i deres væremåte. Foreldrene baserer sin grensesetting på ytre kontroll. Det er konsekvensene ved regelbruddet som styrer ungdommens valg om å la være å drikke. Henriksen påpeker at ungdommen dermed kan velge å bryte foreldrenes normer og skjule sin alkoholbruk (ibid). Foreldrene mister da oversikten over hva ungdommen holder på med og dermed også muligheten for å involvere seg i det ungdommen gjør.

Henriksen (2000) benytter begreper fra Baumrinds studie om foreldrestiler når han skal beskrive ulike måter foreldre forsøker å påvirke ungdoms rusbruk. Han fokuserer på foreldrenes atferd med dimensjonene «å sette tydelige grenser» og være «responsiv» overfor ungdommen. Det å være responsiv forstås som at kommunikasjon, krav og grenser tilpasses ungdommens erfaringer og modenhet. Henriksen vektlegger at responsive foreldre etterspør ungdommens synspunkter. De vil også åpne for forhandling og gi veiledning om bruk av alkohol ettersom ungdommen blir eldre og nærmer seg 18 år. (Henriksen, 2000)

Øyvind Kvello (2007) gjør også bruk av Baumrinds ulike oppdragelsesstiler når han beskriver foreldres relasjon til sine barn og hvordan de ulike oppdragelsesstilene påvirker barnet. Oppdragelsesstil hos foreldre er en relativt stabil størrelse, men foreldre varierer i handling innenfor hver oppdragelsesstil (Kvello, 2007). Kvello deler

inn i fire oppdragelsesstiler og betegner dem som demokratisk, autoritær, ettergivende og neglisjerende oppdragelsesstil. Det er handlingene i relasjon til barnet som beskrives. Hva foreldrene ønsker å oppnå med sin atferd eller hvordan de reflekterer omkring sin oppdragelsesstil inngår ikke som variabel (ibid).

Kvello bruker begrepet «demokratisk oppdragelsesstil» om foreldre som kjennetegnes ved stor grad av varme og omsorgs overfor sine barn, samtidig som de stiller høye men realistiske krav til barnet (2007, s. 170). Barnet opplever både å ha rettigheter og plikter. Foreldrene forklarer grensene som settes, og velger heller å belønne ønsket atferd, fremfor å straffe uønsket atferd. Kvello mener dette fører til at barnet på denne måten lærer seg moralsk resonnering. Barnet kan selv overføre de moralske prinsippene til nye situasjoner, og ta hensiktsmessige valg også når foreldrene ikke er til stede og kan veilede dem. Foreldrene formidler tro på at barnet kan mestre, samtidig som de gir dem nok støtte. Kvello hevder at dette reduserer risikoen for at ungdommen utvikler rusmisbruk.

Barn som vokser opp med foreldre som praktiserer en autoritær oppdragelsesstil opplever, i følge Kvello (2007), lite varme fra foreldrene. Foreldrene viser lite glede over å være sammen med barnet, barnet får lite støtte og oppmuntring. Foreldre forklarer ikke grensene, men har store forventning om at barna skal følge beskjedene de får. De kan benytte trusler og stiller store krav til sine barn. Barna får ikke opplevelse av å være elsket og bekreftet som den de er. De får få mestringserfaringer hjemme. Dette vil også kunne bety at de får lite trening hjemme i å inngå i positive samspill. Dette gjør at de ikke finner seg til rette blant jevnaldrende og søker mot andre med samme vansker. Dette utgjør en risiko for å søke mot normbrytende miljøer, der det kan være misbruk av rusmidler.

Henriksen kategoriserer et lignende atferdsmønster som «strukturerte foreldre». Foreldrene vektlegger klare grenser og høye krav, kombinert med stor vilje til å kontrollere den unge. Overambisiøse og overinvolverte foreldre gir ofte ikke ungdommen det handlingsrommet de trenger for å prøve ut egen kompetanse og lære

av egne valg (Klyve, 2004). Disse ungdommene får ikke trent opp sine ferdigheter til å takle utfordringer de møter uten at foreldrene er tilstede og rammer dem inn. Det kan være risikabelt med tanke på ungdommens utvikling (Klyve, 2004).

Autoritære foreldrene har lite åpenhet i kommunikasjonen og lytter i mindre grad til sine ungdommers synspunkter og erfaringer (Henriksen, 2000). Det er liten grad av fortrolighet mellom ungdommen og foreldrene. Ungdommen forteller ikke om sine erfaringer i jevnaldersmiljøet, og må selv tilpasse foreldres krav til det som oppleves som forventinger fra jevnaldrende. Henriksen mener ungdommene blir strategiske, i det at de må velge hvordan de vil håndtere de ulike kravene og forventningene som stilles til dem hjemme og blant jevnaldrende. De kan velge å bryte med foreldrenes regler eller motsatt- å stille seg utenfor jevnaldersfellesskapet. De kan også velge å holde rusbruken skjult for foreldrene, for å unngå negative konsekvenser. Ungdommen styres av ytre grenser og konsekvenser, ikke gjennom at de selv gjøres i stand til å ta valg (ibid).

En ettergivende forelder vil legge for stor vekt på hva barnet ønsker og mener. Foreldrene er kjærlige og varme, men kombinerer dette med utydelige grenser og lite tilsyn. Disse barna får lite trening på det å innordne seg, og er vant til å få sine ønsker gjennom i sosiale fellesskap. Foreldrene stiller få krav til dem, og ungdommen får lite trening i å sette seg høye mål og stå i arbeidet om å nå dem. Kvello hevder at disse unge vil søke bort fra ubehag. De har i liten grad trent på å takle utfordringer og sette langsiktige mål. Kvello mener at de derfor lettere vil gi etter for press fra jevnaldrende. De er også mer utprøvende på rusmidler enn andre jevnaldrende (Kvello, 2007). Henriksen (2000) beskriver foreldre med denne atferden som «ustrukturerte». De har stor grad av involvering av barna, men de kommuniserer ikke klare grenser. Det at foreldrene ikke har tydelige grenser gjør at de heller ikke kan påvirke ungdommen til å sette grenser for seg selv og sin bruk av rusmidler (ibid).

Den neglisjerende oppdragerstilen kjennetegnes av foreldre som verken er varme eller engasjerte i barnet på andre måter. Barnet blir lite stimulert og får svake sosiale

ferdigheter. De har lav selvaktelse og fungerer svakt i forhold til andre. Dette er en oppdragerstil jeg velger å se mindre på. Denne oppdragerstilen kjennetegner ofte foreldre der det er annen problembelastning hos foreldrene, som rusavhengighet eller psykiske vansker, og oppdragelsesstilen vil ofte føre til omsorgssvikt. Jeg avgrensner meg fra å se nærmere på samspill hos foreldre med denne type belastninger.

Det å beskrive foreldres oppdragelsesstil i idealtyper kan lett få et normativt preg. Inndelingen kan gi et inntrykk av at oppdragelsesstiler kan vurderes som gode eller dårlige, ut fra de konsekvensene de får for barnet. Slik de er beskrevet, er det enkelt å fastslå at barn har best av en oppdragelsesstil som er autoritativ. Dette er også formålet til Baumrind (1971), Henriksen (2000) og Kvello (2007). Det vises til forskning på hvordan ulik foreldreatferd påvirker barnet, og målet er å vise hvordan foreldre kan bidra til at barn blir trygge og velfungerende.

Jeg opplever at det knyttes negative assosiasjoner til Kvellos begrep om «autoritær» oppdragelsesstil. Jeg foretrekker å bruke Henriksens begrep «strukturert» som jeg opplever som mer nøytralt, og samtidig mer beskrivende. Begrepet «strukturert» brukes om oppdragelsesstilen der det å sette klare grenser og gjennomføre disse er et dominerende trekk, slik som karakteriserer den autoritære oppdragelsesstilen. Som Kvello (2007) påpeker, er det karakteristiske handlinger og ikke intensjoner foreldrestilene er ment å beskrive.

De ulike oppdragelsesstilene utgjør idealtyper, og er ikke forsøk på å fremstille oppdragelse slik den fremstår i virkeligheten. Som også Baumrind selv påpekte, er denne modellen basert på generaliseringer (Baumrind, 1971). Noen karakteriske egenskaper fremheves og dette sees i sammenheng med hvordan disse virker på barnets atferd. Slike typologier kan bidra til å forstå og forklare hvordan foreldreatferd påvirker barnets atferd. Idealtyper vil ikke kunne identifiseres i virkeligheten (Weber(1971), sitert i Album et al., 2010, s. 23), men modellen gir meg begreper og teorier om hvordan jeg kan forstå det jeg skal studere. Mitt formål er ikke å bruke min empiri til å teste disse teoriene og hypotesene. Jeg kan bruke teoriene til å forstå

mønstre og sammenhenger, og til å «gjengi virkelighetens motstykke til idealtypene» (ibid).

4.8. Oppsummering:

I denne delen har jeg gjennomgått det som er mitt teoretiske grunnlag for forståelsen av min problemstilling. Jeg har inntatt et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Det er foreldrenes forståelse av sin virkelighet som gir intensjon til deres handlinger. Denne forståelsen dannes i en interaksjon med omgivelsene og gjennom at foreldrene har en indre dialog med seg selv om hvordan de oppfatter seg selv og sin virkelighet. Ungdommene sosialiseres inn i et felleskap der det stilles forventinger til dem. Deres atferd vil være påvirket av hvordan de oppfatter disse forventningene og seg selv.

Jeg har også gjennomgått hvordan ulike oppdragelsesstiler kan beskrives og hvordan de påvirker ungdommens normer og atferd. Foreldrene som setter tydelige grenser og stiller krav, samtidig som de viser interesse for barnas egne erfaringer og forståelse og spør etter ungdommens egne refleksjoner og hvilke valg de ville ha tatt, har en foreldrestil som kalles autoritativ eller responsiv. Foreldrene tilpasser kommunikasjonen til ungdommens alder og modenhet. På denne måten lærer ungdommen seg moralsk resonnering. De kan selv overføre de moralske prinsippene til nye situasjoner, og ta hensiktsmessige valg også når foreldrene ikke er til stede og kan veilede dem.

5.0. METODOLOGI

5.1. Innledning

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for vitenskapsteoretisk ståsted, og hvordan dette påvirker mine metodevalg og fremgangsmåter i forhold til innhenting og analyse av data. Jeg vil videre gjøre rede for valg av forskningsdesign og selve forskningsprosessen. For at andre skal kunne vurdere reliabiliteten i min forskning, er det vesentlig at jeg redegjør for min fremgangsmåte, mine metodiske valg og at jeg deler mine refleksjoner knyttet til gjennomføringen av forskningen. Dette vil kunne bidra til at andre vil kunne få en forståelse av hvordan dataene er utviklet (Thagaard, 2013).

5.2. Vitenskapsteoretisk ståsted

5.2.1. Fenomenologisk tilnærming

Forsknings ståstedet sier noe om grunnantakelsene om hva som er virkelig og hva man definerer som kunnskap (Bengtsson, 1999). Ved å synliggjøre mitt ståsted, vil andre kunne vurdere hvilke oppfatninger som preget min forskning, og dermed hva jeg retter oppmerksomheten mot. Jeg har valgt en fenomenologisk tilnærming til min forskningsstudie. For meg er formålet å få tak i foreldres subjektive opplevelser knyttet til mine tema og å få en forståelse av fenomenet fra deres perspektiv.

Den tyske filosofen Edmund Husserl sees på som grunnlegger av fenomenologien. Hans utgangspunkt for den vitenskapelige forskningen var at et fenomen bare kan forstås slik det viser seg for noen. Det subjektive perspektivet er i sentrum for forskningen (Thomassen, 2005). Husserl mente forskningen skulle innrettes mot å studere verden slik den fremstod for konkrete mennesker. Forskningen skulle romme kompleksiteten og mangfoldet (ibid). Fenomenologien er på den måten opptatt av den mening hver enkelt person selv legger i et fenomen (Thagaard, 2013). Fokuset er den «levde erfaringsverden» (Thomassen, 2005, s. 83). Jeg er på samme måte opptatt av

hvordan den enkelte forelder oppfatter det å påvirke ungdoms forhold til alkohol. Det er deres fortolking av virkeligheten som er i fokus i min studie. Det fenomenologiske perspektivet kan bidra til at jeg oppnår denne forståelsen. Mitt mål er å få en forståelse av deres opplevelser, erfaringer og refleksjoner.

Fenomenologiske undersøkelser har mål om å gi utfyllende beskrivelser av hvordan et fenomen oppleves, og synliggjøre variasjonene i hvordan fenomenet oppleves av ulike personer (Thomassen, 2005). Dette samsvarer godt med formålet for min studie. Det fenomenologiske ståstedet vektlegger «fyldige, erfaringsnære og kontekstualiserte beskrivelser» (Thornquist, 2012, s.86).

Som jeg har redegjort for på s.11, er det gjort flere kvantitative forskningsstudier om sammenhenger mellom foreldreatferd og ungdoms rusbruk, mens det er lite kvalitativ forskning som rommer foreldrenes egne virkelighetsbeskrivelser. For meg gir Husserls syn på forskningen, mening og begrunnelse for min studie. Jeg er opptatt av å få fram erfaringer og refleksjoner knyttet til opplevelser foreldrene har i det daglige samspillet med sine barn. Jeg tror at de individuelle erfaringene og refleksjonene til foreldrene kan bidra til å tilføre kunnskap om foreldres påvirkning på ungdoms rusbruk. Jeg ønsker å bruke foreldrenes komplekse og varierte beskrivelser i det daglige samspillet til å utdype og nyansere de generaliserte sammenhengene mellom foreldreatferd og ungdoms bruk av alkohol som er funnet i kvantitative studier.

Husserl var skeptisk til vitenskapsforståelsen om at man kunne studere et fenomen uavhengig og objektivt. Han mente at den objektive verden var en teoretisk konstruksjon. Vitenskapen vil aldri kunne få tilgang til tingen, eller fenomenet i seg selv, det vil alltid oppfattes gjennom et subjekt (Thornquist, 2012). Dette får konsekvenser for forskningen. Jeg som forsker vil forstå gjennom min egen bevissthet, slik fenomenet viser seg for meg. Min forskning vil være resultat av min forståelse av fenomenet jeg studerer. Jeg vil ikke kunne gi en objektiv fremstilling av hvordan jeg opplever foreldrenes påvirkning på ungdom. Når jeg skal forstå hvordan foreldrene oppfatter sin virkelighet, må jeg forstå gjennom min egen subjektive bevissthet.

Husserl påpeker at denne subjektiviteten er en forutsetning for forståelse (Thornquist, 2012).

Også foreldrene jeg intervjuer vil ha sin subjektive oppfatning, preget av deres erfaringer og forståelse av verden. Vi legger til mening til det vi ser, dette skjer umiddelbart og ubevisst (Thomassen, 2005). Denne verdenen som vi tar for gitt, kalte Husserl for vår livsverden. Livsverdenen er sosial, det er den verden vi lever i sammen med andre mennesker (Bengtsson, 1999).

Jeg ønsker gjennom min studie å få tak i hvordan foreldre oppfatter samspillet mellom seg og ungdommen når det gjelder det å påvirke ungdoms alkoholbruk. Det er deres livsverden som er det sentrale fokuset for meg. Jeg ønsker å få en forståelse av hva de ser på som faktorer som påvirker og hva det er de tenker om det de selv gjør for å påvirke ungdoms forhold til alkohol. Samtidig vil jeg ikke kunne ha direkte tilgang til denne virkeligheten, jeg vil forstå den utfra min egen livsverden.

Fenomenologien som tilnærming krever at jeg som forsker forsøker å la fenomener komme til uttrykk gjennom en åpenhet og en tilbakeholdenhet av mine egne kategoriseringer, vanetenkning og teoretiske modeller (Thornquist, 2012). På denne måten vil jeg være mer sensitiv for intervjupersonenes forståelse. Jeg har en forståelse av sammenhenger mellom det foreldrene sier og gjør og ungdommens valg i forhold til alkohol, som jeg vil forsøke å holde tilbake. Samtidig vil jeg ved å tydeliggjøre min egen forståelse, differensiere mellom meg som forsker og foreldrene.

Jeg har vurdert hvordan jeg som forsker med et fenomenologisk ståsted, kan utvikle og forklare meningsinnholdet hos dem jeg har intervjuet. Her har jeg støttet meg til Syltevik (1993). Jeg har valgt å gå utover intervjupersonenes forståelse i min drøfting og analyse. Samtidig har jeg holdt fast på begrepene og forklaringsmåtene til de intervjuede. Jeg var opptatt av å fange det individuelle og erfaringsnære i de intervjuede foreldrenes perspektiver (Syltevik, 1993). Målet mitt har vært å få tilgang på foreldrenes beskrivelser og refleksjoner. Samtidig ville jeg oppnå en forståelse

utover de subjektive erfaringene. Jeg har utviklet denne forståelsen i lys av teori og andre forskningsstudier.

Jeg kunne valgt andre tilnærminger til problemstillingen. Hadde jeg valgt en sosialkonstruktivistisk tilnærming, kunne jeg sett på hvordan ungdom som gruppe defineres i samfunnet og hvilke egenskaper som tillegges dem. Jeg kunne brukt Erving Goffmans teori om sosial identitet til å se på hvordan ungdom oppfattes av seg selv og andre, og hans teorier om hvordan roller reproduseres. Det kunne også vært interessant å se på hvordan foreldreatferden påvirkes av hvordan ungdom som gruppe defineres. Her ville også Michel Foucaults teorier om makt og definisjonsmakt vært en interessant innfallsvinkel.

Jeg ønsker å ha fokus på den sosiale realiteten for de foreldrene jeg har studert eller utforsket, med referanse til deres reelle hverdag. Virkeligheten konstrueres av menneskene, og får dermed ikke mening uten en basis i deres subjektive virkelighet (ibid). Det å vektlegge *de utforskedes perspektiv*, vil kunne være en målsetting gjennom hele forskningsprosessen, der forskeren tar metodiske avveininger med tanke på å ivareta de utforskedes perspektiv (Syltevik, 1993). Det er her jeg har plassert meg selv og mitt vitenskapelige arbeid.

5.2.2. Hermeneutikk og forforståelse

På samme måte som Husserl henviser til vår livsverden som konteksten vi forstår fenomener ut fra, vil en fra et hermeneutisk ståsted hevde at vi ikke har tilgang til tingene selv, men bare gjennom vår forforståelse. Hermeneutikkens grunntanke er at vi aldri forstår noe forutsetningsløst. Vi er alltid til stede i verden med en forståelse av den. Denne forståelsen preger alt vi gjør. Vårt hverdagsliv gir forankring til vår forståelse av verden. Heidegger mente at vi oppfatter og forstår ting og fenomener gjennom vår daglige omgang med dem. På samme måten vil vår sosiale omgang med andre være grunnleggende for vår forståelse. Vi er i en verden med andre, og vi forstår oss selv og andre i dette samspillet (Thornquist, 2003). For Hans-Georg Gadamer har

fordommer en positiv hensikt ved at det gir oss en fortrolighet med og en tilhørighet til verden (Thomasen, 2013). Den gir en umiddelbar mening til fenomenet, og en retning for hva vi skal se etter (Gilje og Grimen, 1993). Gadamer mener at menneskets måte å være i verden på er preget av en forståelse av verden, som ikke uttales eller reflekteres over. Denne forforståelsen gir retning til våre handlinger (Nordtvedt og Grimen, 2004).

I min studie vil jeg ha tak i de antakelsene, forestillingene og erfaringene som ligger bak foreldrenes refleksjoner og handlinger. Mens jeg vil gjøre rede for min forforståelse tidlig i forskningsprosessen, vil intervjupersonenes forforståelse danne et bakteppe når de deler erfaringer og refleksjoner med meg. Jeg ønsker å få fram deres fortolkninger, og de forutsetningene foreldrene baserer sine fortolkninger på. Jeg tar utgangspunkt i foreldrenes hverdagsliv, og de opplevelsene de har av det å påvirke ungdommens forhold til alkohol i det daglige samspillet med barna. Ved å være oppmerksom på personlige erfaringer, forestillinger og begreper kan deres forforståelse synliggjøres (Gilje og Grimen, 1993).

Forskeren vil ikke få tilgang til andres mening, det vil alltid være en konstruksjon av hva de andre har ment (Syltevik, 1993). Forskeren har med seg sin forforståelse, og dette vil være med på å avgjøre hva forskeren velger ut fra materialet, hva som blir utelatt og hvordan det blir satt inn i en større teoretisk sammenheng. Presentasjonen av foreldrenes uttalelser vil være basert på mine fortolkninger. Jeg vil gjøre en utvelging, jeg har avgrenset temaene og jeg vil sette deres uttalelser i en større sammenheng. Materialet blir presentert på mine premisser. Min forforståelse vil være til stede i alle prosessene, jeg fortolker i alle fasene av forskningsprosessen. Fra et hermeneutisk ståsted vil det å tydeliggjøre min forforståelse og det at tolkninger gjøres eksplisitte gjøre at andre kan vurdere validiteten til mine funn og være kritiske til mine fortolkninger. Min kunnskap om tidligere empiri og teori om tema vil påvirke hvordan jeg forstår de dataene jeg får tilgang på.

Min livssituasjon der jeg selv er mor til to tenåringer og har gjort egne erfaringer knyttet til foreldrerollen, utgjør også en del av min forforståelse. Jeg har erfaringer

med rusbruk og foreldreatferd fra egen ungdomstid. Den kunnskapen jeg har fra mitt yrkesliv, om sammenhenger mellom foreldrestil og ungdommens rusbruk, har også vært med på å danne min forforståelse. Dette har blant annet påvirket mine fokus, og hva jeg har valgt å tematisere i intervjuene.

Under intervjuene vil foreldrene og jeg som forsker også kunne oppleve å være en del av samme kontekst. Dette gjør at vi kan sette oss inn i det den andre sier og dele forståelsen av situasjoner. Samtidig må jeg være varsom med å ta for gitt at den andre deler min forståelse av en situasjon, et begrep, en refleksjon. Jeg må heller spørre mer og få foreldrene til å forklare og utdype.

I den hermeneutiske tradisjonen brukes begrepet hermeneutisk sirkel om hvordan vi utvikler vår forståelse av et fenomen. Får vi ny forståelse av delen vil det endre vår forståelse av helheten og motsatt. (Thornquist, 2012). Fortolkninger baserer seg alltid på andre fortolkninger. På den måten vil min forståelse av temaet *hvordan foreldre påvirker ungdoms rusbruk* være i endring gjennom hele forskningsprosessen.

5.2.3. Oppsummering:

Jeg har redegjort for mitt vitenskapsteoretiske ståsted. Jeg vil ta utgangspunkt i en fenomenologisk forståelse om at forskningen skal være erfaringsnær, og at forståelsen av et fenomen alltid vil være subjektiv. Jeg vil studere mitt tema slik det fremstår for konkrete foreldre; de som er i mitt utvalg. I min forskning vil jeg ha fokus på foreldrenes levde erfaringsverden, deres sosiale virkelighet.

Samtidig tar jeg også et hermeneutisk perspektiv om at jeg bare kan forstå gjennom min egen bevissthet. Jeg har med meg min forforståelse som preger hvordan jeg vil oppfatte fenomenet jeg studerer. På samme måte er foreldrenes forståelse preget av den verden de lever i og det samspillet de har med andre. Verden er bare tilgjengelig gjennom våre fortolkninger.

5.3. Metode og forskningsprosess

5.3.1. Kvalitativ tilnærming

Målet med min forskning var å få en dypere forståelse av hvordan foreldreatferd påvirker ungdoms rusbruk. Jeg har vist til forskning som i stor grad er basert på resultater fra kvantitative undersøkelser. Som jeg har redegjort for på s.11, er det på dette grunnlaget jeg mente at min forskning kunne bidra til å fylle et kunnskapshull. De kvantitative studiene tar utgangspunkt i et stort antall respondenter og kan dermed gi uttrykk for sammenhenger og samvariasjoner mellom foreldreatferd og ungdoms rusbruk. Dette krever strukturerte spørsmål som kan kategoriseres og kvantifiseres. En kvantitativ studie vil dermed ikke kunne gi nyanserte og detaljerte beskrivelser. Jeg ville undersøke hvordan foreldres påvirkning på ungdoms bruk av alkohol kommer til uttrykk gjennom foreldrenes erfaringer. Jeg ønsket å tilføre en forståelse for fenomenene slik de fremstår i foreldres hverdag sammen med ungdommen. En kvalitativ metode ble benyttet for å få tak i de detaljerte og subjektive erfaringene til foreldrene. Jeg var nysgjerrig på hvordan foreldre påvirker ungdoms alkoholbruk og hvordan foreldre reflekterer omkring temaet ungdom og alkoholbruk. Kvalitative metoder gav meg mulighet for å gå i dybden, og få frem kompleksiteten (Thagaard, 2013).

I en kvalitativ undersøkelse vil man ikke kunne si noe om større populasjoner. Jeg kan dermed ikke generalisere mine funn. Jeg kan ikke bruke mine funn til å bekrefte eller avkrefte funn fra kvantitative studier. De enkelte konkrete historiene er kun representative for den som har fortalt dem. Det å intervjuet et lite antall gav meg i stedet mulighet til å gå i dybden på hvordan foreldrene ut fra sin forståelseshorisont reflekterte over temaet. Det å trekke ut funn fra et så lite antall respondenter, begrenser muligheten for å komme med generaliserte beskrivelser eller sammenhenger.

I kvantitative studier finner man statistiske sammenhenger som sjelden er absolutte. De angir derimot en retning for sammenhengen og en styrke på hvordan variablene påvirker hverandre. Selv om funn fra min studie også viste andre sammenhenger, vil jeg ikke ha støtte for å si noe generelt om denne sammenhengen. Jeg kunne i stedet synliggjøre noe annet. Ved å benytte en kvalitativ metode kunne jeg gå fra det generelle til det spesifikke. Jeg kunne vise hvordan foreldre reflekterer omkring de generelle sammenhengene funnet i kvantitativ forskning.

Samtidig kan det være forhold ved deres erfaringer og refleksjoner som andre foreldre kan kjenne seg igjen. Det kan hende at det disse foreldrene forteller om, er noe som mange andre foreldre også opplever. Målet var at deres subjektive, erfaringsnære refleksjoner kunne gi meg en dypere forståelse av tidligere forskning og teori.

5.3.2. Intervju som metode

Jeg valgte å bruke intervju som metode for å få informasjon om hvordan foreldrene beskriver og reflekterer om sin påvirkning på ungdoms bruk av alkohol. Intervju som metode gav meg en mulighet til å få de fylldige, erfaringsnære og kontekstualiserte beskrivelsene, som kjennetegner fenomenologien (Thornquist, 2012, s.86). Målet var å få tilgang på verden slik den erfares av hver av de foreldrene jeg intervjuet. Jeg valgte å gjøre individuelle intervjuer. Dette kunne gi rom for variasjon i svarene. Hvert intervju var et møte med en forelders erfaringsverden.

Jeg brukte en delvis strukturert tilnærming i intervjuene, der temaene var fastlagte, men rekkefølge og grad av utdyping innenfor hovedtema kunne variere. Jeg hadde en plan over tema jeg ville ta opp satt opp i en intervjuguide (se vedlegg 2). Selv om denne var detaljrik, ønsket jeg å fokusere på hovedtemaene, og bruke guiden som en rettesnor. Spørsmålene var forankret i den teorien og forskningen jeg allerede hadde lest om temaet.

Jeg valgte en semistrukturert intervjumetode for å gi størst mulig rom for at foreldrene selv kunne prate om det de selv mente var relevant for temaet. Det å ha åpne

spørsmål, gav rom for at intervjupersonen kunne bringe opp tema jeg ikke har tenkt på, men som hadde relevans for mine hovedtema (Thagaard, 2013). Mitt mål var å la selve intervjusituasjonen være som en samtale der jeg kunne be om konkretiseringer, utdypinger, refleksjoner og begrunnelser. Denne strukturen gav rom for å få frem nyanser og ulikheter i svarene.

Det å gi stor plass for at foreldrene selv kunne ta opp tema som var relevante innenfor mine hovedtema, utfordret min mulighet til å få utfyllende svar på alle temaene i intervjuguiden. Jeg ønsket å styre foreldrene i så liten grad som mulig. Ved gjennomgang av intervjuene ble dette synlig ved at det varierte hvilke tema de pratet lite og mye om. For meg var dette en konsekvens av mitt metodevalg og fenomenologiske ståsted. Jeg antok at det som foreldrene pratet mest om, var de temaene de selv opplevde som relevante.

Jeg valgte å få informasjon gjennom foreldrenes beskrivelser og gjorde ikke observasjoner av samspill gjennom deltakende observasjon. Jeg valgte å innhente data gjennom intervju, med det forbeholdet at jeg kun fikk foreldrenes subjektive beskrivelse av samspillet, og deres forståelse av hvordan dette påvirker ungdommen. Ved å observere samspillet gjennom å delta i hverdagslige situasjoner i familien, kunne jeg fått tilgang på en annen type informasjon om hvordan samspillet foregår. Jeg ville ha kunnet rette oppmerksomheten mot det jeg som forsker mente var interessant, og kanskje lagt merke til andre dimensjoner ved samspillet enn de foreldrene selv har trukket fram i intervjuene.

Jeg kan ikke betrakte foreldrenes beskrivelser av situasjonene som objektive. De er farget både av foreldrenes egne synspunkter og fokus, og også av at det fortelles om til meg som forsker. Hadde jeg stilt deres barn de samme spørsmålene, ville svarene vært annerledes. Samtidig var formålet med min studie å få tak i de subjektive erfaringene til foreldrene. For at jeg som forsker skal prøve å forstå hvordan foreldrene forstår, må jeg ha tilgang til oppfatninger, beskrivelser og refleksjoner, slik de uttrykkes gjennom språket.

Thagaard (2013) peker på at intervjuet skjer i en relasjon mellom meg som forsker og intervjupersonen. Hun bruker Czarniawskas (2013) begrep «representasjonsteknikk» for å beskrive hvordan de som blir intervjuet fremstiller seg selv ut fra en oppfatning de har dannet seg om seg selv (2013, s 96). Deres svar preges av de sosiale og kulturelle omgivelsene de tilhører. Jeg har i kapittel 5.1. referert til dette ut fra begrepene forståelseshorisont og livsverden. Dette er med på å bestemme hvordan informantene velger å fremstille seg. Intervjupersonene har et «innarbeidet mønster» for hvordan de velger å beskrive seg selv, og et «repertoar av fortellinger» som understreker hvordan de beskriver seg selv (2013, s.96).

Jeg har gjort tre av intervjuene på mitt arbeidssted. Det kan tenkes at intervjupersonene kjenner til mitt arbeidssted og at vi arbeider med rusforebyggende tiltak. De kan ha en forestilling om hva jeg mener om temaet ungdom og rusmidler, gjennom at jeg har uttalt meg offentlig om dette. Dette kan bety at noen av intervjupersonen hadde en oppfatning av hvem jeg er og hva jeg mener. Dette kan ha ført til at noen informanter ønsket å svare det de tror jeg ville være enig i. Intervjupersonen vil gjennom intervjuet fortolke og sette mening til sine egne handlinger gjennom å prate om og reflektere over disse (Thornquist, 2012).

Noen foreldre kan ha forsøkt å svare det de oppfatter er «riktige svar», med ønske om å fremstille seg selv som kompetente og handlingsdyktige foreldre. Jeg som forsker påvirket intervjusituasjonen, og hvilke svar den intervjuede gav. Jeg måtte derfor være bevisst på å prøve å unngå at egne holdninger og verdier preget intervjusituasjonen. Jeg ønsket under intervjuene å ha en interesse for hvordan foreldrene tenker og handler, og holde tilbake normative vurderinger av deres erfaringer og foreldreatferd.

Det å bygge opp tillit mellom forsker og intervjuperson vil kunne bidra til at den intervjuede vil dele sine tanker og erfaringer. Jeg innledet intervjuene med løst prat for å komme litt i gang med samtalen, før jeg gikk i gang med tema fra intervjuguiden. Jeg valgte som innledning til første tema, å si noe om at de fleste ungdommer prøver alkohol før fylte 18 år. Jeg ønsket at dette skulle bidra til at de foreldrene som

eventuelt hadde opplevd at ungdommens deres hadde prøvd alkohol, fikk en bekreftelse på at dette ikke var avvikende, og dermed ikke gi dem behov for å forsvare seg eller skjule. I tillegg la jeg seinere i intervjuet inn et spørsmål om det var situasjoner knyttet til ungdoms rusbruk som de ikke var forberedt på, som de ville møtt på en annen måte. Dette spørsmålet ville jeg skulle bidra til at de kunne fortelle om situasjoner der de i ettertid tenkte at de ville handlet annerledes, uten at dette gav foreldrene følelsen av å fremstille seg i et dårlig lys.

Det å være lyttende og interessert i det den intervjuede forteller, og stille oppfølgingsspørsmål til det den intervjuede har fortalt, kan bidra til en åpenhet fra den intervjuedes side. Dette vil kunne gi den intervjuede del av kontrollen over intervjusituasjonen, og dermed skape større grad av trygghet (Thagaard, 2013). Jeg var åpen for at foreldrene selv valgte hva de ville fortelle og hva de ville reflektere over. Jeg stilte spørsmål for å få frem mer detaljer i deres historier, eller få utdypet deres refleksjoner og har forsøkt å unngå å stille spørsmål som kunne bli oppfattet som kritiske eller konfronterende. Slike spørsmål kunne ført til at foreldrene lot være å dele tanker og erfaringer (Ibid).

Gjennom fyldige og erfaringsnære beskrivelse blir vi konfrontert med vår forforståelse. Det er en refleksiv virksomhet. (Thornquist, 2012). Det har utfordret mitt fokus under intervjuene. Det har vært fristende å utforske mine egne refleksjoner som har kommet underveis, i stedet for å følge intervjupersonen sine. Det har vært utfordrende å ha en ytre dialog om intervjupersonens forståelse og samtidig en pågående indre dialog i møte med egen forforståelse. Flere av intervjupersonene har uttalt under intervjuene, at temaer de har pratet om har vært ting de ikke var klar over at de tenkte på, eller at de fikk nye refleksjoner. Det å bli intervjuet ser ut til å ha gitt foreldrene en anledning til å utforske sin forforståelse.

5.3.3. Test av intervjudal, opptaker, intervjusted

For å selv bli så trygg som mulig i intervjusituasjonen, har jeg trent på å bruke intervjuguiden i forkant. Det å bli trygg på intervjusituasjonen gjorde at jeg i større grad kunne ha fokus på å lytte til og stille oppfølgings spørsmål til det den jeg intervjuer forteller (Thagaard, 2013, s 100).

Jeg valgte å bruke opptaker i intervjusituasjonen. Jeg var, i tråd med mitt fenomenologiske ståsted, interessert i foreldrenes bruk av ord, deres konkrete beskrivelser. Bruk av opptaker gav meg mulighet til å gjengi ordrett det de hadde sagt. Jeg kunne i større grad konsentrere meg om å gjennomføre intervjuet og få flyt i samtalen enn om jeg måtte fokusere på å skrive samtidig.

Samtlige informanter har samtykket til bruk av opptaker. Opptakeren har ligget på bordet, men de har allikevel svart utfyllende, smilt og ledd underveis, og tatt tenkepauser. For meg virket det som om de etter hvert ikke lot seg hemme av at intervjuet ble tatt opp.

Tre av intervjuene har foregått på mitt arbeidssted i sentrum, mens to har foregått på steder intervjupersonen selv foreslo.

5.3.4. Utvalg

Å gjøre dybdeintervjuer er ressurskrevende og gir store datamengder som skal bearbeides og analyseres. Målet var ikke å kunne gjøre nok intervjuer til å kunne generalisere, men å få fram variasjoner. Jeg begrenset derfor utvalget til 5 foreldre. For å kunne få beskrivelser som er nær dagens virkeligheter, valgte jeg ut informanter som er foreldre til tenåringer i dag.

Jeg brukte et strategisk utvalg (Thagaard, 2013). Siden mitt tema var knyttet til utprøving av alkohol, var det for meg ønskelig at intervjupersonene hadde barn som er i alder der alkohol gjerne prøves ut, dvs 14 - 17 år (Strandbu og Øia, 2010). Det var ikke et kriterium at ungdommene skulle ha prøvd å drikke alkohol. Siden jeg hadde få

kriterier til hvem foreldrene skal være, foruten at de er foreldre til barn i en gitt alder, var mitt utgangspunkt at jeg hadde god tilgang til personer som kunne spørres om de kunne være intervjupersoner.

Mitt utvalg bestod av 5 foreldre, tre mødre og to fedre. Tre av dem er aleneforeldre, og de har fra et til fire barn. Barna som er mellom 14 og 17 år på intervjutidspunktet, er alle jenter. Jeg har ikke hatt mål om et representativt utvalg, men heller å få noen få fylldige beskrivelser. Jeg opplevde at mitt utvalg kunne gi svar på mine forskningsspørsmål. Hadde jeg intervjuet flere, ville jeg fått fram flere nyanser og mer variasjon i svarene. Min begrensing av antallet intervjupersoner handlet i første rekke om tid og kapasitet. Det ville vært interessant å få frem et enda større mangfold av erfaringer og refleksjoner, men jeg opplevde samtidig at jeg hadde nok materiale til å få en meningsfull analyse og diskusjon.

Det ville vært interessant å intervju foreldre til gutter, eller ha større variasjon i bakgrunnsfaktorer. Jeg hadde et mål om å få fram de subjektive kontekstualiserte beskrivelsene. På den måten var det tilstrekkelig at det var 5 ulike foreldre som ble intervjuet, de ville uansett ha sin individuelle forståelser av temaet. Det var derfor ikke et behov for å sikre at intervjupersonene var ulike med henblikk på kjønn, personlige egenskaper og bakgrunnsfaktorer.

Jeg har ikke lagt vekt på kjønnsperspektivet i min forskning. Jeg sammenligner ikke hvordan mødrene og fedrene reflekterer og handler, og gjør ikke dette til et tema i analysen. Det er derfor ikke relevant å fremheve om det er en far eller mors utsagn jeg refererer til. Jeg velger benevnelsen «foreldre», «moren» og «hun» på alle foreldrene. I redegjørelsen for mine funn skiller jeg mellom foreldrene ved å gi dem benevnelsen forelder nr. 1, forelder nr.2 osv. Når jeg skal redegjøre for min forståelse av hvordan foreldrene ser sammenhenger, krever det at jeg viser at det er samme foreldres erfaringer og refleksjoner jeg refererer til.

5.3.5. Rekruttering

Jeg har rekruttert informanter på to måter. Den ene er at det har gått ut brev til foreldre med elever i ungdomskolen, som er sendt ut via foreldrearbeidsutvalget på skolen (Vedlegg 1). Etter å ha sendt ut brevet mottok jeg kun en henvendelse med ønske om å være informant. Som Thagaard påpeker, er det ikke alltid at formelle henvendelser frembringer interesserte intervjupersoner. (Thagaard, 2013)

Siden jeg hadde kort tid på meg til å skaffe informanter, brukte jeg også tilgjengelighetsutvalg. Jeg fant deltakere som var tilgjengelige for meg, gjennom en variant av snøballmetoden (ibid). Metoden kjennetegnes ved at man ber informanter bidra til å rekruttere andre informanter. Det gir en mulighet til å velge informanter som har de egenskapene som er relevante for studien. Rekrutteringsmetoden bidrar også til at man kommer raskt i gang med intervjuene (Andrews og Vassenden, 2007). Jeg har bedt kolleger og samarbeidspartnere jeg har i mitt daglige arbeid om å bidra med å skaffe meg informanter. De har forespurt kjente, både fra private og jobbrelaterte nettverk. Jeg fikk flere henvendelser med aktuelle kandidater, men begrenset meg til 5 personer.

5.3.6. Transkribering

Hvert av intervjuene varte ca. en time. Jeg valgte å skrive ut samtalene på bokmål. Dette bidro til en anonymisering av intervjupersonene, ved at dialekter ikke kunne virke identifiserende for leseren. Jeg møtte på utfordringer knyttet til hvordan jeg skulle gjøre rede for kommunikasjon i form av pauser, latter, småord og uttrykk som eh, altså, hmm, stønning osv. Dette var i intervjuet en del av kommunikasjonen mellom meg og den som ble intervjuet, og en del av det som gjennom tolkningen av denne kommunikasjonen drev intervjuet videre i ulike retninger. Goffman (1959) var opptatt av at vi kommuniserer budskap både gjennom det vi uttrykker verbalt, og det vi gir inntrykk av nonverbalt. Vi ønsker å ha kontroll over hva vi uttrykker, men ofte er vi ikke bevisste på de nonverbale signalene vi gir. Det som uttrykkes gjennom gester,

blikk, småord og kroppsspråk har betydning for hvordan andre forstår det vi sier. Det kan gi informasjon om våre følelser, holdninger, humør osv. (ibid). Lange pauser kunne jeg tolke som tenkepauser. Latter kunne blitt tolket på mange måter, som at foreldrene var usikre, tok lett på det de fortalte om eller markerte distanse til temaet vi pratet om. Jeg innså at det lå fortolking og utvelgelse bak hva jeg ville kunne gjengi i teksten, og det ville uansett være slik at mye av den nonverbale kommunikasjonen ikke var fanget opp, som det at de intervjuede så bort, vred seg i stolen, rynket på brynene osv. Dette ville vært avgjørende å få med om jeg hadde gjort en observasjonsstudie av samhandlingen mellom foreldre og ungdom. Mye av kommunikasjon blir formidlet nonverbalt. Jeg valgte å ikke analysere denne kommunikasjonen i min oppgave. Jeg valgte å skrive ut den språklige kommunikasjonen, og se bort fra andre signaler som kunne fortolkes sammen med det verbale språket.

5.3.7. Skjevhet i utvalget. Svakheter med rekrutteringsmetoden.

Det at kolleger og samarbeidspartnere rekrutterte intervjupersoner gjennom sine nettverk, kan bety at jeg fikk lite spredning i erfaringsbakgrunn i utvalget. Det kan tenkes at bakgrunnsvariablene var mer like enn jeg ville fått med en annen type utvelgelse. Sosialarbeidere og andre som arbeider inn mot barn og unge, har kanskje nettverk av andre foreldre som har likheter med dem selv i måte å tenke og være på overfor barn og unge.

Thagaard påpeker at dette er en svakhet ved snøballmetoden. Vi risikerer at utvalget kan komme til å bestå av personer fra samme nettverk eller miljø (Thagaard, 2013). De som stiller frivillig til slike forskningsprosjekter, er ofte selv høyt utdannet og dermed ofte kjent med den settingen en kvalitativt studie innebærer. Thagaard mener også at det kan være slik at det er de som tåler innsyn, de som opplever å ha mestret det undersøkte temaet, som vil være villige til å dele, mer enn de som har en vanskelig livssituasjon. Dette kan føre til skjevhet i utvalget (ibid).

Mitt utvalg bestod av foreldre til jenter i tenårene. Kjønn på barnet kan ha en betydning for hvordan de oppfatter og erfarer tematikken rus og ungdom og foreldres påvirkning. For meg har dette ikke hatt betydning for resultatet. Min fenomenologiske tilnærming gjør at jeg var interesserte i hver av intervjupersonenes subjektive opplevelser og historier, og hvert av intervjuene har for meg vært ulike og unike. Det var heller ikke mitt formål å kunne generalisere funnene.

5.3.8. Litteratursøk

Jeg har søkt etter både norsk og internasjonal forskning og teori. Jeg har i hovedsak søkt i databasen Bibsys. Gjennom søkeord på norsk og engelsk innenfor temaer som ungdom, alkoholbruk, parental influence, rusdebut, alkoholdebut, binge drinking, parental style med mer. Gjennom å sjekke ut referanser og litteraturlister i de rapportene jeg har lest, har jeg fått tilgang på relevant litteratur. Jeg har også sett på rapporter og kunnskapsoppsummeringer om temaet utgitt av ulike offentlige instanser.

5.4. Forskningsetiske hensyn

Jeg ba i innledningen til intervjuet om samtykke fra informantene til å bruke deres uttalelser på en anonymisert måte. Alle intervjupersonene var over 18 år, og kunne gi informert samtykke.

Jeg intervjuet foreldre om private forhold; deres samspill med egne barn. Dette stilte krav til diskresjon, konfidensialitet og trygg oppbevaring av materialet. Jeg måtte kunne gjengi uttalelser uten at det skal kunne spores tilbake til intervjupersonen. I tråd med råd fra NSD noterte jeg ikke ned navn på intervjupersonene. I forkant av at jeg satte på båndopptaker under intervjuene ba jeg foreldrene om ikke å bruke navn på barna eller gi andre opplysninger som kunne identifisere dem. Barna ble kalt «sønnen» eller «datteren». Under transkriberingen utelot jeg å referere kjennetegn som fornavn

på barna eller barnas venner, bydel familiene var bosatt, foreldres arbeidssted osv. Datamaterialet jeg satt på ble forsvarlig nedlåst.

Det å rekruttere en person som ville delta gjennom kolleger og samarbeidspartnere, medførte ikke at det ble delt sensitiv informasjon om vedkommende. Navnet ble ikke delt før vedkommende selv hadde samtykket til å delta gjennom rekrutteringspersonen. Jeg avtalte tid med dem på mail eller telefon. Disse hensynene gjorde at det ikke var nødvendig med tillatelse fra NSD til å gjennomføre forskningen.

Jeg opplevde noen forskningsetiske utfordringer med denne metoden, knyttet til involvering av andre i utvelgelsen (ibid). Siden jeg bare hadde et lite antall intervjupersoner kunne det hende at de ville kunne identifiseres av de som hadde bidratt i rekrutteringen av intervjupersonene. Det er ikke gitt identifiserende informasjon om de ulike intervjupersonene i min oppgave.

Jeg opplevde at en av intervjupersonene var usikker på om hennes anonymitet var tilstrekkelig ivarettatt fordi en utenforstående som vi begge kjente, visste om intervjuet. Personen befant seg på treffstedet for avtalen om intervjuet. I ettertid ser jeg at jeg burde tatt dette opp med den intervjuede i forkant av intervjuet og ideelt sett valgt å ikke gjennomføre intervjuet. Jeg valgte, i samråd med veileder, å la være å bruke dette intervjuet. Intervjupersonen ble kontaktet om dette dagen etter intervjuet, og støttet avgjørelsen.

5.5. Analyse av datamaterialet

Analysen i en kvalitativ forskningsprosess pågår i alle fasene av prosjektet. I utvelgelsen og lesing av relevant teori og forskning, i valg av temaer for intervjuene og under selve intervjuene, foretas det utvelgelse av fokus og tema, sortering av informasjon og fortolkning av datamaterialet.

I analysefasen skal tekstmaterialet fra intervjuene bearbejdes. Denne analysen består av flere steg. Målet er å få tak på meningsinnholdet til intervjupersonene. Jeg tok utgangspunkt i mine forskningsspørsmål og intervjuguiden. De første gjennomlesingene brukte jeg til å få tak i meningsinnhold, temaer som gikk igjen og sentrale ord og begreper som ble brukt (Thagaard, 2013). Jeg markerte teksten og fortolket innholdet ved å gi kodeord til tekstelementene. Dette hjalp meg også til å klargjøre egen forforståelse. Det å skrive ned egne fortolkninger, hjalp meg til å legge fra meg egne oppfatninger. Deretter sorterte jeg materialet ut fra tema fra mine forskningsspørsmål og det som fremstod som sentrale tema for foreldrene under hvert av disse spørsmålene. Jeg gikk tilbake til teori og forskning for å finne begreper og forståelsesmodeller for det meningsinnholdet jeg anså som sentralt hos foreldrene.

Jeg var ute etter den forståelsen foreldrene selv la i det å grensesette ungdoms bruk av alkohol. Jeg ønsket å forstå hvordan foreldrene forstod ungdoms utprøving og sin egen mulighet til å påvirke. Fremstillingen av foreldrenes forståelse av temaet ble gjort gjennom min fortolkning. Jeg lette etter mønstre i foreldrenes fortellinger. Samtidig forsøkte jeg å ha fokus på deres subjektive virkeligheter. Jeg avveide det å kunne se sammenhenger og trekke fram det som var felles for foreldrene med det å løfte fram det spesifikke og unike i deres fortellinger.

Jeg fant at de grensene foreldrene setter for alkoholbruk, hang sammen med bestemte dimensjoner ved foreldreatferden. Jeg kategoriserte i to hovedgrupper. Noen av underkategoriene kunne plasseres under flere hovedkategorier. Foreldrenes normer og holdninger til ungdommens alkoholbruk før de er 18 år, så ut til å henge sammen med hvordan foreldre setter grenser for ungdommens alkoholbruk. Når foreldrene hadde en holdning om at de ikke aksepterte noen form for utprøving, krevde dette stor grad av ytre styring. Når foreldrene hadde en holdning om at de ikke tillot alkoholbruk før 18 år, men aksepterte at det ville komme en utprøving av grensene, vektla de i større grad det at ungdommen lærte å ha indre styring. Mine funn pekte på at foreldrene gjennomfører sine grenser for alkoholbruk langs aksene ytre styring, med vekt på kontroll og oversikt, og indre styring med vekt på selvstendigjøring og tillit.

Det å ha kontroll, oversikt og klare regler begrenser ungdommens alkoholbruk. «Ytre styring» ble en hovedkategori, med underkategorier som beskrev dimensjoner ved atferden; «begrunner ikke grensen», «usikkerhet», «absolutt grense for utprøving» og «oversikt». Klare regler som i tillegg begrunnes bidrar til at ungdommen integrerer foreldrenes holdning og setter de samme grensene for seg selv. Det å sette grenser for seg selv ut fra egne holdninger, normer og verdier kategoriserte jeg som «indre styring». «Indre styring» ble en hovedkategori, med følgende underkategorier som beskrev dimensjoner ved atferden; «begrunner grensen», «tillit», «rom for utprøving» og «trygge utprøvingen». Underkategoriene beskriver de ulike dimensjonene ved foreldreatferden som kan sees i sammenheng med hovedkategoriene ytre og indre styring. I redegjørelsen for funn til mitt første tema (se kapittel 6), valgte jeg å redegjøre for min forståelse av fire av foreldrenes syn på grenser for alkoholbruk og hvordan de reflekterte om sin påvirkning. Jeg valgte ut sitater som fungerte som illustrasjoner til hovedpoengene.

Jeg vil i kapittel 6 gjøre rede for min analyse av hvordan fire av foreldrenes reflekterer omkring det å sette grenser for ungdommens utprøving av alkohol, under hovedkategoriene ytre styring og indre styring. For å få en helhetlig forståelse av hvordan de reflekterer omkring temaet, velger jeg å gi en fremstilling av foreldrenes forståelse enkeltvis. Datamaterialet fra intervju med den femte foreldrene har inngått i analysen og funnene fra dette intervjuet peker i samme retning som de funnene jeg redegjør for. Forelder nr. 5 ville vært plassert under hovedkategorien indre styring. Jeg mener at det å redegjøre for analysen av fire av foreldrene erfaringer og refleksjoner til temaene er tilstrekkelig for å belyse og begrunne mine hovedfunn til dette teamet. Jeg ser det som tilfeldig at jeg kunne plassere inn to foreldre til hver hovedkategori. Mitt begrensede antall respondenter gjenspeiler ingen sann statistisk fordeling. Foreldrene beskriver imidlertid ulike virkeligheter og gir ulike forståelser av hvordan de setter grenser for ungdoms alkoholbruk.

I analysen av det neste temaet fant jeg hovedkategorier som kunne romme ulike refleksjoner knyttet til temaet. Dette uttrykte samtidig det jeg oppfattet som en felles

forståelse blant foreldrene av forhold som hadde betydning for selvstendigjøring eller kontroll. Under temaet selvstendigjøring og kontroll fant jeg foreldreatferd som representerte en form for ytre styring, eller kontroll. Denne atferden kategoriserte jeg som «kjennskap til normer i jevnaldermiljøet» og «foreldrenettverk». Jeg fant også atferd som representerte en form for en indre styring, eller selvstendigjøring, som jeg kategoriserte som «håndtere forventinger fra jevnaldrende. Jeg identifiserte et nytt hovedtema som mange foreldre pratet om, men som jeg ikke hadde tenkt på som et aktuelt tema. Det handlet om foreldrenes eget forhold til alkohol og det å være rollemodell. Jeg la dette til som en hovedkategori som jeg kalte «foreldre som modeller». Under dette temaet valgte jeg å sortere sitater fra ulike foreldre under de ulike kategoriene for å støtte mine funn.

Jeg forsøkte å ha fokus på det som ble uttrykt eksplisitt i teksten, og ikke min fortolkning av meningsinnholdet. Mitt fenomenologiske ståsted utfordret meg. Jeg var opptatt av å ikke miste av syne den konteksten foreldrene hadde vært i når de kom med sine utsagn. Det å redigere tekst, klippe ut og sortere i temaer, førte meg bort fra foreldrenes egen sammenheng. Analyseprosessen bestod i å sammenligne deres svar, og se etter likheter og ulikheter i temaer foreldrene tok opp og refleksjoner de hadde. Som jeg har påpekt på s.38, mener man innenfor fenomenologien at differensiering er nødvendig for å forstå. Samtidig er de fylldige historiene i fokus (Thagaard, 2013). Jeg balanserte mellom å holde fast på den subjektive meningen i teksten og det å sette utsagnene inn i en ny og større sammenheng.

Husserl påpeker at mennesket opplever ting som «helhetlige meningsbærende fenomen» (Thomassen, 2013, s.170). Gjennom min analyse har jeg forsøkt å få tilgang til foreldrenes meningsunivers. Jeg har ønsket å få tilgang til foreldrenes sosiale realitet, og har gjort dette gjennom å holde fast ved deres dybdebeskrivelser og detaljrikdom. Dette har fått konsekvenser for min analyse og kategorisering.

5.6. Validitet og reliabilitet

Det å kunne legitimere resultatene av min forskning, henger sammen med hvordan jeg kvalitetssikrer forskningsprosessen min. For at forskningen skal oppfattes som troverdig kreves det at andre kan gjøre vurderinger av reliabiliteten og validiteten i forskningen.

Reliabilitet knyttes til hvor pålitelige mine resultater er. Ved at jeg har synliggjort mine metodevalg og prosessen i min forskning, kan andre vurdere om forskningen er utført på en tillitsvekkende måte (Thagaard, 2019). Jeg har forsøkt å være tydelig på egne vurderinger og fortolkninger, og når jeg henter informasjon fra mitt datamateriale. Jeg har også redegjort for teoretiske ståsted som har dannet grunnlaget for mine tolkninger (ibid).

Målet med kvalitative undersøkelser er ikke å kunne generalisere og trekke slutninger om statistiske sammenhenger. Det kan allikevel være generelle opplevelser som fanges i de spesifikke erfaringene. Andre foreldre kan kjenne igjen de dilemmaene og refleksjonene disse foreldrene gjør. Dette kan bidra til at foreldrene kan få en ny forståelse av sin foreldreatferd og hvordan den virker inn på deres barns atferd. Dette kan også tilføre kunnskap om foreldres forståelse og erfaringer til fagpersoner som arbeider med rusforebyggende tiltak rettet mot ungdom.

Validiteten knyttes til gyldigheten i mine funn (Thagaard, 2013). Min forskning representerer min forståelse av det temaet jeg har studert. Jeg har en forforståelse som ligger til grunn for min måte å oppfatte og forstå verden på. Min forforståelse har vært til stede i alle prosessene. Jeg har gjort en utvelgning, avgrensning og fortolkning. Mitt eget datamateriale er presentert ut fra min forståelse, på mine premisser. Under intervjuene har jeg ledet foreldrene inn på temaer som var interessante for meg, og jeg har tolket deres utsagn ut fra min forforståelse. Foreldrenes uttalelser er satt i en ny sammenheng. Innvendingen mot dette kan være at foreldrenes egen forståelseshorisont blir lite synlig. Samtidig er det i følge hermeneutisk tenkning ikke

mulig å forstå uten en fortolkning. For at denne fortolkningen skal kunne vurderes av andre, har jeg forsøkt å dele mine fortolkninger og uttrykke min forforståelse. Jeg har gjengitt hvordan jeg henter støtte for funnene i eget datamateriale. Jeg har også vurdert funnenes validitet ved å sammenligne med andre studier. Det kan bidra til at andre kan vurdere gyldigheten av min fortolkning og mine funn.

Jeg har forsket på et tema som jeg har referanser til både gjennom mitt daglige arbeider og ved at jeg selv er mor til to tenåringer. Jeg har forsøkt å gjøre denne forforståelsen eksplisitt. Nærheten til temaet har bidratt til min forståelse og mine konkrete funn. Samtidig kan nærhet til tema gjøre at man tar sammenhenger og forståelser for gitt, og ikke er stand til å gjøre disse forståelsene eksplisitte. (Thagaard, 2013). Det kan hende at en større avstand til tema hadde gjort at jeg hadde stilt andre spørsmål og sett andre sammenhenger.

6.0. FORELDRES GRENSESETTING KNYTTET TIL ALKOHOLBRUK FØR FYLTE 18 ÅR.

6.1. Innledning

Under dette temaet vil jeg gjennomgå min analyse av foreldres normer til ungdoms bruk av alkohol. Jeg vil se på hvordan den enkelte forelder beskriver sin grensesetting for ungdoms alkoholbruk, og hvordan de reflekterer omkring dette. Gjennom analysen vil jeg forsøke å få en forståelse av hvordan foreldrene begrunner sin foreldreatferd. Jeg stilte spørsmål til foreldrene om deres syn på aldersgrense for alkohol, begrunnelse for aldersgrense, tanker om sannsynlighet for at eget barn prøver ut alkohol før 18 år, og deres reaksjon på utprøvingen.

6.2. Hovedkategori 1: Ytre styring

Forelder nr.1.

6.2.1. Begrunner ikke grensen

Forelder nr. 1. formidler det hun selv kaller en restriktiv holdning til ungdoms bruk av alkohol. Hun forteller at hun ikke vil akseptere bruk av alkohol før fylte 18 år. Denne grensen vil hun ikke ha noen diskusjon om. Hun sier at hun ikke liker diskusjoner, men foretrekker at det er en fast regel i stedet. Derfor åpner hun ikke for synspunkter fra datteren. Hennes oppdragelsesstil kan derfor sees på som strukturert og lite responsiv. Hun ser ikke ut til å forhandle på grensen hun har satt, det er hun som forelder som bestemmer. Dette sitatet kan vise dette:

«Mine tanker om det er at jeg skulle i alle fall, at jeg skulle være restriktiv og ikke tillate noe bruk før de fysisk er 18, at det var ikke noe, ville ikke ha noe diskusjoner om noe, at det er, du må vente til du er 18, sånn er det bare».

Denne foreldreatferden skiller seg fra foreldre med autoritativ/ responsiv foreldrestil ved at moren ikke vektlegger det å forklare grensen hun setter for datterens bruk av

alkohol. Hun forteller at hun ville sette en grense som var lett å forstå og forholde seg til. Jeg får en forståelse av at hun refererer til 18-årsgrensen for alkoholbruk i lovverket. Lovverket har en absolutt aldersgrense, det har også denne moren. Moren mener at ungdom ikke har modenhet til å takle rusen. Hun er redd for hva som vil hende når ungdom er beruset. Dette har hun imidlertid ikke bragt inn overfor datteren som begrunnelse for sin absolutte 18 årsgrense.

Det er gjennom egne vurderinger av normer, holdninger og verdier, at disse gjøres til våre egne. I teorikapittelet på s. 31 har jeg redegjort for at det å både stille krav og begrunne grenser, kombinert med innlevelse i ungdommens situasjon og aksept for dem som den de er, bidrar til at ungdommen utvikler kompetanse til å ta selvstendige valg. For at datteren skal følge hennes normer gjennom å ha selvkontroll, kreves det at datteren selv opplever mors normer som riktige eller ønskelige. Moren ser ikke ut til å åpne for denne form for diskusjon. Når normene ikke er internalisert hos datteren, må moren regulere datterens handlinger gjennom sosial kontroll. Dette kaller jeg for ytre styring.

6.2.2. Usikkerhet

Forelder nr.1 forteller at når datteren kom i den alderen der det var aktuelt med alkohol, var hun usikker på hvordan hun skulle sette grensen for alkoholbruk. Dette hang sammen med en usikkerhet på hva slags alkoholbruk det ville være i miljøet rundt datteren. (Dette vil jeg ta opp seinere som et eget tema i analysen på s. 77). Hun reflekterte også over hva slags rammer datteren hadde behov for, ut fra en vurdering av hennes personlige egenskaper. Jeg får en forståelse av at hun mener at datteren trenger at hun gir henne rammer, og hun tror at det gjør henne tryggere. Hun opplever at datteren virker fornøyd når hun har satt grenser for henne. Jeg får en forståelse av at moren tenker at hun avlaster presset på datteren ved å ta valg for henne. Hun slipper dermed å selv ta stilling til forventninger fra jevnaldrende. Ved å følge opp med å kontrollere at datteren holder reglene, har moren en form for sosial kontroll uten å selv være til stede. Sitatet under kan illustrere hvordan moren tenker om dette:

Tonje Hoff

«Så nå på nyttårsaften, når det er sånne store ting da, hvor hun, jeg er bekymret, så er hun, jeg sier ok, ringer du meg tre ganger på nyttår (...) Og så er hun kjempeblid. Altså hun, akkurat som du hører i stemmen, litt stolt at jeg, du kan stole på meg, jeg gjør det (...) jeg tror at hun har behov for det».

Utsagnet over viser hvordan moren ved å sette rammer og følge opp med kontroll, gir datteren mulighet til å vise at hun mestrer det ansvaret hun har fått. Hun har fått lov å være med venner og overnatte på en dag mor forbinder med alkoholbruk, mot at hun og moren har gjort en avtale om hvilke regler som gjelder. Jeg forstår at mor gir rom for selvstendighet samtidig som hun setter klare rammer. Tilliten ser ut til å være betinget av at mor har kontroll gjennom ytre styring.

6.2.3. Oppsummering forelder nr. 1:

Forelder nr.1s måte å sette grense for alkoholbruk på, har slik jeg forstår det, likheter med en strukturert oppdragerstil. Grensen er absolutt. Moren begrunner ikke grensene hun setter eller gir datteren rom for forhandling. Beslutninger om grenser ser ut til å tas uten at hun ber om datterens synspunkter. Når hun beskriver hvordan hun gjennomfører grensesettingen, kommer det fram beskrivelser der hun har ytre styring av datterens handlinger med å ha oversikt og kontroll. Hun er usikker på om datteren vil mestre det å bli utsatt fra forventinger om å prøve ut alkohol i jevnaldersmiljøet. Dette løser moren med ulike former for ytre styring.

Forelder nr.2

6.2.4. Absolutt grense uten rom for utprøving

Forelder nr. 2 har også en absolutt grense for alkoholbruk før fylte 18 år. Jeg oppfatter at det vil hun ikke tillate uansett. Moren ser ut til å begrunne sin foreldrestil med at hun ønsker å være forutsigbar for datteren. Ved å ha klare holdninger og gi begrunnelser for disse, tenker hun at datteren kan integrere disse holdninger. Sitatet under kan illustrere dette:

Tonje Hoff

«Jeg har tenkt at det er med på å gi henne en forutsigbarhet, at hun skal vite hvem mammaen hennes er og hvordan jeg reagerer og hvorfor. Og danne et grunnlag for hva hun på en måte kan adoptere av egne holdninger, altså hun vet noe om hva som er min holdning til ting som beveger seg, det tror jeg er viktig.»

Moren ser ut til å være opptatt av å formidle klare grenser. Hun forteller at hun begrunner sine holdninger og at hun forbereder datteren på hvordan hun vil reagere på utprøving av grenser. Ut fra intervjuet forstår jeg at moren har hatt en forventning om at datteren ikke skulle drikke alkohol. De har pratet om farer med bruk av rusmidler. Moren har tenkt at dette også bidro til en formidling av mors holdning til ungdoms alkoholbruk, og hun har forklart datteren hvorfor rusmidler er skadelig for ungdom.

Denne moren er kjent med at datteren har vært i situasjoner der ungdom bruker alkohol og andre rusmidler. Når datteren gikk på ungdomskolen, var dette noe datteren fortalte mor om. Moren hadde tillit til at datteren lot være å prøve ut rusmidler selv om venner prøvde ut. Når datteren så prøver, blir mor svært overrasket. Selv om moren vet at datteren har hatt indre kontroll og klart å la være å drikke tidligere, er hun nå usikker på hva som er datterens holdning til alkoholbruk. Moren prøver å få i gang samtaler med datteren om det å drikke alkohol. Hun tror datteren nå opplever press fra jevnaldrende om å drikke, og mor vil gjerne at datteren skal klare å stå imot dette. Moren forteller at datteren uttrykker at moren ikke forstår hvordan hun har det. Mor gjengir hvordan slike dialoger foregår:

«- Det er ditt valg. Og hva de andre gjør, spiller på en måte ikke noen rolle (...) Det er ditt ansvar. Du er stor jente.

-Men det. Du vet ikke hvor vanskelig det er du.

-Nei, men samtidig, da må du skaffe deg baller til å stå for det, altså».

Mors gjengivelse av dialogen med datteren kan forstås som at de to har ulikt syn på datterens evne til å la være å drikke alkohol når andre i jevnaldersmiljøet gjør det. Mor har en forventning om at datteren skal klare å ta egne valg og stå for disse. Samtidig kan sitatet forstås som at mor oppfatter at datteren synes det er vanskelig å la være å drikke. Mor er usikker på datterens holdning til det å drikke alkohol.

6.2.5. Fra indre styring til ytre styring etter normbrudd

Strukturerte foreldre har et atferdsmønster preget av klare grenser og høye krav, kombinert med stor vilje til å kontrollere den unge (Henriksen, 2000). Forelder nr. 2 stiller krav til datteren om å gjøre andre valg enn vennene, selv om datteren protesterer og sier at dette er vanskelig. Ut fra det mor gjengir som datterens utsagn, kan det tenkes at datteren opplever kravene som høye. Mor ser også ut til å være villig til å gjennomføre kontrolltiltak for å sørge for at datteren følger hennes forbud mot å drikke alkohol.

Jeg får en forståelse av at datteren har vært åpen med mor før, men at det var når hun og mor hadde like normer knyttet til alkoholbruk. Datteren fikk da større tillit. Mor opplevde at datteren da hadde indre kontroll. Datteren ser ut til å dele mindre nå som hun vet at mor vil reagere på de valgene datteren tar med tanke på alkoholbruk. Jeg får inntrykk av at mor tenker at dette henger sammen med at vennene nå påvirker mer enn hva mor gjør. Moren sier det slik:

«Jeg opplever nok veldig sterkt at det har, at hun har endret holdning i forhold til meg og hva hun forteller. En eller annen gang i løpet av sommeren eller kanskje det har vært mer gradvis fra hun var 14- 15 og. Nå, jeg er mye teitere nå enn jeg var før, ikke sant? Det er helt tydelig at hun, altså, det er på en måte vennekretsen som man driver og identifiserer seg i, og der det jobbes nå, det er ikke hjemme hos oss, altså».

Mor ser ut til å oppleve at datteren har andre normer enn henne knyttet til bruk av alkohol. Jeg får inntrykk av at hun gjennomfører sin grensesetting gjennom ytre styring.

Denne moren deler mange historier om de konsekvensene hun gir når datteren ikke forholder seg til grensen. Moren har en oppfatning av seg selv som streng. Når mor beskriver hvordan hun reagerer på at datteren har prøvd alkohol, kaller hun seg selv for «mammaen fra helvete». Jeg får inntrykk av at moren trodde at denne strengheten vil føre til at datteren ikke ville prøve ut alkohol. Hun kommer med denne refleksjonen:

«(...) hun burde ha skjønt at det der kommer til å bli så drittkjipt hjemme at det gidder jeg ikke utsette meg for (...) Altså hun får ikke lov å gå ut, lov å overnatte hos andre, får ikke lov å, det er kjøring. Det er ikke(...)Nei, du skal ikke det, vet du. (...) For du, og så får du se hvordan du kan bygge opp den tilliten igjen».

Utsagnet over viser at denne moren har formidlet begrunnelse for grensen og også forberedt datteren på hvordan hun ville reagere på normbrudd. Moren ser ut til å oppfatte datterens utprøving som et tillitsbrudd. Hun forteller at hun kontrollerte datteren aktiviteter og sosiale liv en tid etter alkoholdebuten. Datteren måtte bevise at moren kunne stole på henne.

6.2.6. Oversikt

Forelder nr.2 forteller at hun har god kontakt med datteren sin. De prater sammen om hva datteren opplever og moren opplever å ha god oversikt. For denne forelderen har dette gitt en trygghet på at datteren ikke kom til å debutere tidlig. Moren ble derfor overrasket over at datteren prøvde alkohol første gang i 16 års alderen. I neste sitat reflekterer denne forelderen over hvorfor hun tenkte datteren ikke ville prøve å drikke før hun ble 18 år:

«Jeg tenker at jeg ikke hadde trodd, altså, jeg har jo en jente som er ekstremt streit, veldig ordentlig, målbevisst, pliktoppfyllende på alle mulige vis. Skikkelig, på en måte. Jeg kjenner og har alltid kjent flesteparten av vennene hennes, de har alltid hengt hjemme hos oss. Liksom tenkt at, her vet du, dette går fint, for jeg har stålkontroll liksom. (...) Vi har snakket mye om det hjemme, om rus. Så jeg har liksom tenkt at noe

særlig tidlig debut på hun, det tror jeg ikke kommer til å skje, har jeg tenkt. Og vært veldig sikker på».

Dette sitatet illustrerer den tilliten til datteren som mor hadde, før hun oppdaget at datteren hadde prøvd alkohol. Jeg forstår det som at datterens personlige egenskaper og interesser, hennes nettverk og mors oversikt har til sammen gitt mor en forsikring om at datteren ikke vil komme til å prøve alkohol tidlig.

6.2.7. Usikkerhet

Når det gjelder holdning til alkohol, får jeg inntrykk av at mor nå er usikker på datterens uttesting av alkohol. Hun tror ikke datteren deler hennes standpunkt om å ikke drikke før hun er 18 år. Hun tror samtidig at datteren ikke har modenhet til å takle situasjoner med beruselse. Mor har derfor en bekymring for hva som kan hende når datteren er beruset. Hun sier:

«Hun er en fornuftig jente, men hun er umoden og ikke alltid så rasjonell, og det er noe med hvordan alkohol virker. Fare eller frykten for at hun skal ta enda mer irrasjonelle valg. Det er ikke noe spesielt stilig, ikke sant. Og hun er jente. Med langt hår og høye hæler og gud hjelpe meg, altså».

Dette sitatet viser mors redsel for hva som kan hende når datteren er beruset. Det kan, slik jeg tolker mor, være årsaken til mors absolutte grense og konsekvenser ved regelbrudd. Mor mener risikoen ved at datteren prøver ut alkohol er for stor. Det at mor velger å være «mammaen fra helvete» kan være knyttet til hennes ønske om å beskytte datteren fra uønskede hendelser. Det at foreldre oppfatter at det er risiko og fare ved ungdoms alkoholbruk, gjør at de har behov for ytre kontroll. (Henriksen, 2000).

Foreldre som involverer seg for mye gir ikke ungdommen nok handlingsrom til å lære av egne erfaringer (Tvinnereim og Klyve, 2002). Den type erfaringer som knytter seg til det som kan hende når ungdommer er beruset, ønsker ikke moren at datteren skal få.

Det at datteren forteller mindre om det som skjer i jevnaldermiljøet enn før, kan forklares med at datteren vil unngå å få strengere rammer eller bli straffet for normbrudd. Det kan se ut som om moren har en forståelse av dette, og det gjør henne bekymret. Hun gjør selv noen refleksjoner knyttet til det å gi slipp på kontrollen og tåle utprøving av grensene:

«Hva hun gjør når jeg ikke, altså når det jeg ikke vet om, det kan jeg på en måte ikke vite om, altså. Og jeg synes jo ikke det er noe spesielt enkelt å slippe, akkurat som jeg ikke heller synes det er noe spesielt enkelt alltid å tenke at hun lever sitt eget liv, har sine egne frie tanker (...) Og jeg tror ikke jeg er noe spesielt stilig mamma å ha på det området heller, altså. Jeg har jo lyst til å blande meg. Hun synes at jeg er masete. Men jeg øver meg på å ikke, altså, jeg kan jo ikke. (...) kjenner at jeg bekymrer meg litt men det går sikkert fint. Ja, det ordner seg nok».

Dette utsagnet illustrerer den avveiningen mange foreldre står i mellom å gi rom for selvstendighet og samtidig ha behov for å sikre at ungdommen tar gode valg for seg selv. Denne moren ser ut til å ha en forståelse av at datteren har et eget liv der mor ikke har tilgang til alt som skjer. Samtidig er mor bekymret og har lyst til å styre og kontrollere datteren for å sikre at det går bra med henne.

6.2.8. Oppsummering forelder nr.2:

Forelder nr.2 har en absolutt grense for alkoholbruk. Hun har opplevd at datteren har brutt denne grensen. Mor gir konsekvenser i form av å gi mindre tillit. Mor kontrollerer datterens aktiviteter utenfor hjemmet med å kreve å få vite og ha oversikt. Hun tillater også mindre deltakelse i sosiale settinger utenfor hjemmet. Mor opplever at datteren ikke lengre tar til seg mors normer, men identifiserer seg med venners holdning til alkohol. Datteren er ikke lengre åpen mot mor om det som skjer når hun er med venner. Moren ser ut til å ville beskytte datteren mot negative hendelser knyttet til alkoholbruk. Mor har en bekymring for hva som kan hende, som ser ut til å føre til at hun ønsker oversikt og kontroll. Når hun ikke lengre kan basere sine grenser på indre

styring hos datteren, forstår jeg det som at hun endrer strategi for å få gjennomført grensene for alkoholbruk. Hun sanksjonerer mot datterens utprøving av alkohol med å benytte sosial kontroll i form av ytre styring.

6.3. Hovedkategori 2: Indre styring

Forelder nr.3

6.3.1. Begrunner grensen

Forelder nr. 3 har også 18 års grense for bruk av alkohol. Hun gir eksempler fra samtaler hun har hatt med sin datter når hun skal beskrive sine holdninger, refleksjoner og handlinger knyttet til at ungdom prøver ut alkohol før de er 18 år. Hun er opptatt av å prate med datteren om hva datteren opplever i sin hverdag. Denne forelderen forteller om diskusjoner mellom henne og datteren, og gjengir datterens synspunkter på ulike tema. Videre beskriver forelder nr.3 hvordan hun og datteren reflekterer over dilemmaer i datterens liv. Jeg oppfatter hennes oppdragsstil som responsiv (Henriksen, 2000). Samtidig som hun er opptatt av å ha dialoger, setter hun klare grenser. Hun gir begrunnelse til grensene som settes. Sitatet under illustrerer dette:

«Vi har også prøvd å si noe om at, at mange ungdommer gjør, altså drikker alkohol eller bruker andre rusmidler og at andre rusmidler er svært skadelig og veldig skremmende og kan ha uante konsekvenser i forhold til psyke og livet etterpå. En ting er at du takler festen der og da, men du skal liksom takle noe i oppfølging av det. Og så har vi snakket om at folk, det er farlig for å være, altså å begynne med alkohol, det er vanskelig, det er vanskelig å vite hvordan du skal oppføre deg, det er vanskelig å vite og kjenne virkning, altså, hvordan takler du det å miste på en måte kontrollen over kroppen. Hvor går grensene, det vil de aldri vite og der er noe av det som gjør det veldig, de veldig sårbare, for de har ikke ballast nok til å takle det å bli rusa. At det er

en god grunn til at det er en grense på dette. Og det er ikke for å være så uendelig kjipe med 16 åringer».

Utsagnet viser at moren tar utgangspunkt i datterens liv når hun gir begrunnelse. Hun forsøker å sette seg inn i datteren situasjon ved å vise til hva hun tenker ungdom gjør. Hun gir begrunnelse ut fra hvordan hun tenker alkoholen vil kunne virke for datteren. Hun viser også forståelse for at datteren kan oppleve henne som streng, men hun gir også en begrunnelse for hvorfor hun velger å være det. Jeg tolker at moren viser responsiv foreldreatferd ved at kommunikasjon, krav og grenser tilpasses ungdommens erfaringer og modenhet (Henriksen, 2000). Hun gir begrunnelser for sine syn og åpner for at datteren kan komme med synspunkter.

6.3.2. Tillit

Foreldre kan påvirke ungdoms bruk av alkohol gjennom det å ha innsyn, regler og kontroll, og gjennom en god relasjon mellom foreldre og barn (Cohen et al.,1994) Forelder nr.3 reflekterer omkring sin mulighet til å kontrollere datteren slik at hun ikke prøver alkohol. Hun tror ikke det lar seg gjøre. Hun vektlegger i stedet betydningen av en positiv foreldre-barn relasjon. Dette sitatet viser dette:

«Hun kunne bare sagt at hun overnattet hos en venninne, så hadde hun fått lov til det. De kunne gjort hva pokker de ville. Så jeg tenker det har med tillit å gjøre, jeg har alltid tenkt at det med, eller at de tingene, den relasjonen som mor i forhold til de, det er bygd opp gjennom hele livet deres. Tenker jeg. Det tror jeg. At det er det som er avgjørende for å ha ballast nok til å greie seg».

Jeg forstår dette utsagnet som at denne moren tenker at datteren ville kunne prøve ut alkohol uten at hun som forelder hadde oversikt og kunne kontrollere dette. Hun gir inntrykk av å vektlegge relasjonen til datteren mer enn det å ha ytre styring gjennom kontroll og oversikt. Jeg får en forståelse av at hun tror at det at foreldrene er støttende og har en god relasjon i hele datterens oppvekst, har større betydning for

hvordan datteren takler utfordringer og utprøvinger. Hun vektlegger det Cohen et al. (1994) kaller et positivt foreldre-barn forhold.

Moren velger i stedet en strategi der hun har tillit til at datteren innfrir de forventningene hun har til henne. Hun forklarer dette med at de har forventninger til hverandre som baseres på tillit, og ikke usikkerhet og kontroll. Tilliten er gjensidig. Slik prater moren om dette:

«Jeg har, kanskje jeg bare tar det sånn som jeg gjør med lekser og sånt. Jeg forventer at de har gjort lekser, og gjør det helt av seg selv, og jeg har aldri spurt de, har du gjort leksene dine i dag? Det gjør de. Altså det. Og de kommer jo ikke å spør meg, har du laget middag i dag, det gjør jeg jo bare. Det er jo ikke så veldig mye verre, egentlig».

Ved å gi datteren tillit, gir denne forelderen rom for at datteren kan ta egne valg. I det å utvikle selvstendighet ligger også muligheten for å ta dårlige valg og lære av egne feil. Moren reflekterer over det å tåle utprøving av alkohol som en del av datterens selvstendigjøring:

«Hvis hun skal drikke så får hun bryte den barrieren. Jeg kommer ikke til å legge til rette for den. Jeg kommer til å ha full forståelse for at det skjer, men jeg kommer ikke til å gjøre det for henne. (...) Kommer ikke til å bli sint på henne, da, i alle fall ikke nå. Hun er 16, nesten 17 år. Jeg vet det er 18 års grense men jeg tror jeg er enig med henne. De aller fleste har begynt før (...) Men jeg skal, tenker at jeg skal i alle fall være der for de sånn at det går».

Jeg forstår utsagnet som at moren uttrykker en forståelse og aksept for at datteren vil kunne komme til å prøve ut grensen som er satt for alkoholbruk. Hun er ikke opptatt av å gi konsekvenser på normbruddet.

6.3.3. Trygge utprøvingen

I sin begrunnelse for 18 års grensen, har forelder nr.3 vektlagt det at ungdom ikke er modne nok til å takle rusen. Når moren sier at hun «vil være der» for datteren, så

Tonje Hoff

forstår jeg at dette handler om å hjelpe henne å takle situasjoner hun kan komme i når hun er beruset. Sitatet under kan støtte en slik forståelse:

«Og det liksom, vi har i alle fall tenkt at vi skal trygge det. Hvis det skjer et eller annet ikke hun takler, så kan hun bare ta kontakt. Samme hva klokken er, og kjipt det er, samme hvor drittent det er, hvor ulovlig det måtte være eller samme faen, på en måte, bare ring, vi kommer, vi er ikke forbannet, vi stiller opp. Og jeg har tenkt, det er kanskje det viktigste jeg kan gjøre, og resten må hun måtte teste ut av og finne ut av selv. Det tror jeg».

Slik jeg oppfatter moren, vil hun vil bidra til å trygge utprøvingen ved å tilby å komme og hjelpe datteren ut av situasjoner hun ikke er komfortabel med. Denne forelderen gir, slik jeg oppfatter det, rom for selvstendighet samtidig som hun vil være klar for å støtte og hjelpe datteren om hun trenger det.

6.3.4. Rom for utprøving

Forelder nr.3 har pratet med datteren om at det er rom for å gjøre feil valg:

«Og så er jo og så tenker jeg det viktigste er å gi rammene som gjør at selv om du trør feil og gjør noe jævlig dumme valg så går det bra. Å vite at det går fint, jeg kan teste ut her, jeg kan drite meg ut. Og ingen kommer til å hogge hodet av meg. Det betyr ikke det at jeg ikke blir sint eller redd. Men det kommer til å være, de skal uansett vite at jeg er glad i dem, og vil det beste for dem, uansett».

Utsagnet viser hvordan forelder nr.3 trygger datteren på at det er greit at hun tar feil valg, og at det går bra. Denne forelderen ser ut til å være opptatt av at det å gjøre ting man angrep på er en del av det å være menneske. Jeg forstår moren som at for henne er det viktigste at hun støtter datteren også om hun tar feil valg for seg selv. Hun er ikke opptatt av å ha full oversikt over datterens utprøving, men har tilbudt sin hjelp om det går galt. I løpet av samtalen kommer hun til å huske at hun hadde mistanke om at datteren hadde drukket alkohol ved en anledning. Hun forteller:

Tonje Hoff

«Det var faktisk en kveld jeg tenkte at hun hadde drukket. Det hadde jeg glemt nå, men hun kom hjem og var litt sånn, litt sånn, ja, så da tenkte jeg, så jo på mannen min, så kanskje hun har drukket noe nå? For hun var liksom bare jaja, god natt, jeg går og legger meg. Tenkte det er en klassiker. Så tenkte jeg, jaja, da har hun gjort det så jeg tenkte, jeg spør ikke, hun bare, dette var, dette kommer til å gå greit, så hvis hun hadde drukket en øl eller to eller ikke vet jeg, så jeg har aldri spurt henne om det».

Dette sitatet kan forstås som at denne forelderen aksepterer at datteren kan komme til å prøve ut alkohol. Hun konfronterer ikke datteren med sin mistanke, og hun gir heller ingen konsekvenser. Jeg får en oppfatning av at hun opplevde at utprøvingen hadde gått greit. Moren har ikke innsyn eller oversikt over hva datteren har gjort, og hun ser ikke behov for å skaffe seg denne kontrollen. Hun har formidlet at hun stiller opp om datteren trenger henne, men datteren har klart seg uten hennes støtte i situasjonen. For mor er dermed situasjonen «glemt». Jeg oppfatter at hun fremdeles har tillit til datteren og datteren kan ha tillit til at moren stiller opp for henne om hun trenger det.

Oppsummering forelder nr. 3:

Slik jeg forstår forelder nr.3, vektlegger hun å gi datteren tillit. Denne moren begrunner grensene og går i dialog med datteren. På den måten gis datteren mulighet til å gjøre sine egne vurderinger av morens normer. En god relasjon mellom de to, øker morens påvirkningsmulighet. Moren gir rom for selvstendig utprøving, samtidig som hun er tilgjengelig for datteren om hun trenger henne. Dette bidrar til det jeg har kategorisert som å trygge utprøvingen. Moren har en opplevelse av at hun ikke vil kunne ha kontroll og oversikt over datterens handlinger. Det ser ut til å være viktigere for forelder nr.3 at datteren opplever å ha støtte også om hun tar feil valg. Moren har tillit til datteren, men tar samtidig høyde for at hun vil prøve ut grenser og gjør egne erfaringer. Denne forelderen kjennetegnes av å ha fokus på å gjøre datteren i stand til å ta egne valg og å være indre styrt.

Forelder nr.4**6.3.5. Rom for utprøving**

Forelder nr. 4 har en holdning om at hun ikke aksepterer at barna prøver ut alkoholen. Samtidig hadde hun en forventning om at utprøvingen vil komme. Dette sitatet kan vise dette:

«Jeg visste jo. Før eller siden tenker jeg de vil gjerne komme i situasjonen. Så jeg hadde ingen problemer med at de prøvde alkohol. Det, det har gått helt fint».

Som for forelder nr.3, får jeg inntrykk av at også forelder nr.4 tar høyde for at ungdommen vil prøve ut alkohol. Det å selv prøve ut ting og gjøre egne erfaringer, er for henne en del av det å bli selvstendig. Moren gir datteren dette rommet, og mener at det har gått fint. Hun har toleranse for at det å bli selvstendig også innebærer å gjøre valg på tvers av mors normer og å lære av egne valg. Mors fokus er at datteren lærte av sin alkoholdebut. Hun sier det slik:

«Det er bedre de går på en smell når de er litt yngre og kanskje lærer (...) Hun fikk den der litt, eller det var ikke det, hun kjente vel litt på hva kroppen tåler og ikke tåler, (...). Og det har jo gjort at hun er veldig bevisst nå (...) Etter det har min datter ikke gjort noe og jeg kjenner bare, yes!»

Mor ser ikke behov for å følge opp datterens regelbrudd med konsekvenser. Her skiller forelder nr. 4 seg fra forelder nr. 2, i hvordan hun reflekterer og handler etter normbruddet. Forelder nr. 4 har fortsatt tillit til at datteren kan mestre ulike situasjoner, selv om utprøvingen medførte negative opplevelser for datteren. Hun endrer ikke sin grensesetting med å ha mer ytre styring. Hun og datteren har pratet om det som hendte. Jeg forstår morens utsagn i sitatet over som at hun opplevde at datteren fikk en dårlig erfaring som hun lærte av, og at det var konsekvens i seg selv. Datteren har gjort en egen erfaring og hun og moren har sammen reflektert over denne. Dette sitatet kan støtte en slik forståelse:

Tonje Hoff

«Og jeg tror egentlig, det var ikke så mye konsekvenser å sette, for holdt på å si, episoden i seg selv var jo straff. For hennes del. Jeg tror det var, jeg tror hun fikk en støkk selv, kjente at alkohol var ikke sånn som de trodde det kunne vært».

Sitatet over forstår jeg som et eksempel på hvordan mor påvirker datteren til å ha indre kontroll. Gjennom at de to har pratet om datterens erfaring, kan datteren reflektere over sine egne normer til hvordan hun vil forholde seg til alkohol.

6.3.6. Tillit

Forelder nr. 4 legger stor vekt på det at hennes barn skulle være åpne med henne. Barna kan komme til henne med bekymringer og erfaringer. Dette sitatet illustrerer dette:

«For det å ha tenåringer, det er ikke bare alkohol. Det er veldig mye andre ting og. Det er jo bare sånn en liten del av det. De kan komme med det meste, det mest utrolige, faktisk. Det er jeg glad for. Jeg tenkte: Jeg har i hvert fall nådd fram, for min del. For sånn som jeg hadde tenkt at det skulle være».

Utsagnet viser at moren opplever at relasjonen mellom henne og barna er preget av åpenhet og tillit. Hun ser også ut til å legge stor vekt på at hennes barn skal bli selvstendige. Mor forteller videre hvordan hun har funnet sin måte å sette grenser på. Hun har gjort en vurdering av datterens behov for grenser ut fra hvordan hun oppfatter datterens personlighet og egenskaper. Følgende sitat kan vise dette:

«Det jo veldig individuelt hvordan ungene dine er. Om du skal tillate det eller ei. Det har jo og litt å si, hva type de er (...) En ville jo ha sett det, etter hvert som de vokser opp. Hvem de er med, hvem de trekker til. Ja. Personlighet. Hvor mye oppfatter de av helt andre ting. Hvor mye respekt de har for andre ting, altså ting. Hvor pliktoppfyllende, altså i forhold til andre ting, refleksjon! Sant. Hva refleksjon gjør de seg over ting. (...) Så de har fått veldig mange sånn alvorlige livssituasjoner, og jeg tror nok det og har vært med på å legge grunnlaget. Har vært sånn: du må ta ansvar, du må stille opp, du

må ta voksne valg(..) Og jeg tror nok det og er med på at de må tenke. De må ta et ansvar»

Utsagnet kan også være en illustrasjon på hvordan over forelder nr. 4 har vektlagt å fremme evnen til å ta ansvar og være selvstendig. Autoritative foreldre vil ofte få barn som er selvstendige og sosialt ansvarlige. Foreldrene oppmuntrer til dialoger og balanserer det å sette grenser med å ikke gi for mange restriksjoner. De tilpasser sine krav til ungdommens modenhet og erfaringer (Baumrind, 1971).

Moren viser til at det har vært mange alvorlige hendelser i familiens liv som har krevd at barna må være selvstendige og ta ansvar tidlig. Livssituasjonen til familien har ført til at mor har gitt barna ansvar og tillit. Samtidig har mor en oppfatning av at datteren er pliktoppfyllende og reflektert. Det at hun vektlegger at de reflekterer kan sees på som en del av det å gjøre moralske resonnement. Moralsk modenhet kjennetegnes av at normer undersøkes og reflekteres over og ikke bare aksepteres. Når normene integreres kan ungdommen ha selvkontroll (Kvelling, 2007).

6.3.7. Oversikt

Når barna til forelder nr.4 nå er i ungdomstiden, deler de informasjon med moren om det som skjer utenfor hjemmet. De forteller om hvor de skal, med hvem og hva de gjør på. Dette har gjort at moren kan gå i dialoger med ungdommene om hvordan de skal møte de situasjonene de kommer i. Dette sitatet viser hvordan moren reflekterer over dette:

«Hun kan heller si, de og de men jeg vet ikke om det skal være noe, men liksom, men kan jeg få gå dit. (...) Så kan jeg si, jeg synes ikke det er greit, men du kan gå, men jeg vil ikke du skal drikke, det betyr at jeg vet at hun gjerne tar en halv cider kanskje, men så tenker jeg hva er alternativet, da. Å lukke øynene og ikke være den? At hun heller forteller meg hvem som var der, sant, og hun forteller alt. Og da kan jeg lettere også fiske opp hvis det har vært noe som ikke har vært greit. Tenkte jeg. (...) Jeg vil gjerne ha kontroll. Det tror jeg er greit».

Gjennom denne åpenheten får mor oversikt over hva datteren skal og er forberedt på situasjoner som kan oppstå. Hun får mulighet til å involvere seg i datterens erfaringer og refleksjoner knyttet til det som skjer i vennemiljøet. Mor kan være en samtalepartner og en støtte for datteren i forhold til de valgsituasjonene hun møter på. Mor tror utprøvingen ville kommet, forskjellen er at hun vet om det. Jeg får inntrykk av at hun synes at det er bedre å vite og kunne støtte datteren om hun trenger henne. Samtidig formidler mor holdning til hva hun mener om ungdoms bruk av alkohol. Slik uttrykker moren dette:

«Jeg har sagt, nei, vi har snakket om at jeg ikke synes at det er greit. Du vet at det ikke er greit. Men de vet også, uten at, jeg trenger liksom ikke si noe, de bare ringer, hvis de kommer i en situasjon».

Utsagnet kan forstås som at moren mener at ungdom ikke skal drikke alkohol. Samtidig får jeg gjennom intervjuet inntrykk av at hun aksepterer at datteren prøver ut alkoholen i små mengder. Hun gir tillit til at datteren kan mestre situasjonen, selv om hun ikke følger morens normer. Utsagnet kan også vise at mor har tillit til at datteren tar kontakt om hun trenger støtte for å komme ut av en vanskelig situasjon. Mors tillit forutsetter en form for ytre styring, ved at mor har oversikt og er tilgjengelig.

6.3.8. Trygge utprøvingen

Moren ser ut til å kombinere det å gi tillit med å gi sosial støtte. Dersom ungdommen hennes kommer i en vanskelig situasjon, er moren forberedt på å stille opp. Hun formidler til ungdommene sine at de kan ringe henne. Denne forelderen forteller at hun har en form for kontroll ved at barna deler hva de gjør på når de ikke er hjemme. Jeg får en forståelse av at hun gir seg selv og barna en form for trygghet ved å si at de skal ta kontakt om de trenger hjelp og støtte fra henne. Jeg får en forståelse av at mor tenker at hun er med på å trygge utprøvingen ved å vite hva ungdommene gjør på og være tilgjengelig om de trenger henne.

Tonje Hoff

Denne forelderen forteller at hun opplever at det er tryggere å prøve ut alkohol i ungdomstiden når de er hjemme hos hverandre, enn når de gjør det mens de er på byen. Jeg får en forståelse at moren tror at når de fyller 18 og får lov til å drikke, vil utprøvingen skje på steder der det er mindre kontroll og mer risiko for å havne i uønskede situasjoner. Datterens utprøving av alkohol skjedde i trygge rammer, slik mor ser det. Datteren var hjemme hos en venninne, og foreldrene kom hjem seinere på kvelden og tok hånd om situasjonen.

Her har denne forelderen fellestrekk med forelder nr.3, som også vektla indre styring. Det å gi rom for selvstendighet kombineres med å stille opp og dermed trygge utprøvingen. Hun er tilgjengelig for barna dersom de trenger henne. Moren tar høyde for at det å gi selvstendighet også vil bety å gjøre feil valg.

Oppsummering forelder nr.4:

Det å få erfaring med alkohol er, slik forelder nr. 4 ser det, en del av ungdomstiden. Hun har formidlet til sine barn at hun ikke liker at de drikker alkohol, samtidig som hun aksepterer en utprøving. Jeg får inntrykk av at denne forelderen fokuserer på å gi trygge rammer for utprøvingen. Datteren forteller hvor hun skal og forbereder mor på hva som kan hende. Mor er tilgjengelig for datteren om hun trenger mors hjelp til å komme ut av en vanskelig situasjon. Mor trygger utprøvingen ved å være tilgjengelig og ved å formidle til datteren at det går an å gjøre feil. Hun tror datteren lærer av de erfaringene hun gjør når hun selv må sette grenser for seg selv. Jeg oppfatter at foreldre nr.4 vektlegger indre styring.

7.0. SELVSTENDIGGJØRING OG KONTROLL.

Jeg vil i den følgende delen gjøre rede for analysen knyttet til temaene å selvstendigjøre ungdommen og å ha oversikt og kontroll. Som jeg har redegjort for i forrige kapittel, kan foreldre sin måte å påvirke barnas rusbruk kategoriseres langs aksene ytre styring fra foreldre til indre styring hos ungdommen selv. Uavhengig av hvor foreldre jeg har intervjuet kan plasseres på denne aksene, har de har fortalt om atferd med vekt på å ha oversikt og kontroll. I denne delen vil jeg redegjøre for de kategoriene som var felles for foreldrene. Her inngår det å ha innsyn i vennemiljøet og det å ha kontakt med foreldre til vennene. Jeg har kategorisert denne foreldreatferden som «kjennskap til normer i jevnaldersmiljøet», «håndtere påvirkning fra venner» og «foreldrenettverk». Kategorien «risikobevisthet» viser til hvordan foreldrene forsøker å forberede ungdommene på farene knyttet til det å bli beruset, og bidra med råd som kan være med på å trygge utprøvingen. Alle foreldrene var også opptatt av hvordan eget forhold til alkohol påvirket ungdommene. Dette har jeg kategorisert som «foreldre som modeller».

7.1. Hovedkategori 3: Kjennskap til normer i jevnaldersmiljøet

Barn påvirkes både av det foreldrene formidler gjennom oppdragelsen og av det som formidles i jevnaldersmiljøet (Henriksen, 2000). Det at foreldre er kjent med hva som hender i jevnaldersmiljøet, gjør at de kan komme i posisjon til å prate med ungdommene om utfordringene de kan møte der. Foreldrene jeg har intervjuet ser ut til å være bevisste på at ungdommen deres påvirkes både hjemme og av det som skjer blant venner. De forsøker å få tilgang til opplevelser ungdommen har utenfor familien, og jeg får inntrykk av at de forstår at det som skjer her har betydning for hvilke valg deres ungdom vil ta når det gjelder bruk av alkohol.

Alle foreldrene jeg har intervjuet forteller om at de ønsker å kjenne vennene til barna. Jeg oppfatter at de ser på det å kjenne vennene til barna som en verdi i seg selv, men

Tonje Hoff

også som et middel til å skaffe seg oversikt og få en følelse av kontroll. Et sitat kan illustrere dette:

«Jeg kjenner jo de ungdommene og vi snakker over kjøkkenbordet om tusen millioner ting. (...) Sånn at jeg vet hvordan det virker i den indre kretsen»

Dette sitatet er et eksempel på forståelsen jeg får av at foreldrene gjennom kjennskap til vennene, kan gjøre seg opp en mening om hvilke normer som gjelder i jevnaldermiljøet. De får kunnskap om interesser og aktiviteter i vennemiljøet. Når foreldrene har et positivt inntrykk av vennene, bidrar dette til at de kjenner seg trygge på at deres barn inngår i positive aktiviteter med de andre jevnaldrende. Samtidig kan det være utfordrende å ha full oversikt over jevnaldermiljøet. I neste sitat forteller en mor at hun ikke kjenner alle vennene og at hun da ikke har kunnskap om normer som gjelder:

«(...) jeg kjenner jo de jentene kjempegodt, de går ut og inn (...), men jeg er, jeg har ikke oversikten hvordan det virker i det store miljøet».

Gjennom å kjenne hvilke normer som gjelder i jevnaldermiljøet, ser det ut for meg som at foreldrene også får en oppfatning av hvilken innflytelse vennene har på deres barn. Dette handler blant annet om normer for alkoholbruk. Jeg får inntrykk av at de bruker denne kunnskapen til å vurdere sannsynligheten for at ungdommen deres vil prøve alkohol.

Flere av foreldrene forklarer det at ungdommen ikke har prøvd å drikke alkohol med at ungdommen har andre interesser, og at dette gjør at utprøvingen av alkoholen ikke er så aktuelt. To sitater kan være eksempler på denne forståelsen:

«Det blir ikke viktig i det hele tatt. Hun har så mye input, positiv input av andre ting».

«(...) men de har på en måte hatt et større engasjement enn å bare være på fest. De har fylt dagene eller helgene med andre ting, på en måte. Altså, det har ikke interessert de så mye».

Tonje Hoff

Utsagnene gir meg en forståelse av at foreldrene tenker at ungdommen velger å gjøre andre ting de liker framfor å prøve ut alkohol.

Når ungdommen får nye venner, ser det ut til å bidra til en usikkerhet hos foreldrene på hva som kan hende. Dette forteller flere av foreldene om. En av foreldrene beskriver usikkerheten hun kjente da datteren ville delta på en fest. Hun er bekymret for påvirkning fra venner hun ikke kjenner. Dette sitatet illustrerer dette:

«Dette er venninner av venninner, altså skolevenner av hun ene jenta. Så jeg kjenner dem ikke. Jeg har ikke, tror jeg, sett dem en gang. Så jeg aner ikke hva type mennesker det er».

Det å ikke kjenne de datteren skal være sammen med, gjør moren usikker på hva som kan hende. Jeg oppfatter at det er påvirkningen de ukjente vennene har, hun er bekymret for, selv om dette ikke uttales eksplisitt.

En av mødrene knytter vurderingen av datterens alder for alkoholdebut til om det brukes i alkohol i jevnaldermiljøet. Denne moren tror at det ikke er bruk av alkohol blant jentas venninner, og derfor tror hun heller ikke at det er aktuelt for datteren. Moren forteller:

«De er bare venninner sammen nå. Og jeg ser de som kanskje begynner tidligere både med gutter og alt. Kanskje litt eldre gutter, at de blir kanskje eksponert for det tidligere. Hos oss er det enda eplecideren. Men gjerne is og i vinkjøleren for å gjøre litt stas på det. Men hun har ikke vært, hun er ikke i et miljø hvor det er aktuelt, virker det som, i det hele tatt, for meg. Ingen av venninnene har prøvd».

Utsagnet viser hvordan moren tenker at det venninnene gjør vil påvirke hva datteren gjør. Også gjennom andre utsagn under intervjuet gir moren et inntrykk av å ha en oppfatning av at datterens normer til alkohol påvirkes av venner. Hun beskriver vennene til datteren som nære, de bruker mye tid sammen. Slik som hun beskriver vennene, kan de oppfattes som en primærgruppe for datteren, en gruppe datteren

identifiserer seg med og deler normer og verdier med. Et annet utsagn fra mor, kan forsterke forståelsen av at mor tror at holdninger påvirkes i nære vennskap. Mor er kjent med at andre jevnaldrende av datteren drikker alkohol, men hun mener at dette ikke påvirker datteren. Hun kommer med følgende utsagn som kan tolkes som at hun tenker at datteren ikke identifiserer seg med de som drikker alkohol:

«Hun mener at de er lettlurte, og de har ofte også kjæresten som er gutter som er eldre. Eh, hun mener at, hun skjønner ikke, altså hun skjønner ikke hele settingen. Hun mener også at de kan være litt lette disse jentene. Det er hennes approach på det (...) Det er ikke noe hun, hun sier at de aldri vil bli mine venner, mamma».

Utsagnet kan tyde på at mor mener at datteren distanserer seg fra disse jentene. Mor ser ut til å oppfatte at datteren har en negativ oppfatning av disse jentene, som hun knytter til utsagn datteren skal ha kommet med. Jeg får inntrykk av at moren derfor mener at disse jevnaldrenes bruk av alkohol derfor ikke vil påvirke datteren. Denne moren ser også ut til å være opptatt av at datteren har selvstendige meninger. Hun opplever at datteren tar avstand fra at andre på hennes alder drikker alkohol. Jeg får en forståelse av at mor gir både det at datteren har en egen holdning om å ta avstand fra alkohol og det at mor oppfatter at datterens venner ikke drikker, som begrunnelse for at hun ikke tror at datteren drikker.

En av de andre foreldrene ser ut til å ha samme forståelse. Når hun reflekterer over om datteren drikker alkohol formidler hun en forståelse av at hennes datter påvirkes av jevnaldrende som datteren liker og identifiserer seg med. Dette sitatet kan illustrere dette:

«Jeg vet ikke om det er sånn og henger sammen, men jeg kan tenke meg det er det. At du hermer jo ikke de som du synes minst om. Du distanserer deg fra det, så hvis de gjør det, så gjør jeg noe annet. (...) Så hun har aldri definert seg som en av de der partygirlene eller sånn, altså, jeg tror at hun synes de er blonde og dumme. Ja, altså

Tonje Hoff

sånn (...), er det der du liksom vil røyne deg, synes hun. Ja, tror ikke hun, nei, jeg tror ikke hun kom på at hun skulle det. Noen gang».

Min forståelse av utsagnet er at moren mener at datteren ikke vil ta etter atferd til ungdom hun ikke liker. Mor tror at datteren tar avstand fra det disse jentene står for.

Den samme forelderen forklarer videre hvordan hun tror datteren vil bli påvirket av venner hun ser opp til begynner å drikke. Jeg får en forståelse av at hun tror innflytelse fra jevnaldrende henger sammen med hvordan relasjonen til disse jevnaldrende er, og om datteren liker dem. Følgende sitat kan vise dette:

«Nei, hun har aldri likt det der, hun tok jo, men kanskje henger det sammen med det som jeg sa om at hun hadde så dårlig venninnemiljø, og hvis da noen av de dårlige venninnene representerer denne holdningen til alkohol og som jeg tror stemmer, så er det ikke en, så var ikke hun interessert før hun har noen venner som hun synes om og som og synes om alkohol. Før det klaffer så tror ikke jeg det er blir noe alkohol på henne.»

Også dette sitatet kan illustrere det jeg oppfatter som denne morens forståelse. Datteren påvirkes ikke av alle jevnaldrende, men av dem hun identifiserer seg med. Når disse begynner å prøve ut alkohol, tror denne forelderen at hennes datter også vil gjøre det.

Oppsummering:

Det å ha oversikt og innsyn i det som skjer i jevnaldermiljøet kan sees på som form for ytre styring. Foreldrene jeg har intervjuet ser ut til å ha en forståelse av at ungdom påvirkes av det som skjer i vennemiljøet. Gjennom å kjenne vennene til barna og ha kjennskap til det som foregår i vennemiljøet, gjør foreldrene en vurdering av normene de tror gjelder i jevnaldermiljøet. Det er i jevnaldermiljøet utprøvingen av alkohol skjer. Når foreldrene ikke kjenner de som ungdommen er sammen med, ser ut til å skape usikkerhet. Noen av foreldrene ønsker da å kontrollere mer. Dersom venner

bruker alkohol, tror foreldrene dette vil kunne øke sannsynligheten for at ungdommen prøver ut alkohol. Samtidig tror de dette avhenger av hvilken relasjon deres eget barn har til de jevnaldrende som drikker alkohol. Flere av foreldrene tror at jevnaldrende som ungdommen ikke identifiserer seg med vil ha liten innflytelse på deres barns atferd.

7.2. Hovedkategori 4: Håndtere forventninger fra jevnaldrende

Ungdom tilegner seg normer knyttet til bruk av alkohol gjennom å erfare hva andre gjør. Det er normer for hvor mye det er akseptabelt å drikke, hvordan beruselsen virker, og hvordan man skal oppføre seg når man er beruset (Pedersen, 1998). Som jeg har vist tidligere på s.18 og s.22, har ungdoms bruk av alkohol sammenheng med hvordan foreldre og venner bruker alkohol. Dette kan forstås ut fra et symbolsk interaksjonsteoretisk perspektiv om at normer, verdier og holdninger internaliseres i samspill med andre som vi har viktige relasjoner til (Levin og Trost,1996). Nære venner og foreldre kan være de signifikante andre.

Ungdom har tendens til å integrere foreldrenes holdninger, og ta etter deres atferd. Jeg har vist på s.18 at det er sammenheng mellom hvilke grenser foreldre setter overfor ungdommens alkoholbruk, og hvor mye ungdommen drikker (Strandbu og Øia, 2010; Frøyland og Sletten, 2010). Det at foreldre forklarer grenser og prater om dem med barnet, gjør at barnet lettere internaliserer normene (Kvillo, 2007). Ungdom som lærer å ha indre kontroll setter mer grenser for sin rusbruk enn unge som styres av ytre kontroll fra foreldrene. Ungdom kan protestere på foreldrenes grenser hjemme, men når de er i vennemiljøet gjør de foreldrenes argumenter til sine egne (Klyve, 2004). Mens foreldre ser ut til å ha mest påvirkning gjennom sine holdninger, ser jevnaldrende ut til å påvirke mest gjennom sine handlinger (Pedersen, 1998). Når noen jevnaldrende drikker alkohol, kan det oppstå en forventning om at de andre også skal prøve. Dette kalles gjerne for «drikkepress».

Tonje Hoff

En av foreldrene pratet om at hun trodde det var en form for drikkepress i jevnaldermiljøet. Sitatet under kan demonstrere dette:

«Og vi har og snakket om, spesielt hun som er 16 og reiser på fest, om at du kommer til å bli utsatt, både for alkohol og tilbud om andre stoffer, helt sikkert gjør du det. Og da må du ha, på en måte, ballast nok til å styre det og ta hånd om din situasjon og kunne si nei takk, spesielt alt som er sterkere enn alkohol».

Hun har pratet med sin datter om at det å kunne si nei til alkohol kan bety at jevnaldrende holder en utenfor settinger der de skal prøve ut alkoholen. Dette mente moren at hennes datter hadde erfart ved at hun ikke ble invitert på fester der venner skulle gå. Moren sier det slik:

«Altså, det er kjipt men sånn er det på en måte, altså når du skal gjøre noe sammen med noen, vil du jo gjerne at alle er med, at ikke en sitter ved siden av og. Spesielt i en sånn setting vet vi jo at det kan være. Jeg tror hun skjønnte det, da».

Jeg forstår det drikkepresset som moren beskriver, som at det handler om at en blir satt utenfor fellesskapet om en ikke følger normen om å prøve ut alkohol. Denne forelderen ser ut til å oppfatte at det er en form for fellesskap som forutsetter enighet om at man skal drikke. De som ikke deltar, blir stående utenfor. Moren forbereder datteren på dette presset, og gir henne strategier på å takle det. Hun gir datteren en form for unnskyldning for å la være å drikke, ved å skyldte på strenge foreldre. Dette er noe hun og datteren kan avtale. Datteren trenger da ikke selv ta avstand fra normene i jevnaldermiljøet, men la være å drikke ved å vise til foreldrenes sanksjoner. Jeg får inntrykk av at denne foreldren har en forståelse av at dette vil bidra til at datteren ikke ekskluderes. Hun kaller det å formidle egne normer mot alkohol i en slik setting, for å «begå sosialt selvmord». Sitatet under illustrerer morens forståelse av drikkepresset og hvordan moren ønsker å bidra til å løse situasjonen:

«Så at som jeg har sagt, da kan hun bare reise seg og si, jeg blir hentet nå, skyld på meg, bare for å gi henne en løsning, sosialt, så hun slipper å begå sosialt selvmord».

Tonje Hoff

En av de andre mødrene forteller også at hun prater med datteren om drikkepresset og at hun foreslår løsninger for hvordan datteren kan sette grenser samtidig som hun ikke blir satt utenfor jevnalderfellesskapet. Følgende sitat viser dette:

«Og vi snakket veldig mye om det: ja, følte du at du og måtte drikke og alt det der. Og da kom det jo fram det at: ja, men jeg tok bare en munn. Jeg ville jo ikke ta mye. Mens, det er jo en form for drikkepress, det er ikke et press utenfra men de selv setter listen, så føler de kanskje at for å være en del av, for å være innad med de, så prøver du. For at det ikke skal bli synlig at du ikke drikker. Det er klart vi har snakket mye om det».

Jeg får en forståelse av at denne moren aksepterer at datteren drikker litt alkohol, fordi dette gjør at hun ikke blir utestengt fra jevnaldermiljøet. Også denne moren tror at det å ha avvikende normer for alkoholbruk, vil føre til utestengelse fra fellesskapet. Mor tror at ved at datteren drikker litt formidler datteren at hun har de samme normene for alkoholbruk, og at det vil betyr at hun ikke blir satt utenfor. Foreldrene ser ut til å ha en opplevelse av at drikkepresset handler om sanksjonering mot de som har avvikende normer, i form av utestengelse.

Forelder nr.2 tenkte at hennes datter ville la være å drikke selv om venner brukte alkohol. Dette har jeg også vært inne på under kapittel 7.2. Denne moren tenkte at datteren ville klare å la være å prøve alkohol selv om venner drakk. Hun hadde pratet med datteren om det å ta selvstendige valg. Hun erfarte at datteren ikke klarte å stå imot presset fra de andre. Slik prater moren om dette:

«Mens nå, de samtalene vi har hatt om det etterpå, så sier hun noe om at, men du vet ikke hvordan det er, og altså, nå er det helt, det har skjedd en vridning, på en måte. Og den opplevde jeg kom i sommer. En vridning som handler om at det er ikke så lett å stå, altså, vi må være som de andre. Veldig sterkt på press på vi skal, altså helt fra Luis Vitton til, når de andre, så må jeg. På en måte».

Moren opplevde at hun ikke kom i dialog med datteren om dette. Jeg får inntrykk av at mor tror at datteren mener at hun ikke forstår situasjonen. Dette sitatet viser dette:

«Uten at jeg synes at hun forteller meg hva det egentlig handler om. For når hun forteller om det, så blokkerer hun ganske fort etterpå. Ja, at du skjønner ikke».

Denne moren har også en forståelse av at det er et drikkepress. Jeg får inntrykk av at hun forstår det mer som et konformitetspress. Det kan se ut som moren forstår det som et ønske fra datteren om å være å være lik de andre. Moren er på sin side opptatt av at datteren må ta egne valg og stå for disse uavhengig av hva de andre gjør.

Datteren svarer med å si at moren ikke forstår. Datteren ser ut til å identifisere seg med jevnaldermiljøet og de normene som gjelder her. Mor opplever at hun ikke kommer i posisjon til å samtale med datteren om hvordan datteren kan håndtere presset om å følge normene i vennemiljøet.

Oppsummering:

Foreldrene ser ut til å ha en forståelse av at det å tilhøre jevnaldersfellesskapet krever at ungdommene tilpasser seg de normene for alkohol som gjelder her. Foreldrene forteller hvordan de prater med ungdommen om ulike strategier for å håndtere press fra jevnaldrende. Dette er en form for indre styring. De har ulike forståelser av hvor sterkt dette drikkepresset er. Noen av foreldrene tror at det sterkeste presset handler om at ungdom blir satt utenfor fellesskapet om de ikke drikker alkohol når de andre gjør det. De går derfor i dialog med barna sine om hvordan de kan opptre for ikke å bli utestengt. Når ungdommen er med jevnaldrende vil det være de selv som må ha kontroll på hvordan de vil håndtere drikkepresset.

7.3. Hovedkategori 5. Risikobevisthet

Flere av foreldrene knytter sin begrunnelse til det å ikke prøve ut alkohol før 18 år, til hvordan ungdommen reagerer på rusen. De er usikre på hvordan ungdommen ville håndtert situasjonene de kan komme opp i mens de er beruset. Utprøvingen av alkohol foregår på arenaer der foreldrene selv ikke er til stede. Deres mulighet til å

trygge utprøvingen kan være å bidra til at ungdommen selv har kontroll. Flere av foreldrene forteller hvordan de forsøker å redusere negative konsekvenser knyttet til ungdommens utprøving av alkohol. De vil gjøre ungdommen bevisste på risikoene som knytter seg til bruken av alkohol og hvordan de kan unngå negative konsekvenser av det å bli beruset. Sitatet under kan være et eksempel på dette:

«Vi har snakket mye om det, da. Hvordan du skal, og da må du passe på at du er, altså at du vet hvordan du kommer deg hjem, du vet hvordan du tar kontakt, at du alltid har kontroll på tingene dine, dvs mobil, nøkler, og du skal alltid være så pass oppegående at. Så vi har jo, snakker jo mye om det, da, at de må, du går aldri ifra flasken din eller at du ja, og at de må følge med».

Sitatet illustrerer min forståelse av at foreldrene er opptatt av risikoene knyttet til det å bli beruset. Dette formidler de til sine barn. Noen av foreldrene gir råd om hvordan ungdommen kan unngå å bli beruset. To sitater kan illustrere dette:

«(...) men hvis de noen gang skulle prøve, så håper jeg at de prøver heller det mildeste. Begynn på øl sier jeg. Aldri på den spriten».

«Vi har heller snakket om hva kroppen din tåler, for det var det hun opplevde. Alle de tre hadde drukket like mye. Hun hadde ikke spist hele dagen. Hun er veldig lang. Veldig tynn. Mens de andre to er mye mer kraftigere. Så klart, den kroppen, og de har sikkert spist, den kroppen tar opp helt andre ting enn hva din kropp tåler, uansett. Altså, det går mer på, ja, hva er grensen for deg, før din kropp begynner å reagere. For det kan være så forskjellig. Og de gjør seg litt erfaringer. Vi snakker mye om hva du ikke skal blande».

Disse utsagnene viser hvordan foreldrene gir konkrete råd knyttet til bruk av alkohol. Ved å informere om hvordan alkohol virker, vil de bidra til at ungdommen er mer forberedt på den rusen alkoholen gir og hvordan de kan prøve å kontrollere beruselsen. Foreldrene har satt en grense for alkoholbruk, men gir også informasjon om risiko knyttet til å prøve alkohol. En av foreldrene mener derimot at dette vil være å

Tonje Hoff

gi ungdommene en bruksanvisning. Jeg får inntrykk av at for henne vil det si å gi et inkonsistent budskap. Hun kan ikke sette grense for alkohol og samtidig gi råd om hvordan alkoholen skal drikkes. Dette utsagnet kan vise dette:

«Det med og å så si at du skal ikke drikke så mye eller sånn og sånn. Skal jo ikke gi de en bruksanvisning på en måte heller, altså, skal de. Gir jeg de en bruksanvisning så er det, sånn, du får ikke lov til dette, men».

Gjennom dette utsagnet forstår jeg at denne forelderen mener at en slik rådgivning fører til at foreldre blir utydelige på de grensene de setter for ungdommens bruk av alkohol.

Som jeg har beskrevet på side 82, får jeg en forståelse av at foreldrene er opptatt av hva som kan skje når ungdommen er beruset. De har forestillinger om at det er risikoer knyttet til at ungdommer er beruset. Moren jeg siterte over, er opptatt av å gjøre datteren bevisst på disse risikoene. Hun sier:

«Jeg har mere snakket om konsekvenser egentlig. Hva som skjer hvis (...) Du kjøper et glass vin og så må du liksom ta to shot og så får en gratis med og så, sant, så plutselig finner en ikke veien hjem og så blir det, ja. Våkner en opp en plass og så er en gravid og så har du vært med på ting du helst ikke vil så plutselig så ligger du på nettet med noen nakenbilder, for eksempel på facebook, som noen legger ut, eller ting som du ikke har kontroll på som skjer, altså, så det er mange idioter der ute som du ikke kan stole på, som absolutt ikke vil deg godt».

Sitatet viser hvordan moren forteller datteren om hvilke farer som knyttes til det å drikke alkohol. Hun konkretiserer ved å gi eksempler på det hun mener kan skje når man er beruset.

Ut fra min analyse forstår jeg at foreldre forbinder det å være beruset med tap av kontroll. Sitater fra to av de andre foreldrene er eksempler på hvordan foreldrene forsøker å bevisstgjøre ungdommene på risikoer knyttet til det å miste kontroll:

Tonje Hoff

«(...) altså å begynne med alkohol, det er vanskelig, det er vanskelig å vite hvordan du skal oppføre deg, det er vanskelig å vite og kjenne virkning, altså, hvordan takler du det å miste på en måte kontrollen over kroppen».

«Nei, da sa jeg jo noe om dere har ikke, dere har ikke kontroll. Dere er ikke vant med dette og sprit er det er ikke akseptabelt med alkohol i det hele tatt men det å tulle i seg noe dere egentlig ikke vet hva er, det er farlig, altså. Så dum har dere ikke lov å være. Så jeg gikk dit altså. Jeg gjorde det. Altså, du mister kontrollen. Voldtekter, altså. Ja jeg dro hele. Og jeg, jeg har malt fanden på veggen og. Jaja. Fortalt om fiktive ungdommer som jeg kjenner og ikke kjenner».

Jeg får inntrykk av at foreldrene har en opplevelse av at tapet av kontroll kan føre til at ungdommen kommer i situasjoner som får negative konsekvenser. Noen av dem velger å fortelle om alvorlige konsekvenser av beruselse. Den ene moren kaller selv dette «å male fanden på veggen». Hun er klar over at hun forteller om de verste tenkelige konsekvensene. Hun gir inntrykk av at hun ved å fortelle disse historiene, vil skremme datteren fra å bli så beruset at hun miste kontrollen. Jeg oppfatter at moren prøver å gi historiene troverdighet ved å si at det er ungdom hun kjenner som har opplevd det. Det kan tenkes at mor tror at datteren dermed blir mer påvirket av det hun forteller.

Som jeg har vist innledningsvis på s. 16, viser undersøkelser at ungdom er ekstra sårbare for skadevirkninger av alkohol. Foreldrene er ikke selv til stede og kan beskytte ungdommen mot negative opplevelser knyttet til den akutte rusen. Jeg har tidligere beskrevet hvordan to av foreldrene har formidlet til sine barn at de er tilgjengelige for dem om de ikke mester denne utprøvingen (s.70 og s.75). Dette vil kunne bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser. De to foreldrene som håndhever strenge regler mot bruk av alkohol, ønsker på sin side å unngå risiko for uønskede hendelser ved ikke å tillate utprøving.

Siden utprøvingen skjer i jevnaldermiljøet der foreldrene ikke er til stede, vil foreldre at vennene skal fungere som en trygghet for hverandre. De to neste sitatene illustrerer dette:

«De går aldri fra hverandre. Tror det er det viktigste (...) og aldri gå alene».

«Ja, og vær alltid forsiktig, altså, ha alltid med dere venninner. Pass på hverandre. Det er også selvfølgelig samtaler som jeg har hatt med henne (...) og det snakker de om. Over kjøkkenbordet, åpent altså. At det var noen som fikk i seg for mye der. Så de vet at de må passe på hverandre».

Foreldrene forsøker å ramme inn ungdommen indirekte ved å få vennene til å fungere som en støtte for hverandre.

Oppsummering:

Når ungdom prøver ut alkohol, skjer det som regel sammen med jevnaldrende og uten at foreldre er til stede. Dette gir foreldrene en begrenset mulighet til å ha kontroll over situasjonen. Foreldre knytter risiko til det at ungdom blir beruset og mister kontrollen. Dette tematiserer de overfor sine barn. De benytter ulike strategier for å redusere risikoen for at ungdommen får negative erfaringer knyttet til det å prøve ut alkohol.

7.4. Hovedkategori 6: Foreldrenettverk

Det at foreldre følger med, har innsyn og kjenner venners foreldre, bidrar til at ungdom drikker mindre (Strandbu og Øia, 2010). Som jeg har vært inne på (s.78), har mange av foreldrene jeg har intervjuet, oversikt over hvor ungdommen er og hvem de er med. De har også kontakt med andre foreldre for å dele informasjon om hva ungdommen gjør på og hvor de er. Denne dimensjonen ved foreldreatferden omtaler Strandbu og Øia (2010) som foreldrenettverk. Denne atferden kan sees på som en utøvelse av sosial kontroll, eller ytre styring.

7.4.1. Oversikt

Det å ha kontakt med andre foreldre ser ut til å bidra til at foreldrene kan kjenne seg trygge på at ungdommen har det bra når de er sammen med venner. En av mødrene forteller hvordan hun og de andre foreldrene sender SMS til hverandre for å ha kontroll med hvor ungdommene er. Hun sier:

«Det synes jeg er godt. Og så får de komme inn til alle. Det er aldri snakk om at de ... De er alltid inne hos noen. (...) Vi tekster hele veien. Ja, er de hos- gi beskjed. Er de hos deg. Så jeg har liksom alltid kontrollen».

Sitatet viser at moren har kontakt med foreldrene til vennene til datteren når datteren ikke er hjemme. Hennes foreldreatferd kan forstås som monitorering (Cohen et al, 1994), og sosial kontroll (Kvelling, 2007; Strandbu og Øia, 2010). Hun vektlegger å vite hvor datteren er, og gjennom å holde kontakt med andre foreldre får hun oversikt. En av foreldrene mener at denne formen for foreldrenettverk også bidrar til at ungdommene kjenner seg trygge. Følgende sitat kan vise dette:

«Og jeg tror det er så godt for ungdommene som vokser opp og vite at det er en trygghet».

Utsagnet kan forstås som at moren mener at foreldrenettverk bidrar til trygge oppvekstforhold.

Det virker på meg som at en de andre foreldre opplevde at det var mest behov for kontakt med de andre foreldrene i begynnelsen på ungdomstiden til datteren. Hun forteller at når datteren var i 14-årsalderen, delte hun lite informasjon hjemme om hva hun og vennene gjorde på. Foreldrene hadde derfor behov for å ha kontakt med hverandre for å få oversikt. Dette sitatet kan illustrere dette:

«Og jeg tror akkurat når de er rundt 14, så er du avhengig av å ha den foreldreringerunden. For der tier de stilt, spesielt jenter. De har lås på munnen, de er, forteller ingenting før de blir tvungne. Og så løsner det da, litt etterpå. Har jeg opplevd. Og da

er det ikke så farlig. For de ser. Ok. Konsekvensen er ikke så stor. Men i 14 - årsalderen er det viktigere at ikke venner får vite hvem som har sladret på hvem. Den. At de blir uthengt innad. Kanskje».

Moren bringer inn en ny forklaring på behovet for foreldrenettverk. Hun har en forståelse av at det i denne alderen er et sterkt press i jevnaldersmiljøet om ikke å dele informasjon. Det å dele informasjon kan føre til negative reaksjoner i vennegjengen. Hun oppfatter at det vil bli oppfattet som sladring, og føre til negative reaksjoner i vennemiljøet. For at datteren ikke skal oppleve dette, skaffer mor seg oversikt på andre måter.

7.4.2. Felles normer for foreldrenettverk

En av foreldrene forteller hvordan hun samarbeidet med de andre foreldre om ikke bare å vite hvor ungdommen er, men også føre tilsyn med dem.

«Har du andre foreldre på lag, så kan du faktisk ringe og si: du, jeg vet sånn og sånn, kan du kjøre ut, eller kan du gå inn til meg, for jeg må ut og kjøre eller, sant, hvis det skulle være noe, at du har, har noen du kan lene deg på. Det tror jeg er viktig».

Denne moren gir i dette utsagnet konkrete beskrivelser av hvordan foreldrenettverket fungerer. Foreldre deler informasjon og deler på ansvaret med å følge opp med tilsyn og kontroll. Jeg får inntrykk av at de foreldrene denne moren forteller om, deler syn på regler for barna og hvordan de skal ha tilsyn og kontroll. Dermed kan de bli enige om hvordan de skal følge opp når de trenger å få oversikt.

En av de andre foreldrene forteller at hun gir informasjon om sine regler for datteren når hun er i kontakt med andre foreldre. Jeg får inntrykk av at denne forelderens på denne måten ønsker å gjennomføre grensesettingen også gjennom andre. Moren forteller om hvordan hun rammer inn datteren når hun ikke er til stede selv. Når hun informerer andre foreldre om sine grenser, kan det se ut som hun forventer at

foreldrene bidrar til at grensene blir overholdt. Følgende sitat kan være illustrasjon på dette:

«Jeg er jo veldig direkte og sier jo ting rett ut til de foreldrene som jeg for så vidt kjenner også gjennom at de er foreldrene på en måte. Og hva jeg tenker og mener og syns og hva. De vet veldig godt, jeg sier det når jeg ringer til foreldre som jeg ikke kjenner, sier jeg –jeg syns bare at og dere skal bare vite at sånn og jeg vil vite om og slik».

Jeg får gjennom utsagnet inntrykk av at denne moren har forventinger om at de som foreldre står sammen om regler og gjennomføring av disse. Hun ser på foreldrenettverket som en sosial kontroll. Moren forteller at hun har tatt kontakt med andre foreldre når hun har fått vite at det har vært utprøving av alkohol. Hun forteller:

«Og det, det som skjer er at jeg sier jeg vil vite hvem, hvem nøyaktig var der. Så sier hun navnene. Tør ikke noe annet, ikke sant. Jeg kommer til å ringe foreldrene til de. Og ringer da, foreldrene til denne bestevenninna som er på hyttetur (...) Og så sier jeg, jeg har tatt min datter i å drikke alkohol. Jeg har hørt din datter snakke på telefonen, hun er full».

Utsagnet gir meg en forståelse av at det å ha kontakt med andre foreldre handler om mer enn å utveksle informasjon slik at foreldrene får oversikt over hvor ungdommene var. Moren opplever det som skuffende at de andre foreldrene ikke tar kontakt med henne om hendelser i vennemiljøet til datteren. Hun opplever at informasjonen og kontakten bare går fra henne til de andre foreldrene. Moren har en forventning til hvilke normer som gjelder mellom foreldrene, men at disse ikke fulgt av de andre. Hun sier:

«Jeg er jo veldig overrasket som mamma i lys av hva vi, hva jeg har pratet med foreldre om. (...) Og at det er jo kjempeviktig at du sjekker, at du prøver å gjøre deg kjent med og det er helt naturlig å ringe hjem hvis noen skal overnatte og. Men det er jo veldig ofte sånn, at ikke noen ringer til meg, liksom. Og det er jeg jo litt overrasket over.»

Tonje Hoff

Moren forteller at betydningen av foreldrenettverk formidles i ulike sammenhenger der det prates om foreldrerollen, men at det ikke skjer så ofte at hun blir kontaktet av andre foreldre i virkeligheten. Moren har formidlet til sin datter at de voksne står sammen, men opplevde at dette ikke stemte. Jeg får inntrykk av at denne foreldregruppen ikke er samkjørte på normer for alkoholbruk og gjennomføring av grensene. Denne forelderen ringer og informerer om sine grenser, samtidig som det ikke ser ut til å være en utveksling eller dialog om hvilke regler som skal gjelde og hvordan de skal følges opp. Et foreldrenettverk er, som andre fellesskap, betinget av stor grad av enighet i sosiale situasjoner. Disse foreldrene ser ikke ut til å ha pratet sammen om hvilke normer som skal gjelde og hvordan de skal følges opp. Mor opplever derfor at hun ikke får støtte og kan stå sammen med de andre foreldrene om å følge opp med tilsyn og kontroll.

En av de andre foreldrene er opptatt av at alle foreldre har et ansvar for å følge med på hva som skjer og sjekke ut at ungdommen er det de sier de skal være. Dersom hun opplever at foreldrene ikke tar dette ansvaret, deler ikke moren det hun vet med dem. Uten at hun uttaler dette, kan det virke som om denne forelderen vektlegger det felles ansvaret foreldre har for å følge med. Moren har tidligere i intervjuet sagt noe om at det er «koder ute og går» når det gjelder foreldrenettverk. Det kan se ut som om denne moren har klare formeninger om hvilke normer som gjelder for det å ha et foreldrenettverk. Hun forteller om at informasjon ikke må gå videre til ungdommen slik at hennes datter blir uthengt. Denne moren har flere erfaringer knyttet til at datteren kan bli oppfattet av jevnaldrende som en som sladrer. Selv om datteren er åpen på hva som hender når hun er på fest, er mor tilbakeholden med å gi opplysningene videre til andre foreldre. Før hun deler informasjon med andre foreldre om hva som foregår i jevnaldremiljøet, gjør hun en vurdering av om denne informasjonsdelingen vil slå negativt tilbake på hennes datter. Dette sitatet illustrerer dette:

«Og jeg kan jo på en måte ikke si alt heller, for det kan jo slå tilbake på mitt barn igjen. Det har det gjort og en gang og da kjente jeg det er ikke greit».

Tonje Hoff

Moren hadde informert andre foreldre, og noen av de andre foreldrene hadde delt informasjon til sine barn om hvor de hadde informasjonen fra datteren fikk negative reaksjoner på at hun hadde fortalt moren om hva de gjorde på i jevnaldermiljøet. Moren er derfor opptatt av å beskytte datteren mot slike reaksjoner.

Denne foreldereren sier også noe om at foreldrene selv må bidra i det å skaffe seg oversikt. Hun forteller om at foreldrene må være i stand til å ta imot den informasjonen som de får om deres barn, uten å gå i forsvar. Dersom foreldrene ikke lever opp til mors forventning, deler hun ikke informasjon med dem. Utsagnet under kan være en illustrasjon på dette:

«Og det er det at de ennå holder på med dette her, jeg skal sove hos den og den, og så vet jo gjerne jeg at hun har ikke vært der i det hele tatt. Skal jeg da ringe den foreldereren for å si det? Når jeg vet at den foreldereren ikke takler dette i det hele tatt og snur det rundt: og du har tilbakeholdt informasjon og mitt barn og bla bla bla. Men så tenker jeg, herregud, du må jo ringe og dobbeltsjekke! Hvis du selv går på byen og lar ungen din, si ja du kan bare gå og overnatte der, som kanskje bor en helt annen plass i byen her, jeg tenker, da må du jo sjekke for dette har vi jo snakket om. Og da føler jeg ikke det er mitt ansvar lenger, å på en måte begynne å informere de foreldrene».

Utsagnet viser at denne moren har forventninger til at de andre foreldrene også har en bevissthet om at ungdom kan fortelle usannheter om hvor de er og hva de gjør på. Hun mener at foreldre derfor selv må sjekke at ungdommen er der de sier de skal være. Ved at moren selv gjør dette, har hun en oversikt som andre foreldre ikke alltid har. Hun har en opplevd at det har vært problematisk å dele denne informasjonen med andre foreldre.

Oppsummering foreldrenettverk:

Foreldrenettverk kan fungere som et felleskap mellom foreldre der de samarbeider om å ha tilsyn og kontroll med ungdommene. Gjennom foreldrenettverket kan foreldre utøve sosial kontroll. Foreldrene jeg har intervjuet ser ut til å ha ulike erfaringer

knyttet til hvilken nytte de har hatt av å samarbeide med andre foreldre. Dette er normer som foreldrene ikke alltid har gjort eksplisitte overfor hverandre. Foreldrene har ulike forventninger til foreldrenettverket, og kan oppleve å bli skuffet over at andre foreldre forholder seg på en annen måte til samarbeidet. Det å få et samarbeid med andre foreldre forutsetter at det er en enighet om normene for hvordan foreldrenettverket skal fungere.

7.5. Hovedkategori 7: Foreldre som modeller

Jeg har på sidene 25-30 redegjort for min teoretiske forståelse av hvordan ungdom sosialiseres til bestemte normer for alkoholbruk gjennom de ulike sosiale sammenhenger de inngår i. De kan oppleve at alkoholen er en del av mange sosiale sammenhenger, både der voksne deltar og i jevnaldersmiljøet. På den måten tilegner ungdom seg kunnskap og forståelse for de forventningene som stilles til dem knyttet til bruk av alkohol.

I min analyse fant jeg at alle foreldrene var opptatt av hvordan deres eget forhold til alkohol påvirket ungdommene. Flere foreldre tematiserte betydningen av seg selv som modell. Både det de sa og det de gjorde påvirket ungdommen. Dette sitatet er et eksempel på denne forståelsen:

«Så har vi snakket om det med alkohol og så er det det med våre alkoholvaner da. Jeg tenker at det har jo også med det å gjøre, hva vi viser og hva vi forteller om alkohol, hva forhold vi har til alkohol (...) Sånn at det tror jeg er noe på eksempelets makt, da. At det er bra å vise ja det er greit å vise med hvordan jeg oppfører meg, da tror jeg de kan skjønne og mer av hva jeg sier, da.»

Denne moren har en oppfatning av at barna får økt forståelse for normene hun formidler om alkoholbruk når hun uttrykker det samme i ord og i handling.

Tonje Hoff

En av mødrene forteller at datteren ofte kommenterer mors drikking av vin. Jeg får inntrykk av at datteren undersøker og reflekterer over morens normer til alkohol. Det virker som at moren har en forståelse av at datteren på den måten utvikler sine egne normer og holdninger. Sitatet under kan vise dette:

«Datteren min kan for eksempel spør: Hva er det som er så godt med den, mamma? Kan hun si. Så sier jeg, men kan du ikke bare, så ta! Ta. Bare en liten zip og så kan du kjenne om du synes det var noe. Men det er for meg en god opplevelse, sier jeg».

For moren er dette utsagnet et eksempel på hvordan moren en formidler sin holdning til alkohol. Jeg får en forståelse av at moren er oppmerksom på at det hun gjør har stor påvirkning på datteren.

Denne forelderen er opptatt av at hun fungerer som et forbilde for datteren. Datteren bruker mor som referanse for valg hun gjør, og mor opplever at datteren tar etter hennes atferd. For meg er dette et eksempel på det jeg har vist til på s.16, at forskning finner at foreldre har stor påvirkning på sine barn, også i ungdomstiden. Jeg får en forståelse av at moren derfor har et bevisst forhold til hva hun formidler til datteren om alkoholbruk.

Jeg får inntrykk av at denne moren ser på alkoholbruken som en naturlig del av den voksne væremåten. Moren ser ut til å vektlegge å formidle normer knyttet til hva som er en akseptabel måte å drikke alkohol på. Datteren sosialiseres på den måten til en holdning om at alkoholbruk er en positiv faktor ved en del sosiale sammenhenger som voksne deltar i. sitatet under gir en beskrivelse av dette:

«Så vi hadde 12 retters middag på nyttårsaften. (...) Men da har vi altså laget en setting rundt det. Vi drar fram viner, vi forteller om historien bak de. Ungene får cidorsorbet, vi får champagnesorbet. Men jeg tror bare at de får det inn som en fin opplevelse».

Sitatet gir eksempel på at alkohol er en del av sosiale sammenhenger der også barn deltar. På denne måten formidler de voksne normer for alkoholbruk.

Mor forteller at datteren har gjort synet på at alkohol er en del av hyggelige sosiale situasjoner, til sitt eget. Dette forstår jeg ut fra følgende sitat:

«Så kan hun si i andre settinger når vi sitter ute fredagskveld, solen går ned og det er 20 grader og hun ser at vi sitter og nyter det. Bare liksom leser aviser, og så sier hun, mamma, jeg gleder meg til den dagen vi skal, skal ha et glass vin sammen. Og da tenker jeg at da har vi i alle fall gitt henne noen fine opplevelser».

Jeg tolker mors forståelse av denne uttalelsen fra datteren som en bekreftelse på at hun har oppnådd det hun ønsket i forhold til datterens holdning og normer til alkohol. Datteren forbinder alkoholbruk med positive opplevelser. Samtidig er det en norm at alkoholen nytes i små mengder. Mor vektlegger at det er en sosial ramme rundt alkoholbruk, og at man ikke blir full. Alkoholbruken knyttes til sosiale settinger, slik som et måltid eller en sommerkveld sammen i hagen.

Jeg har tidligere fortalt om hvordan denne moren oppfatter at det enda ikke er bruk av alkohol i datterens venninnenettverk. Når mor forteller om hva datteren og venninnene er opptatt av, har hun følgende kommentar, også gjengitt tidligere:

«Hos oss er det enda eplecideren. Men gjerne is og i vinkjøleren for å gjøre litt stas på det».

Jeg tolker at datteren kopierer hvordan hun skal lage selskap fra det hun har sett i de voksnes sosiale sammenhenger. Hun har alkoholfri drikke i vinkjøler. Dette forstår mor som å tilføre en kvalitet til den sosiale settingen. Datteren kopierer mors væremåte. Slik jeg tolker dette, viser dette hvordan morens atferd har påvirkning på datterens. Datteren tar etter de voksnes måte å ha selskap på.

7.5.1. Konsistente budskap

Flere av foreldrene er opptatt av at det må være samsvar mellom det de sier og det de gjør for at barna deres skal oppfatte det de sier som troverdig. De har en forståelse av at de formidler holdninger og normer til alkoholbruk både gjennom det de tematiserer eksplisitt i samtaler med ungdommen og det de viser gjennom egen bruk av alkohol (Henriksen, 2000). Foreldrene forsøker å være konsistente og prøver å formidle det samme budskap eksplisitt og implisitt (ibid). Sitatet under kan være et eksempel på dette:

«Så jeg har jo fortalt de disse tingene her de ser jo det at drikker jeg vin, så drikker jeg et glass eller to, så jeg tror nok det, det gir nok visse signaler, det gjør nok det. Det blir jo litt sånn som du kan jo ikke røyke selv og så si at det er ikke godt. Du kan ikke begynne for det er ikke godt, det går ikke an å si det for det er jo tvetydig. Det er jo hva du gjør som gir inntrykk. Det er jo ikke hva du sier til dem».

Utsagnet fra denne foreldereren kan tyde på at hun har en forståelse av at det er viktig å være konsistent for at hun skal kunne påvirke datterens normer knyttet til alkoholbruk. Når foreldrene har en inkonsistent formidling, kjenner ikke ungdommene igjen foreldrenes holdninger i deres væremåte. Dette svekker foreldrenes påvirkningskraft (Henriksen, 2000).

7.5.2. Normer for alkoholbruk

Denne samme foreldereren forteller i intervjuet at hun ønsker å formidle normer om at alkohol er akseptert i små mengder, men at det ikke er greit å bli full. Hun tror hennes egne alkoholvaner har stor påvirkning på datteren. Jeg får en forståelse av at foreldrene bruker sitt eget forhold til alkohol til å forklare hvordan alkoholen virker og til å vise hvordan man kan ha et moderat forbruk. Sitatet under kan vise dette:

Tonje Hoff

«Jeg har jo forsøkt å fortelle de mine, altså, forklare mine alkoholvaner. At jeg synes det er godt med et glass med god vin. Og, men ikke pøse ned sånn, og jeg blir veldig dårlig hvis jeg drikker mye så jeg drikker jo lite»

Denne forelderen har fortalt sine barn om hvordan hun forholder seg til alkohol. Hun har også gitt en begrunnelse for hvorfor hun velger å ikke drikke så mye. Jeg får inntrykk av at moren tenker at hennes forhold til alkohol kan påvirke ungdommens alkoholvaner.

En av mødrene forteller om hvilke normer hun ønsker å formidle knyttet til bruk av alkohol, og at hun også viser dette gjennom egen atferd. Dette kan illustreres gjennom sitatet under:

«Det som jeg ser på som er normalt forhold, det vil ja, sånn som jeg kjenner at jeg er oppdratt og det er at, altså, hvis jeg vil ta meg et glass vin, så er det helt greit. Men det er ikke greit å være på en måte full eller, altså du skal ha kontroll, si vi har, ja hvordan skal jeg forklare det? Det er bedre å få et fornuftig forhold til alkohol og vite at du skal ikke drikke for å bli full. Men du koser deg gjerne med litt».

Jeg forstår utsagnet som at moren tenker barna får et forhold til alkohol gjennom å erfare at moren drikker litt alkohol og unngår å bli full. Moren ser ut til å vektlegge det å ha kontroll med mengde og beruselse. Det virker på meg som om moren oppfatter dette som «normale» normer for alkoholbruk.

Som jeg har beskrevet, knytter alle foreldrene jeg har intervjuet sin begrunnelse til det å ikke prøve ut alkohol før 18 år, til hvordan ungdommen reagerer på rusen. Gjennom egen atferd formidler de normer om å drikke alkohol på en måte der de ikke blir beruset og beholder kontroll over seg selv. På den måten vil det være samsvar mellom de holdningene de formidler verbalt og det de viser gjennom egen atferd (Henriksen, 2000). Alkoholbruk er akseptabelt når det drikkes i små mengder og man ikke blir beruset. Det at det er samsvar bidrar til at ungdommen får en forståelse av normene, dette gjør at normene lettere internaliseres.

Tonje Hoff

Samtidig forteller flere av foreldrene om episoder der voksne har blitt beruset av alkoholen når barna har vært til stede. Dette prater de med sine ungdommer om. Følgende sitat kan illustrere dette:

«Men det var ei som kom utpå ettermiddagen der, som hadde fått for mye. Og det så de, og da reagerte de, og ja, da snakket vi, og jeg gjorde et tema av dette. At dette var, dette var flaut for henne. Hun, når hun våkner opp og så dette var flaut altså. (...) Hun har bommet på et eller annet. At hun har fått i mer enn det hun tåler, sant, det, dette er ikke bra og så ser de det og er enige, nei, uff, stakkars, det var mer den der, ikke sant, stakkars».

Utsagnet viser hvordan denne forelderen bruker denne opplevelsen til å tematisere normer for alkoholbruk. Det å bli beruset er ikke akseptabelt og flaut for den som satte seg i en slik situasjon foran andre. Flere av foreldrene forteller om at de bruker slike opplevelser som sitatet over viser, til å prate om negative konsekvenser av alkoholbruk, og formidle normer om hvordan alkohol kan brukes på en akseptabel måte.

Oppsummering:

Mine funn peker på at foreldrene opplever at ungdom lærer om normer for bruk av alkohol gjennom å observere foreldrenes alkoholvaner. Det å være modeller for ungdommen, ser ut til å gjøre at foreldrene er bevisste på å formidle konsistente budskap. Jeg får inntrykk av at de foreldrene jeg har intervjuet, ønsker at det de formidler som holdning til alkohol må stemme med det de viser gjennom sine egne alkoholvaner. Det at ungdommen skal integrere foreldrenes normer for alkoholbruk betinger at foreldrene har påvirkningskraft. Det å være konsistent i det en sier og det en gjør øker muligheten for å påvirke. Dette ser jeg på som en form for påvirkning til indre styring.

7.6. Oppsummering av funn og hovedkategorier.

I min studie finner jeg at foreldrenes holdning til ungdoms alkoholbruk ser ut til å påvirke hvordan foreldrene setter grenser for ungdommen. Jeg kategoriserte foreldrenes atferd langs aksene ytre styring til indre styring. Når foreldrene har absolutte grenser, får jeg en forståelse av at det krever at foreldrene utøver ytre kontroll. Når foreldre aksepterer utprøving av grensene i forhold til bruk av alkohol, ser dette ut til å bety at foreldrene jeg har intervjuet, vektlegger at ungdommen har indre styring. Jeg har beskrevet denne sammenhengen ved å redegjøre for hvordan fire av foreldrene setter grenser og hvordan jeg tolker deres forståelse av sin foreldreatferd knyttet til dette:

To av foreldrene aksepterer ikke noen form for utprøving av alkohol. Det er de voksne som har satt denne grensen, og på dette området vil de ikke ha diskusjon. Grensen er absolutt. Samtidig ser de ut til å være usikre på om deres barn vil overholde denne grensen. Bekymring for hva som kan hende når ungdommen er beruset, gjør at de vil unngå at ungdommen prøver ut alkohol. For å få gjennomført sin grense, bruker foreldrene derfor ulike former for ytre styring av ungdommen. Jeg får en forståelse av at de ikke har tillit til at ungdommen vil følge deres regler. Foreldrene prøver derfor å ta kontroll over ungdommens mulighet til å bryte grensen.

De to andre foreldrene har også satt grense for alkoholbruken. De har formidlet at de ikke vil at ungdommen skal drikke alkohol før de blir 18 år. Samtidig har de en forståelse av at ungdom prøver ut alkoholen før de er 18 år. De prøver, slik jeg forstår det, å påvirke ungdommens normer for alkohol gjennom å gå i dialog og begrunne grensen. De formidler aksept for at ungdommen kan ta valg som får negative konsekvenser og er opptatt av å stille opp om ungdommen trenger støtte etter en slik utprøving. Jeg får en forståelse av at de gir ungdommen rom for å være selvstendig samtidig som de vil bidra til å trygge utprøvingen. De ønsker å lære ungdommen å ha indre styring.

Min studie viser også at foreldrene ønsker innsyn i det som skjer i jevnaldermiljøet. Jeg får en forståelse av at de tror ungdoms forhold til alkohol påvirkes av det som skjer her. Det at foreldrene har kontakt med vennene bidrar til at de får tilgang til hva som skjer i jevnaldermiljøet. Noen av foreldrene i mitt utvalg, tror grad av påvirkning avhenger av hvilken relasjon ungdommene har til de ungdommene som drikker alkohol.

I min studie fant jeg at foreldrene ønsker å gi ungdommen strategier til å håndtere det de som oppfatter som press i jevnaldermiljøet om å prøve alkohol. Når ungdommen er med jevnaldrende vil det være ungdommen selv som må ha kontroll på hvordan de vil håndtere drikkepresset. Foreldrene forsøker å forberede ungdommen på disse situasjonene.

Foreldrene i mitt utvalg ser ut til å oppfatte at det er risikoer ved ungdoms utprøving av alkohol, knyttet til tap av kontroll. Det at foreldre ikke selv er til stede og kan beskytte ungdommen når de prøver ut alkohol, gjør at de i stedet forsøker å gjøre ungdommene bevisste på disse risikoene.

Mine funn peker mot at foreldrene ser ut til å samarbeide med andre foreldre om en form for sosial kontroll. Dette foreldrenettverket kan fungere som et felleskap mellom foreldre der de samarbeider om å ha tilsyn og kontroll med ungdommene. Det å få et samarbeid med andre foreldre ser ut til å forutsette at det er en enighet om normene for hvordan foreldrenettverket skal fungere.

Foreldrene i mitt utvalg ser ut til å oppleve at de gjennom sin egen alkoholbruk er modeller for ungdommen. Jeg får en forståelse av at foreldrene opplever at ungdom lærer om normer for bruk av alkohol gjennom å observere foreldrenes alkoholvaner. De ser ut til å ha en oppfatning av at å være konsistent i det en sier og det en gjør øker muligheten for å påvirke.

8.0. VIDERE DISKUSJON AV FUNNENE

I denne delen vil jeg diskutere videre de funnene jeg har presentert i de forrige kapitlene. Jeg har støttet meg til mine teoretiske perspektiv og til forskningen, og startet en diskusjon om hvordan jeg kan forstå funnene. På den måten vil disse delene delvis overlappe hverandre. Jeg vil i dette kapitlet gå dypere i diskusjonen om hvordan jeg kan forstå mine funn. Jeg vil se mer på hvordan mine teoretiske perspektiv og funn fra tidligere forskning kan støtte opp om eller gi andre tilnærminger til min empiri.

Min problemstilling, «Hvordan påvirker foreldre ungdoms forhold til alkohol?» ble utdypet i tre forskningsspørsmål. I min gjennomgang av funn, ble to av forskningsspørsmålene slått sammen. Jeg vil fortsette drøftingen etter den samme inndelingen. Alle mine kategorier har sammenheng med hverandre og jeg vil derfor trekke inn de ulike kategoriene der det er sammenheng.

8.1. Foreldres grensesetting knyttet til alkoholbruk før 18 år

Jeg fant at de grensene foreldrene setter for alkoholbruk, hang sammen med bestemte dimensjoner ved foreldreatferden. Jeg kategoriserte i to hovedgrupper. Når foreldrene hadde en holdning om at de ikke aksepterte noen form for utprøving, krevde dette stor grad av ytre styring. «Ytre styring» ble en hovedkategori, med underkategorier som beskrev dimensjoner ved atferden: «begrunner ikke grensen», «usikkerhet», «absolutt grense for utprøving» og «oversikt». Når foreldrene hadde en holdning om at de ikke tillot alkoholbruk før 18 år, men aksepterte at det ville komme en utprøving av grensene, vektla de i større grad det at ungdommen lærte å ha indre styring. «Indre styring» ble en hovedkategori, med følgende underkategorier som beskrev dimensjoner ved atferden: «begrunner grensen», «tillit», «rom for utprøving» og «trygge utprøvingen».

De fem foreldrene jeg har intervjuet har alle regler for alkoholbruk som de formidler til sine ungdommer. Ingen av dem formidlet en holdning om at de synes det var greit at

ungdommen drikker alkohol. Men de ser ut til å være ulike på hvordan de kommuniserer denne grensen. Som jeg har vist til i teorikapittelet, kan holdninger beskrives ut fra tre komponenter; følelse eller vurderingsdimensjon, informasjonsdimensjonen og handlingsdimensjonen (Martinussen, 1986). Foreldene gjør ulike vurderinger av den risikoen som knyttes til det at ungdom blir beruset. Dette ser ut til å påvirke den intensiteten de formidler sin grense på. For noen av foreldrene fører det til at de setter en absolutt grense, mens andre prøver å redusere risikoen knyttet til beruselsen. De to foreldrene som har en absolutt grense, er kan hende de to som er mest engstelige for at deres barn prøver ut alkohol. Deres engstelse kan ses på som en følelsesdimensjon ved holdningen. Foreldrene har en oppfatning om at det er store risikoer knyttet til det å drikke alkohol i ung alder. Bekymring for potensielle farer ved det at ungdommen er beruset, gjør at de forsøker å beskytte ungdommen. Dette kan være med på å forklare hvordan de velger å ha en absolutt grense.

Foreldene i mitt utvalg, har ulike erfaringer med hvordan deres foreldreatferd har påvirket ungdommenes forhold til alkohol. Tre av foreldrene opplevd at ungdommen har prøvd alkohol, selv om de hadde en grense om ikke å prøve alkohol før de var 18 år. Forelder nr. 3 og 4 har en oppfatning av at det vil komme en utprøving og at de ikke kan forhindre denne gjennom ytre styring. Det kan bety at deres holdning til at ungdom ikke skal drikke alkohol ikke er så sterk, eller mindre intens. Selv om foreldrene har en bestemt holdning til alkohol, gjør de samtidig en vurdering av hva som anses som den beste handlingen. Forelder nr.3 og 4 gjør også vurderinger knyttet til det at klare grenser ikke trenger å bety at ungdommen ikke prøver ut alkohol. De har en pragmatisk tilnærming, der de setter grenser samtidig som de forsøker å forberede ungdommen på alkoholbruk og trygge denne utprøvingen. De to foreldrene som vektlegger større grad av indre styring, har erfaringer med at utprøvingen gikk fint. Det kan forstås som at de ikke har så sterke følelser knyttet til risikoen ved utprøving. Følelsesdimensjonen knyttes til større grad av trygghet og tillit enn for de to andre foreldrene. Selv om de også har oppfatninger knyttet til risikoer ved at ungdom prøver ut alkohol, kan det se ut som de ikke i like stor grad er opptatt av å unngå dette.

De håndterer risikoen ved å forsøke å legge mest mulig til rette for å redusere denne, og ved å formidle at de aksepterer at ungdommen kan gjøre feil valg.

Det kan også se ut som de frem foreldrene jeg har intervjuet gjør ulike vurderinger av hva som er den mest hensiktsmessige måten å følge opp holdningen om ikke å drikke før fylte 18 år på. De vurderer konsekvenser av ulike måter å følge opp sin regel på, og velger ulike strategier. Denne tolkingen representerer det SI perspektivet på hvordan man kan forstå den sosiale virkeligheten. Atferden forstås ut fra den sammenhengen den skjer i. Foreldrenes subjektive opplevelse av situasjonen styrer deres handlinger. Deres oppfatning av situasjonen danner grunnlaget for deres holdning til at ungdom prøver alkohol og hvilke handlinger de ser som hensiktsmessige.

Foreldrenes forståelse av ungdommenes personlige egenskaper påvirker også deres foreldreatferd. Det er gjennom interaksjon med andre vi forstår den sosiale virkeligheten. Foreldrene tilpasser seg den sosiale virkeligheten (Album et al, 2010). De foreldrene jeg har intervjuet, har begrunnet sine grenser ut fra hvordan de oppfatter ungdommens situasjon. Når foreldrene oppfatter at ungdommen ikke evner å ta valget om ikke å prøve alkohol, velger noen av foreldrene å beskytte ungdommen mot dette valget ved å ha strenge regler og kontroll. Andre velger å gi tillit til at ungdommen mester, samtidig som de formidler at de stiller opp dersom ungdommen opplever å ikke mestre situasjonen.

Jeg har fortolket foreldreatferden i lys av de teoriene om oppdragelsesstiler som jeg har redegjort for i teorikapitlet (Baumrind, 1971; Henriksen, 2000; Kvello 2007). Denne forståelsen baseres på at det er stabile mønstre i foreldrenes måter å relatere seg til sine barn på og hvordan denne atferden påvirket barna. I min analyse har jeg anvendt teoriene om hvordan ulike oppdragelsesstiler kan kategoriseres og hvilke effekter ulike foreldreatferd kan ha på ungdoms atferd, de har gitt meg en forståelse av mønstre og sammenhenger. Det har gitt mening å anvende begrepene «responsiv», «autoritativ» og «strukturert» for å forstå foreldrenes atferd. Det har også gitt mening

å se på foreldre-barnsamspillet i lys av teorier om hvordan ulik foreldreatferd påvirker ungdoms atferd.

Jeg har tatt utgangspunkt i foreldrenes egne beskrivelser av sine handlinger knyttet til det å sette grenser for alkoholbruk. Jeg har ikke forutsetning for å fastslå dette som et stabilt mønster ved foreldres oppdragelsesstil. Min forståelse av foreldrenes atferd har vært knyttet til hvordan de selv opplever situasjonen. Fra et SI perspektiv ligger forklaringen av handlingen i situasjonen, og hvordan denne forstås. Denne forståelsen kan endres gjennom det samspillet de står i og ut fra den indre dialogen foreldrene har med seg selv. På den måten har jeg trukket begrepene om oppdragelsesstil ut av den teoretiske sammenhengen de stod i. Jeg har sett på det foreldrene gjør ut fra hvordan de forstår det, ikke ut fra hvordan de er.

Samtidig har jeg avdekket mønstre i hvordan de handler ut fra sin forståelse. Jeg har kategorisert deres foreldreatferd i dimensjoner knyttet til indre og ytre styring. Jeg har forsøkt å beskrive de sammenhengene mellom sin atferd og ungdommens bruk av alkohol som foreldrene selv oppfatter. Teoriene om oppdragelsesstiler har bidratt til min forståelse av hvordan foreldreatferd påvirker ungdom. De gir en forklaring på og en retning til hvordan ulik foreldreatferd påvirker ungdommens atferd. Dette har vært nyttig teori når jeg har analysert hvordan foreldre forstår sin påvirkning.

SI fastholder at menneskets virkelighetsoppfatning stadig er i endring. Teorien gir ikke egenskapsforklaringer av atferden, men forklarer atferden ut fra individets forståelse av situasjonen. På den andre siden viser studiene av oppdragelsesstiler at foreldre har en del vedvarende mønstre på hvordan de interagerer med sine barn. Hvis foreldrene har en oppfatning av seg selv som innehaver av bestemte egenskaper, kan det tenkes at de da også vil handle i tråd med denne oppfatningen. Foreldrenes atferd kan på den måten forstås ut fra hvordan de forstår seg selv og hvordan de tror andre forstår dem. Ved at de i interaksjon med seg selv og andre tillegges bestemte egenskaper, skapes det bestemte forventinger til dem, som å være streng, legge vekt på selvstendighet,

åpenhet, forutsigbarhet osv. Dette kan være med på å forklare det at foreldre ser ut til å ha stabile atferdsmønstre.

Dette kan kanskje også forklares med foreldrenes verdisyn. Dette kan danne grunnlaget for hvordan foreldrene handler i forhold til sine barn. Enkelte sider ved deres foreldreatferd kan oppfattes som betydningsfulle for dem å holde fast ved. De foreldrene jeg har intervjuet har trukket fram sider ved sin atferd som de selv har betont som «viktig». Det har vært det å ha en god relasjon, det å ha åpenhet, det å være til stede for barna, det å være forutsigbar. Ved å ha fulgt opp disse uttalelsene og vært mer nysgjerrig på hvordan dette påvirker deres måte å utøve foreldrerollen på, kan det hende jeg hadde fått en forståelse av hva foreldrene så på som sentrale verdier i det å oppdra barn. Dette er spørsmål jeg har avgrenset meg fra å se nærmere på. Det ville også krevd andre teoretiske perspektiver på mine funn. Også her har jeg vært nødt til å foreta en avgrensing.

Foreldreatferden også være påvirket av foreldrenes behov for ikke å tape autoritet. Dette er imidlertid ikke et tema foreldrene har tatt opp i intervjuene. Jeg tenker at foreldre kan velge å forhandle på grenser fordi de oppfatter at ungdommen vil bryte reglene hvis de er for rigide. Foreldre kan tenke at de beholder en form for autoritet ved å sette grenser som de tror ungdommen vil overholde. Hvis foreldrene opplever at de ikke får gjennomslag for sine grenser kan de dermed komme til å tilpasse sine normer og regler til den nye situasjonen. Deres foreldreatferd kan ut fra dette resonnementet forstås ut fra foreldrenes eget behov for å opprettholde en forestilling om seg selv som kompetente foreldre, med evne til å styre ungdommens atferd. Dette har jeg redegjort for som en form for representasjonsteknikk (s. 44). Det kan hende at de også har hatt behov for å fremstille seg selv overfor meg som konsistente foreldre. Dette kan ha preget hva de valgte å fortelle om og hvordan de selv reflekterte om dette. Mitt utgangspunkt har vært å få tilgang til foreldrenes erfaringer og deres livsverden, og dette innebærer at det nettopp er foreldrenes fortolkning jeg har fått innsyn i.

8.2. Selvstendighet og kontroll

Foreldrene har behov for å kontrollere ungdommen samtidig som de vil gjøre ungdommen selvstendig (Henriksen, 2000). I foreldres påvirkning på ungdoms forhold til alkohol, blir disse motstridende behovene særlig tydelige (ibid). Jeg har synliggjort dette med mine kategorier «ytre styring» og «indre styring». I funn knyttet til forskningsspørsmålene om selvstendigjøring og kontroll fant jeg at alle foreldrene i mitt utvalg hadde atferd som representerte en form for ytre styring, eller kontroll. Denne atferden kategoriserte jeg som «kjennskap til normer i jevnaldermiljøet» og «foreldrenettverk». Jeg fant også atferd som representerte en form for en indre styring, eller selvstendigjøring, som jeg kategoriserte som «håndtere forventinger fra jevnaldrende», «risikobevissthet» og «foreldre som modeller».

Ungdommens utvikling foregår i balansen mellom utprøving og innordning (Henriksen, 2000). Foreldre skal gi ungdommen kompetanse til å håndtere utfordringer som de møter på andre arenaer enn hjemmearenaen. Deres mulighet til kontroll begrenses ved at utprøvingen skjer i jevnalderfelleskapet, og ikke hjemme (Cohen et al, 1994). Foreldrene jeg har intervjuet bruker ulike strategier for å få oversikt og kontroll når ungdommen ikke er hjemme. Felles for dem er at de utøver en form for ytre kontroll ved å kjenne vennene og ha kontakt med foreldrene til vennene.

Foreldrene ser ut til å ha en forståelse av at ungdommen påvirkes av hva vennene gjør. De ønsker derfor å få kunnskaper om hva som skjer i jevnaldermiljøet og hvilke normer som gjelder her. Denne oppfatningen har støtte i forskning. Venners bruk av rusmidler har betydning for om ungdommen bruker alkohol (Alvarado og Kumpfer, 2003). Ungdom som har venner som bruker alkohol har en høyere sannsynlighet for selv å bruke alkohol. Denne sammenhengen kan også forstås ut fra et SI perspektiv. Venner kan utgjøre signifikante andre og være en primærgruppe for ungdommen. På den måte vil det venner gjør kunne ha stor innflytelse på ungdommen.

Forskning viser samtidig at foreldre kan bidra til å modifisere den påvirkningen venner har (Cohen et al, 1994, Bolstad et al, 2010). Noen av foreldrene forteller at de prøver å gi ungdommen kompetanse til å takle utfordringene de møter utenfor hjemmet, gjennom å påvirke deres normer og forberede dem på de situasjonene de kan komme i. Ungdom prøver ut erfaringer i jevnaldersmiljøet samtidig som de får formidlet normer og regler hjemmefra (Henriksen, 2000). Dette har jeg også drøftet under forrige del (kap. 8.1). Det å både stille krav og sette klare grenser, kombinert med innlevelse i ungdommens situasjon og aksept for dem som den de er, bidrar til at ungdommen utvikler kompetanse til å ta selvstendige valg (Henriksen, 2000). Når foreldre får kjennskap til ungdommens opplevelser i hverdagen, gjennom ungdommens egne beskrivelser, får foreldrene også reelle forestillinger av hvilke utfordringer ungdommen møter (Henriksen (2000). Foreldre kan forberede ungdommene på situasjoner der de vil møte alkoholbruk og gjøre dem i stand til å ta selvstendige avgjørelser og takle disse situasjonene (Klyve, 2009). I det å prøve ut grenser og utforske nye ting ligger det også en læring, der ungdom blir kjent med seg selv, og sine egne verdier (ibid).

Noen av foreldrene forteller at de både ønsker å sette en grense mot alkoholbruk samtidig som de vil akseptere utprøving. Noen av dem forteller at de gir råd om hvordan ungdom skal forholde seg til alkohol, eller hva de skal gjøre for å forhindre negative opplevelser knyttet til beruselsen. Dette kan sees på som en form for inkonsistent kommunikasjon (Henriksen, 2000). Foreldrene setter en grense samtidig som har samtaler om hvordan ungdommen skal oppføre seg når de utfordrer denne grensen. Jeg oppfatter at det som gjør at foreldrene velger denne strategien, er at deres egen mulighet til å ha oversikt og kontroll over situasjonen når ungdom er med venner, er begrenset. Foreldrene prater derfor med ungdommen om at de må ha kontroll over hvor mye de drikker og kontroll over seg selv ved å ikke bli for beruset. Dette kan kanskje oppfattes som at foreldrene gir legitimitet til det å drikke før man er 18 år. Holdninger kjennetegnes ved at de gir en stabil måte å reagere på en situasjon på. (Martinussen, 1986). Det å ha en konsistent holdning kan være utfordring for de foreldrene som aksepterer at det vil komme en utprøving. Jeg oppfatter at disse

foreldrene er opptatt av de praktiske konsekvensene av de grensene de setter. Ut fra et SI perspektiv kan deres atferd forstås som at de vurderer det å håndtere de konkrete situasjonene viktigere enn å fremstå med en konsistent holdning.

Noen av foreldrene kan forstås som at de formidler et dobbelt budskap ved både å sette en aldersgrense for bruk og å formidle forventinger til hvordan ungdommen skal oppføre seg dersom de drikker, (ibid). Det overordnede budskapet er, i følge Henriksen, at ungdommene må ta vare på seg selv.

Klyve (2004) påpeker behovet for å prate med ungdom om drikkemønster for å begrense beruselsen og skadene av den. Han mener foreldre skal formidle en holdning om at ungdom ikke skal drikke før de er 18 år. Samtidig påpeker han at det kan være nyttig for ungdommen at det er en åpenhet til å kunne dele erfaringer knyttet til utprøving av alkohol. Slike samtaler øker ungdommens evne til å mestre disse utfordringene (Ibid). Dette er kontraster i foreldrerollen som foreldrene selv finner måter å håndtere (Klyve og Tvinnereim, 2002). Som jeg har vist i kap. 8.1, velger foreldrene i mitt utvalg å gjøre dette på ulike måter.

Henriksen påpeker at foreldre inngår i få felleskap omkring det å oppdra ungdom (Henriksen, 2000). Dette kan føre til at foreldre ikke har oversikt over hvilke normer og regler andre foreldre har (ibid). Foreldre kan være usikre på hvor de skal sette grensene for eget barn. Det å ha andre foreldre å diskutere med, kan bidra til at de får kunnskap om hvilke regler de andre foreldrene setter, og noen å sammenligne sin forståelse av ungdommens situasjon med. Det å danne foreldrenettverk blir ofte trukket fram som et rusforebyggende tiltak som kan bidra til å begrense ungdoms utprøving av alkohol (Stavanger kommune, 2011; Bolstad et al, 2010). Aktiv foreldreinvolvering ser ut til å begrense ungdoms bruk av alkohol. Når ungdommen vet at foreldrene følger med og har oversikt, reduseres muligheten de har til å prøve ut grenser uten å bli oppdaget. Dette fungerer som en form for sosial kontroll.

Min analyse har fokus på hvordan foreldre forstår sin påvirkning, og ikke hva ungdommen selv tenker om dette. Foreldrene ser ut til å ha en oppfatning om at ungdommen vil begrense sin utprøving når de risikerer å bli avslørt. Det kan handle om at foreldrene tenker at ungdommen vil unngå sanksjoner for sine normbrudd. En av foreldrene forteller at hun gir en form for straff ved å inndra goder etter normbrudd. Hennes datter gjentar allikevel den normbrytende atferden. En av de andre foreldrene tenker at den negative opplevelsen med alkoholen var straff i seg selv.

Det kan se ut som om foreldrenettverket har en trygghetsskapende funksjon. Det kan være trygt for både ungdommene og foreldrene å vite at foreldrene følger med hva de gjør og har oversikt. Foreldrene kan hjelpe hverandre i det å få oversikt og kontroll. Foreldrene ser ut til å knytte følelse av kontroll til det å ha oversikt over hvor ungdommen er og hvem de er med. Når foreldre samarbeider om å sette grenser og ha tilsyn, kan foreldrene kanskje lettere tåle den motstanden de får fra ungdommen på grensene og behovet for kontroll. For noen av foreldrene fungerte foreldrenettverket som en støtte ved å ha slike funksjoner.

Flere av foreldrene jeg har intervjuet uttrykker bekymring for at ungdommen vil ta beslutninger knyttet til alkoholbruk som får negative konsekvenser. Det kan se ut som om det er vanskelig for foreldrene å tåle at ungdommen gjør egne erfaringer, når de kan gi negative konsekvenser for ungdommen. Jeg oppfatter dette som et dilemma mellom det å gi selvstendighet og det å ha kontroll. To av foreldrene omtaler dette som å «gi slipp». Den ene moren eksemplifiserte dette ved sin historie om at datteren lærte om hvordan hun skulle forholde seg til alkohol gjennom en dårlig erfaring. Hun testet ut grensen moren hadde satt, og deretter satte hun selv normer for bruken. Moren tålte at datteren gjorde et dårlig valg, og gav henne muligheten til å rette opp feilen ved å gi henne ny tillit.

Ut fra et SI perspektiv utvikler ungdom utvikler sin forståelse av seg selv i samspill med andre. Gjennom samvær med jevnaldrende, vil ungdommen oppfatte at det rettes forventinger mot dem. Dette setter i gang indre prosesser hos ungdommen. De gjør

seg egne vurderinger og refleksjoner knyttet til de forventningene som stilles fra andre (Levin og Trost, 1996). Flere av foreldrene jeg har intervjuet inngår i slike samtaler med ungdommene. Dette gir foreldre anledning til å påvirke ungdommens holdninger og verdier, og bidra til at ungdommen finner strategier til å løse utfordringene. Ungdommen utvikler dermed en sosial kompetanse, som styrker deres evne til å ta selvstendige valg. Ungdommen utvikler evne til moralsk resonnering og opplever å mestre utfordrende valgsituasjoner (Kvello, 2007). Det å verne de unge fra å gjøre egne erfaringer kan ta fra dem en mulighet til å lære å seg selv å kjenne gjennom å utforske nye sider ved seg selv (Tvinnereim og Klyve, 2002). Det å teste ut grenser kan også være en måte å få forståelse for de normene man selv vil inneha.

Flere av foreldrene har en forståelse av at det er en form for drikkepress. De prater derfor med sine ungdommer om det å håndtere dette. Ungdom er ofte lite bevisste på hvordan slike sosiale mekanismer foregår (Tvinnereim og Klyve, 2002). Ved at foreldrene gjør dem bevisste på dette, kan de lettere kjenne dem igjen og stå imot presset (ibid). Gutter og jenter ser også ut til å takle dette presset ulikt. Gutter som er populære kan lettere motstå drikkepress, men det er motsatt for jenter. Guttene søker fellesskapet de oppnår når de drikker, mens jentene drikker sammen med de som de har felleskap med (ibid). Dette kan bidra til en forståelse av det presset datteren til forelder nr. 2 opplevde. Mor forstod ikke hvorfor hennes datter, som var populær og hadde mange venner og mange interesser, skulle komme til å drikke. Mor tenkte at dette var med på å minske sannsynligheten for at datteren prøvde ut alkohol. Det kan være at dette gir motsatt virkning. Det at datteren er populær kan være en av faktorene som gjør at hun drikker alkohol.

To av foreldrene ser ut til å ha en oppfatning av at graden av påvirkning avhenger av hvilken relasjon barna deres har til jevnaldrende som drikker. De oppfatter at når det er nære venner eller jevnaldrende som de liker, får det større påvirkning. Deres forståelse kan sees i lys av SI. Når venner er signifikante andre, har de deres forventinger større gjennomslag på ungdommens handlinger.

Noen av foreldrene har også en oppfatning om at det er sanksjoner knyttet til det å ikke følge normene i jevnaldermiljøet. Denne oppfatningen kan forstås ut fra et SI perspektiv på sosialisering. Jevnaldersfellesskapet kan sees på som et sosialt system. I det sosiale systemet innlæres de normer, kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for å være en del av dette fellesskapet. Normer knyttes til de forventningene som stilles til atferden. Den ene av foreldrene prater med datteren om at man blir satt utenfor om man ikke følger disse reglene. Det kan virke som om denne moren har en forståelse av at jevnaldersfellesskapet som sosialt system benytter sanksjoner i form av belønninger eller straff for å få medlemmer av gruppen til å følge normene.

I denne prosessen skjer det en interaksjon mellom ungdommen og jevnaldersgruppen. Ungdommen «svarer tilbake» på forventningene med en bestemt atferd. Denne atferden vil så gruppen respondere på. Noen av foreldrene jeg har intervjuet tillater ungdommen å drikke litt, for å unngå å bli stengt ute fra jevnaldersfellesskapet. Dette kan jeg forstå i lys av Habermas tese om behovet for å tilhøre et fellesskap (s.26). Siden fellesskapet har en så stor verdi, vil ungdommen kunne være villig til å tilpasse seg de normene som gjelder her. Noen av foreldrene anerkjenner behovet for å tilhøre dette fellesskapet. De aksepterer at ungdommen drikker litt fordi dette oppfattes som et krav for å være en del av fellesskapet.

Samtidig kan det hende at foreldrene har en forestilling om at det er mer bruk av alkohol blant ungdommene enn det faktisk er. Foreldrene har ikke tilgang på denne oversikten. Utprøvingen av alkohol foregår der foreldre ikke er til stede. Dette kan bety at foreldrene kan være med på å opprettholde en forestilling om at det er mer drikking blant jevnaldrende enn det faktisk er og dermed bidrar til å skape en forventning om å prøve ut alkohol. Dette kalles gjerne for «majoritetsmisforståelsen» (Henriksen, 2000). Den bygger på en forståelse av at alle tror at de andre drikker mer enn de gjør. Dette øker presset på at de selv også skal prøve og på at foreldrene skal tillate dette.

Foreldrene forteller at de er opptatt av hvordan deres eget forhold til alkohol påvirker ungdommen. Jeg har kategorisert dette som «foreldre som modeller», med underkategoriene «normer for alkoholbruk» og «konsistente budskap». Dette er et tema alle fem foreldrene i mitt utvalg trekker fram. De ser ut til å ha en forståelse av at ungdommen ikke bare påvirkes av de normene de formidler eksplisitt. De formidler også holdninger til alkohol gjennom sin måte å drikke alkohol på. Jeg får inntrykk av at de mener at ungdommen lærer om normer for bruk av alkohol gjennom å observere foreldrenes alkoholvaner. Foreldrene vil gjerne påvirke ungdommen til et moderat forbruk, og er derfor opptatt av å vise dette gjennom egen atferd. De formidler en forståelse av at når de er konsistente i det de formidler eksplisitt og implisitt, øker det deres mulighet for å påvirke ungdommen.

Dette kan forstås i lys av SI forståelse av sosialisering. Foreldrene utgjør «signifikante andre» som har stor innflytelse på ungdommen. Jeg har på s.13 vist til at forskning om at foreldre ofte er viktige forbilder for sine barn og at de har stor påvirkning på ungdoms atferd (Alvarado og Kumpfer, 2003; Strandbu og Øya, 2010). Jeg får inntrykk av at foreldrene er opptatt av det ansvaret som ligger på dem som forbilder, eller signifikante andre, for sine barn. Gjennom å observere hvordan foreldrene forholder seg til alkohol kan ungdommen lære om hvilke normer som gjelder for alkoholbruk. De forventningene som rettes mot ungdommen med tanke på hvordan de skal forholde seg til alkohol, formidles av det foreldrene sier men også gjennom der ungdommen observerer at foreldrene gjør.

SI ser på sosialiseringen som en prosess som foregår i et samspill. Ungdommen vurderer normene og reflekterer kritisk over dem. I en slik moralsk resonnering tar de andres perspektiv og ser etter begrunnelse for argumentene. Når foreldrene har en type forventning til ungdommen, samtidig som de gjennom atferd viser praktisering av andre normer, vil dette kunne svekke deres innflytelse på ungdommen. Ungdommen opplever ikke at foreldrene formidler entydige forventninger og ungdommen kan gjøre seg refleksjoner om at foreldrenes begrunnelser for normene ikke stemmer med det de selv gjør. Foreldrene formidler da et inkonsistent budskap, og ungdommen kjenner

ikke igjen foreldrenes normer i deres væremåte. Dersom det er stor avstand mellom det foreldrene formidler og deres egne drikkevaner, vil foreldrene ha mindre mulighet til å påvirke ungdommens normer (Henriksen, 2000). Det kan se ut som om dette er sammenhenger som foreldrene jeg har intervjuet er opptatt av. De har en forståelse av at ungdommen ikke automatisk overtar deres normer, men at de gjør egne refleksjoner knyttet til disse. Når foreldrene er konsistente, mener de selv at de har mer påvirkning. Foreldre ser ut til å være opptatt av at man skal drikke alkohol på en måte der man ikke blir beruset og beholder kontroll over seg selv. På den måten vil det være samsvar mellom de holdningene de formidler verbalt og det de viser gjennom egen atferd (ibid).

I min studie har jeg valgt bort å se på hvordan personlige egenskaper påvirker ungdoms forhold til rusmidler. Jeg har derfor også vært lite opptatt av dette under intervjuene og i analysen. Samtidig er dette noe flere av foreldrene har trukket fram. Jeg har også valgt å se bort fra hvilken betydning ungdommens kjønn har for foreldreatferden og for ungdommens utprøving. Det kan hende jeg ville fått et annet resultat om jeg hadde inkludert disse dimensjonene i min forskning. Jeg er kjent med at det er forskning som viser at jenter og gutter har et noe ulikt drikkemønster i ungdomstiden og at de også responderer noe ulikt på ulike former for foreldreatferd (Strandbu og Øia; 2010; Bolstad et al, 2010, Klyve 2004). Dette er interessante funn som det hadde vært spennende å sett nærmere på. Det var et stort tema jeg valgte å se på i denne oppgaven, og det var helt nødvendig å gjøre avgrensinger.

Foreldres måte å påvirke ungdoms forhold til alkohol på, vil være preget av tidligere erfaringer. Deres egen ungdomstid, den oppdragelsen de selv fikk, hva de har av kunnskap om rus og om rusforebygging, hvilke dialoger de har med andre om det at ungdom drikker alkohol og hvordan foreldre kan påvirke dette. Si er opptatt av at våre subjektive erfaringer bygger på vår tidligere atferd (Levin og Trost, 1996). Foreldrene sosialiseres inn i foreldrerollen og hvordan de skal håndtere det at ungdom prøver ut alkohol. Samfunnet foreldrene deltar i, har en måte å forstå foreldrerollen på, og også en måte å forstå barne- og ungdomstiden på, som også påvirker hvordan foreldre

oppfatter sin rolle. Utøvelsen av foreldrerollen skjer under bestemte sosiale betingelser. Dette er forhold jeg har valgt å se bort fra. I analysefasen så jeg at dette kunne gitt andre forståelser av hvordan foreldrene tenker og handler knyttet til mitt tema. Mine funn må derfor forstås ut fra min forståelseshorisont og den sammenhengen jeg setter dem i. Det hadde også vært interessant å ta andre tilnærminger.

Forslag til videre forskning

Jeg har gjort flere avgrensinger i min studie. Jeg ville ha fått andre resultater om jeg hadde kunnet se på disse forholdene. Disse alternative innfallsvinklener til temaet ville vært det spennende å forske videre på. Noen av dem er:

Hvilken betydning har ungdommens kjønn har for foreldreatferden og for ungdommens utprøving av alkohol?

Hvilken betydning har foreldres kjønn for deres forståelse og tilnærming til det å sette grenser for ungdoms bruk av alkohol?

Hvordan oppfatter foreldre «ungdomstiden», og hvordan påvirker denne forståelsen deres foreldreatferd og forventninger til ungdommen?

Hvordan etableres foreldrenettverk og hvordan kan det legges til rette for at de skal kunne fungere som en form for sosial kontroll?

9.0. OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER

Jeg vil avslutningsvis vise at jeg har svart på min problemstilling. Først redegjør jeg for problemstilling og forskningsspørsmål. Dette gjennomgår jeg hvordan jeg gikk fram for å finne svar. Jeg vil knytte noen refleksjoner til forskningen og teorien jeg valgte å støtte meg til, og hvordan denne påvirker hvordan jeg har svart på problemstillingen. Jeg vil også se på hvordan valg i forhold til vitenskapsteoretisk ståsted og metodevalg påvirket mine funn og min forståelse av empirien. Deretter oppsummeres hovedfunnene. Avslutningsvis har jeg noen betraktninger til hva min studie kan bety for mitt videre arbeid.

Problemstillingen for denne studien var hvordan foreldre påvirker ungdoms bruk av alkohol. Problemstillingen var basert på en forståelse av at det er sammenheng mellom foreldreatferd og ungdoms bruk av alkohol. Denne sammenhengen ønsket jeg å få mer kunnskap om.

Problemstilling ble utdypet i følgende tre forskningsspørsmål:

Hvordan beskrives sammenhengen mellom foreldreatferd og ungdoms alkoholbruk i forskning og litteratur?

Hvilken holdninger har foreldre til at ungdom under 18 år debuterer på alkohol?

Hvordan beskriver foreldre det å selvstendiggjøre barna og gjøre dem i stand til å ta egne valg i forhold til alkohol?

Jeg forsøkte å finne svar gjennom en egen kvalitativ undersøkelse, samt studie av eksisterende forskning og litteratur på feltet. Jeg har stått i et dialektisk forhold mellom teori og data. Målet med min egen studie var å få tak i foreldres erfaringer med å påvirke ungdoms rusbruk, deres begrunnelser for regler, og hvilke hensyn de vektlegger når de setter grenser. For å få tak i denne empirien valgte jeg å gjøre

individuelle intervjuer. Jeg brukte en semistrukturert intervjumetode for å gi rom for foreldrenes egne beskrivelser og refleksjoner knyttet til mitt tema.

Jeg har gjort mine fortolkninger av hvordan foreldrene utøver foreldrerollen ut fra deres fortellinger om dette. Jeg valgte å ikke gjøre egne observasjoner av samspillet mellom foreldre og ungdommen. Mine konklusjoner er basert på min fortolkning av foreldrenes beskrivelser av sin atferd og sin påvirkning på ungdommen. Både jeg som forsker og foreldrene opplever fenomener ut fra våre subjektive forståelser av virkeligheten. Jeg som forsker ville ikke forstå foreldrene uten selv å gjøre en fortolkning. Hermeneutikkens begrep om forforståelse har på den måten gitt mening.

Dette representerer en begrensing knyttet til funnene. Foreldrene har en forståelse av sin virkelighet som preger hvordan de fremstiller seg selv og sin sosiale virkelighet. Min forståelse er derfor begrenset av deres utvelgelse og fortolkning. Egne observasjoner eller intervjuer med ungdommer om samme tema, kunne synliggjort andre sider ved foreldreatferden og bragt inn andre forståelser av hvordan foreldrenes atferd påvirker ungdommen.

Jeg har ønsket å få kunnskap om foreldrenes subjektive opplevelser av sin virkelighet. Jeg valgte derfor en fenomenologisk tilnærming. Jeg har vektlagt å løfte fram foreldrenes individuelle erfaringer. Det å gjøre generaliseringer og forenkle sammenhengene knyttet til deres foreldreatferd er vanskelig når det samtidig er de individuelle erfaringene jeg vil løfte frem. Mitt fokus har vært på å få en dybdeforståelse og tilgang på detaljer. Det å få tak i foreldrenes meningsinnhold har vært sentralt i analysen, og mønstre har trådd fram i forhold til hvordan foreldre forstår sin påvirkning og hvordan de utøver den. Dette har gitt meg et nyansert bilde av hvordan foreldre utøver sin innflytelse på ungdommen.

Datamaterialet er analysert med tanke på å få tak i foreldrenes meningsinnhold. Jeg har inntatt et symbolsk interaksjonistisk perspektiv på det å forstå hvordan foreldrene oppfatter sin mulighet til å påvirke. Jeg har forstått deres handlinger som resultat av

den interaksjonen de står i. Både det fenomenologiske perspektivet og SI perspektivet har fokus på hverdagslige situasjoner. Perspektivene har på den måten fungert godt sammen som tilnærminger i min studie. Jeg har også anvendt teorier om oppdragelsesstil og begreper om sosialisering i min forståelse av hvordan foreldre påvirker ungdom. Tidligere forskning har fungert som empirisk støtte til de sammenhengene jeg har funnet. Det å knytte forskning og teori til dybdebeskrivelser fra foreldres hverdagsliv, gav en mer nyansert forståelse av de sammenhengene forskning og teori om temaet viser til. Gjennom drøftingen har jeg anvendt teori og funn fra forskning til å forstå foreldrenes sosiale virkelighet. Teorien er blitt forankret i virkelige beskrivelser og beskrivelsene er forankret i teorien. Dette har gitt meg en dypere forståelse av hvordan foreldre påvirker ungdoms forhold til alkohol.

Jeg ønsket å se på dimensjoner ved samspillet mellom foreldre og ungdommen. Det var derfor meningsfullt for meg å knytte dette til teori om oppdragelsesstiler, hentet fra det psykologiske fagfeltet. Eksisterende studier om hvordan foreldre påvirker ungdoms forhold til alkohol, finner sammenheng mellom de grensene foreldre setter og ungdoms alkoholbruk. Selv om denne foreldreatferden kan bidra til å forklare ungdoms forhold til alkohol, viser forskningstudiene at dette ikke er entydige sammenhenger. Det er andre forhold som også påvirker. Noen av disse har jeg valgt å la være å se nærmere på. Disse forholdene knyttes til faktorer ved foreldrenes og ungdommens egenskaper og personlighet, og faktorer ved oppvekstmiljøet. Dersom jeg hadde redegjort for disse forholdene, ville jeg kunnet fått en forståelse av hvordan konteksten påvirker foreldre og ungdom, samspillet i familien og ungdommens forhold til alkohol.

Jeg har valgt å konsentrere meg om dimensjoner ved foreldreatferden som ser ut til å ha betydning for styrken og retningen på påvirkningen fra foreldre. Jeg så på studier av hvordan ulike måter å sette grenser hadde innvirkning på ungdommens forhold til alkohol. Jeg fant svar i studier av oppdragelsesstiler og ungdoms atferd. Disse studiene viste at måten foreldrene satte grensene på, ble tillagt betydning. Når foreldre satte tydelige grenser, og samtidig forklarte disse grensene for ungdommen, hadde

foreldrene større påvirkning. Forskningsstudier så også på dimensjoner ved foreldrebarnsamspillet som ikke konkret handlet om det å sette grenser for alkohol. Graden av varme, støtte og bekreftelse, gjorde at foreldrene hadde større innflytelse på sine barn. Det så ut som om det emosjonelle båndet mellom foreldre og barn hadde innvirkning på foreldres grad av påvirkning på ungdoms alkoholbruk. Det så også ut som at det å begrunne grensene påvirker ungdommens evne til å sette grenser for seg selv.

De sammenhengene jeg hadde funnet i forskning om temaet, ledet til spørsmålene jeg stilte i min egen studie. Jeg hadde funnet at kvaliteter ved relasjonen mellom foreldre og ungdom, påvirket hvordan grensene ble overholdt av ungdommen. I studier av psykologisk teori om foreldreatferd, fant jeg beskrivelser av ulike oppdragelsesstiler, og hvordan disse påvirker ungdommen. Det gav mening å se på de ulike måtene foreldre kan sette grenser på og styre barnets atferd. Det ble tydeligere for meg at det å sette grenser kan gjøres på ulike måter og at konteksten har betydning. Det at foreldre er varme og bekreftende mot sine barn og samtidig stiller krav og har klare forventninger til barnet, gir større mulighet for at barnet har en atferd i tråd med foreldrenes ønsker. Gjennom denne teorien fikk jeg en forståelse av nærhet og støtte og det at foreldrene gir barna en mulighet til å forstå hvorfor de har regler, har betydning for hvordan foreldre kan påvirke ungdom gjennom klare grenser.

For å få en dypere forståelse av sammenhengen foreldreatferd og ungdommens bruk av alkohol, så jeg også på sosiologisk teori om sosialisering. Jeg fant det meningsfullt å forstå sammenhengene i lys av SI teori om sosialisering. Foreldre vil ofte være signifikante andre for sine barn. Når foreldre er betydningsfulle for ungdommen, vil de ha større påvirkning. Ungdommen vil være mer opptatt av hva foreldrene mener om det de gjør. Det å bli en betydningsfull forelder for en ungdom, ser ut til å henge sammen med hvordan foreldrene involverer seg i samspillet med den unge. I lys av teoriene om oppdragelsesstiler, ser det ut som om varme, engasjement, bekreftelser og dialoger kombinert med klare grenser og høye men realistiske krav, utgjør dimensjoner ved foreldre som har stor innflytelse på sine barn.

I samhandlingen med foreldrene får ungdommen bekreftelser og tilbakemeldinger. Dette bidrar til at de utvikler en forståelse av hvem de selv er og sine holdninger og verdier. Gjennom samhandlingen med foreldrene lærer ungdommen også om hvordan de skal forholde seg til sine omgivelser og om seg selv. Jeg oppfattet SI perspektivet som nyttig i det å forstå hvordan foreldre påvirker ungdommens forhold til alkohol. SI vektlegger *interaksjonen*, eller samspillet. Dette gav meg et teoretisk verktøy til å forstå hvordan ungdom utvikler egen normer. De stiller spørsmål ved, og vurderer de holdningene og verdiene foreldrene formidler når de utvikler egne ståsted. Ungdom overtar ikke automatisk foreldrenes syn på bruk av alkohol, eller følger de påbudene foreldrene gir. De gjør egne vurderinger. I en selvstendigjøring av ungdommene, vil foreldrene gjerne ønske at ungdommen gjøres i stand til å ta egne valg. Når foreldre forklarer og begrunner grenser, gir de på den måten ungdommen mulighet for å ta stilling til og vurdere hvilke holdninger og verdier de selv vil ha.

Det å ha fokus på interaksjonen gav også mening til hvordan jeg kunne forstå foreldres måte å sette grenser på og følge opp disse. Fra et SI perspektiv vil foreldreatferden forstås ut fra den samhandlingen som er mellom foreldre og ungdommen. I min studie fant jeg at foreldrene tilpasser sin foreldreatferd til hvordan de oppfatter ungdommens situasjon. De finner strategier ut fra hvordan de forstår den sosiale situasjonen. På den måten kan de velge å endre strategier ut fra hvordan ungdommen interagerer med dem og med jevnaldrende. Det er ikke en ensidig påvirkning fra foreldre til ungdom. Ungdommen påvirker også foreldrene gjennom samhandlingen med foreldrene og med de sosiale omgivelsene. Min forståelse av strategiene til de foreldrene jeg hadde i mitt utvalg, gir på den måten en nyansering til de sammenhengene mellom foreldreatferd og ungdoms bruk av alkohol som den forskningen og teorien jeg har vist til peker på. Mine funn viser at påvirkningen er gjensidig.

Jeg ønsket også å få frem foreldrenes syn på at ungdom drikker alkohol. Dette utgjorde et av mine forskningsspørsmål. Jeg spurte videre etter foreldrenes perspektiver på sin mulighet for å påvirke det at ungdom under 18 år prøver ut alkohol. Jeg ønsket også å

få tilgang på deres refleksjoner omkring sannsynligheten for at deres ungdom vil prøve ut alkohol før fylte 18 år. Jeg ønsket også å få tak i foreldrenes erfaringer og refleksjoner omkring det å gi barna kompetanse til å mestre sosiale situasjoner knyttet til bruk av alkohol. Påvirkning av ungdommens normer for alkoholbruk forstod jeg som en del av denne selvstendigjøringen. Jeg undersøkte på hvilke måter foreldre bidrar til at ungdommene mestrer situasjoner der det er bruk av alkohol. Jeg så også på om foreldrene forbereder ungdom på det å drikke alkohol og takle beruselsen.

Jeg fant at foreldres holdninger til ungdoms bruk av alkohol har betydning for hvordan de setter grenser for denne bruken. Funn fra min egen studie viser at foreldrene har sine individuelle forståelser som de gjør vurderinger ut fra. Deres måte å vektlegge selvstendighet og kontroll i påvirkningen av ungdoms holdning til alkohol, henger sammen med hvordan de forstår sin virkelighet. Jeg har kategorisert dette som «ytre styring» og «indre styring». Jeg har identifisert dimensjoner ved deres foreldreatferd som kan plasseres under disse hovedkategoriene.

Jeg undersøkte hvordan foreldre reflekterer omkring hensynet til å selvstendigjøre ungdommen og gi tillit, opp mot behovet for å ta ansvar for ungdommen, gjennom å ha oversikt og kontroll over hva ungdommen gjør og hvor han eller hun er. Dette utgjorde to av mine forskningsspørsmål. Jeg undersøkte om foreldre skaffer seg oversikt over hva ungdommen gjør og hvem de er med når de ikke er hjemme. Jeg ville se om det alternativt kunne være slik at foreldrene aksepterte at de ikke kan ha denne oversikten og i stedet hadde tillit til at ungdommen tar gode valg for seg selv. Jeg fant at foreldrene i mitt utvalg, hadde noen felles strategier knyttet til det å gi selvstendighet og ha kontroll. Dette kategoriserte jeg som «kjennskap til normer i jevnaldermiljøet», «håndtere forventinger i jevnaldermiljøet», «risikobevissthet», «foreldrenettverk» og «seg selv som modeller». Foreldrenes strategier henger sammen med hvordan de forstår sin sosiale virkelighet. Når denne endres, kunne foreldrene velge å endre strategier, langs aksene styring/kontroll og tillit/selvstendigjøring.

Jeg fant at alle foreldrene i mitt utvalg mente at ungdom under 18 år ikke skulle drikke alkohol. De begrunnet dette i risikoer knyttet til det å være beruset. Samtidig hadde foreldrene ulike tilnærminger til det at ungdommen kunne komme til å prøve ut alkohol. Når foreldrene var usikre på om ungdommen ville innordne seg foreldrenes grenser, ville noen av dem begrense utprøvingen med større grad av kontroll. Andre foreldre så ut til å velge å trygge utprøvingen gjennom å forberede ungdommen på situasjoner, og selv være tilgjengelig for å støtte om ungdommen ikke mester situasjonen. Foreldrene så ut til å være ulike på hvordan de vektla det å ha ytre styring gjennom regler og kontroll, og det å påvirke ungdommens normer slik at ungdommen kan være indre styrt.

Noen av foreldrene i mitt utvalg hadde en holdning om at de ikke ville akseptere noen form for utprøving. Det så ut som om dette var de foreldrene som var mest bekymret for hva som kunne hende når ungdommen var beruset. Disse foreldrene valgte strategier kategorisert som ytre styring. De ønsket å bidra til at ungdommen ikke prøvde ut alkohol, ved å kontrollere ungdommen og ha absolutte grenser. Foreldrene prøvde gjerne også å ha kontroll over ungdommens atferd, ved å ha oversikt over hvor ungdommen var og hvem de var sammen med. De foreldrene som vektla å ta ansvar for at ungdommen ikke gjorde feil valg ved å ha en form for ytre styring, vektla i mindre grad å begrunne grenser. Det kunne se ut som om de i mindre grad tenkte at de kunne styre ungdommens atferd gjennom å påvirke deres holdninger og verdier. På den andre siden var det slik at den ene av foreldrene opplevde at hun før kunne påvirke mer gjennom dialog og forklaringer, mens hun nå opplevde at vennene hadde størst innflytelse. Denne forelderens var et eksempel på hvordan interaksjonen mellom foreldre og ungdom påvirker foreldreatferden. Når denne intervjupersonen fikk en ny forståelse av ungdommens situasjon, endret hun sin atferd. Det var en gjensidig påvirkning mellom foreldre og ungdom.

Jeg fant at noen av foreldrene i mitt utvalg hadde en forståelse av at det var stor sannsynlighet for at deres ungdom ville prøve ut alkohol før de var 18 år. De begrunnet dette i at dette var noe de fleste ungdommer gjorde. Dette så ut til å påvirke deres

foreldreatferd. De ønsket å gjøre ungdommen i stand til å mestre situasjoner der det var bruk av alkohol i jevnaldermiljøet. Jeg fikk en forståelse av at de vektla at ungdommen skulle være indre styrt, gjennom å begrunne grensene og på den måten bidra til at ungdommen selv kan sette disse grensene. For at tydelige grenser skal virke begrensende på ungdoms rusbruk, forutsetter det at foreldrene formidler disse i en kontekst preget av varme, engasjement og anerkjennelse av ungdommen egne erfaringer og refleksjoner. Dette knytter jeg til SI teori om sosialisering. Noen av foreldrene fortalte at de var opptatt av å gjøre ungdommen i stand til å ta egne valg og gjøre egne erfaringer i forhold til alkohol. For at ungdom skal være tilbøyelige til å internalisere normene til foreldre, ser dette ut til å betinge foreldreatferd som formidling av tydelige holdninger til alkohol, ha dialog med barna om dem og gi begrunnelser for grensene.

De av foreldrene som aksepterte at det ville komme en utprøving, gav ungdommen tillit til at de kunne mestre utfordringen. De formidlet samtidig at de ville støtte ungdommen om de trengte det. Disse foreldrene så ut til å tenke at de ikke kunne klare å kontrollere ungdommen. Også disse foreldrene hadde en bekymring knyttet til at ungdommen var beruset, men de så ut til å oppfatte at de ikke hadde mulighet til å forhindre at ungdommen får negative erfaringer. Deres forståelse av at det vil komme en utprøving, gjorde at de vektla å forberede ungdommen og gi dem kompetanse til å ta valg for seg selv. Samtidig så de ut til å tåle at det gjøres feil. De formidlet at de ville hjelpe ungdommen ut av vanskelige situasjoner. Mine funn peker på at de foreldrene som aksepterte at det ville komme utprøving samtidig var de foreldrene som i størst grad fortalte om samtaler med sine ungdommer om hva som skjedde i jevnaldermiljøet. Denne informasjonen så ut til å bidra til foreldrenes forståelse av ungdommens sosiale situasjon. Gjennom denne oversikten kunne de gjøre vurderinger av hvilke utfordringer ungdommen møtte når de var med venner. De kunne tilpasse sin foreldreatferd til det de oppfattet som ungdommens sosiale virkelighet.

Jeg fant at alle foreldrene i mitt utvalg var opptatt av å ha oversikt og kontroll over hvem ungdommen var med og hva de gjorde på. Foreldrenes mulighet til kontroll

begrenses av at utprøvingen skjer på arenaer der foreldrene ikke er til stede. Jeg fikk inntrykk av at foreldrene i mitt utvalg ønsket å ha oversikt over hva ungdommen gjorde på og hvem de var med når de ikke var hjemme. Ved å kjenne vennene opplevde de å kunne ha en forståelse av hva som skjedde i jevnaldermiljøet. De hadde kontakt med andre foreldre for å få denne oversikten. Dette gav dem en kontroll med hva ungdommen gjorde på. Forskning viste at det å ha oversikt og innsyn bidrar til at ungdom drikker mindre. Foreldres grad av oversikt og kontroll over hva barna gjør på, har effekt på ungdoms bruk av alkohol. Det å kjenne ungdommen og deres sosiale liv, bidrar også til at foreldre kan tilpasse sin foreldreatferd til ungdommens alder, modenhet og utvikling. Foreldrenes forståelse av betydningen av innsyn, så ut til å samsvare med resultatene fra forskningsstudiene.

Min gjennomgang av teori viser at foreldre som er varme, engasjerte og støttende deltakere i ungdommens liv, samtidig som de stiller høye men realistiske krav og setter klare grenser, kan bidra til at ungdom utvikler tro på seg selv og sine muligheter til å bruke sine evner og ressurser. Disse foreldrene støtter ungdommen i sin løsrivelse og ønske om uavhengighet, samtidig som de formidler klare grenser, gir begrunnelse og er i dialog med ungdommen om de utfordringene de møter. Dette vil kunne bidra til at ungdommen internaliserer grensene og selv kan regulere sin atferd. Ungdom som har et positivt selvbilde vil ha større mulighet for å stå imot press og ta selvstendige valg. De kan dermed utvikle kompetanse til å ta valg om å la være å drikke alkohol eller drikke alkohol på en kontrollert måte. Min kvalitative studie har gitt nyanserte beskrivelser av hvordan foreldrene utøver disse funksjonene i det daglige samspillet med sine barn. Mine funn bidrar med en forståelse av hvordan foreldrene selv reflekterer omkring sine valg av strategier og hvordan samspillet påvirker ungdommen. Min egen studie tilfører dermed en dypere forståelse til de sammenhengene som jeg har vist til fra andre forskningsstudier og teori om temaet.

Mine funn peker også på at foreldrene har en forståelse av at ungdommen påvirkes av hva venner gjør. Dette synet samsvarer med funn fra forskning. Venners bruk av alkohol har betydning for om ungdommen selv bruker alkohol. Samtidig nyanserte

flere av foreldrene denne sammenhengen. De mente at det var de vennene som deres ungdommen identifiserte seg med og likte, som hadde størst innflytelse. Disse foreldrene ser dermed ut til å være mest opptatt av hva de nære vennene gjør, og om de bruker alkohol. Selv om andre jevnaldrende drikker, trenger ikke dette ha betydning for deres ungdoms forhold til alkohol. Dette gir en forståelse av at styrken på drikkepresset knyttes til hvilken relasjon ungdommen har til jevnaldrende som drikker alkohol.

Jeg fant at foreldrene i mitt utvalg la vekt på at de selv hadde stor innflytelse på ungdommen gjennom egen atferd. De så derfor ut til å vektlegge betydningen av de alkoholvanene de selv hadde. Disse foreldrene oppfattet at ungdommen ville observere deres forhold til alkohol og ta etter dette. Det så ut som at de hadde en forståelse av at det var viktig med et samsvar mellom de holdningene til alkohol som de pratet om til sine ungdommer og de alkoholvanene ungdommen observerte at de hadde. Foreldrene så på seg selv som viktige modeller. I den forskningen jeg har studert, er det funnet samvariasjon mellom foreldre som har et høyt alkoholforbruk og større bruk av alkohol hos ungdommen. Mine funn viser at foreldrene i mitt utvalg har en bevissthet om at egen bruk av alkohol påvirker ungdommen alkoholvaner. De vil være konsistente i det de sier og det de gjør.

Funn fra min forskning viser at det er stort samsvar mellom den forståelsen som jeg fortolker at foreldrene har av hvordan foreldreatferd påvirker ungdommens bruk av alkohol, og det forskningen jeg har sett på finner av sammenhenger. Samtidig har foreldrenes refleksjoner og erfaringer gitt meg en mer nyansert forståelse av hvordan foreldreatferd påvirker ungdommen. Min studie har gitt meg en forståelse av at dette er komplekse sammenhenger der flere faktorer har betydning. Når jeg i mitt daglige arbeid har fokusert på det å sette tydelige grenser for alkoholbruk, har jeg kanskje lagt for stor vekt på en dimensjon, det å sette tydelige grenser, og tatt denne ut av en større sammenheng. Gjennom min studie har jeg fått en forståelse for at det er nødvendig med en mer helhetlig tilnærming for at denne ene dimensjonen, skal kunne ha effekt. Andre dimensjoner ved foreldrenes atferd vil ha betydning for hvordan det å

ha tydelige grenser virker på ungdommens atferd. Det at foreldrene er varme og bekreftende, samtidig som de stiller krav og setter grenser, ser ut til å øke foreldrenes grad av innflytelse.

Grensene som settes, har også sammenheng med hvordan foreldrene forstår situasjonen. Ved å være spørrende til hvordan foreldrene ser på det at ungdom drikker alkohol, vil jeg kunne få en mer helhetlig forståelse av hvordan foreldrene begrunner sine grenser og sin atferd. Jeg kan oppmuntre til refleksjon omkring hvordan foreldre begrunner og selv reflektere over de normene de formidler for ungdoms bruk av alkohol. Dette kan bidra til at både jeg og foreldrene får økt bevissthet på hvordan foreldreatferden påvirker ungdommen. Denne studien har gjort meg mer nysgjerrig på de erfaringer og forståelser foreldre selv har knyttet til mitt tema. I mitt arbeid vil jeg være mer utforskende til foreldres egne refleksjoner til hvordan de påvirker ungdommen. Dette bringer fram kunnskap om hvordan deres forståelse av virkeligheten påvirker deres foreldreatferd og deres holdninger til at ungdom bruker alkohol. I det å bli bevisst sine egne forståelser, ligger også muligheten for å endre denne forståelsen.

Litteratur

- Album, D., Nordli Hansen, M. & Widerberg, K. (2010) *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Alvarado, R. & Kumpfer, K. (2003). *Family- Strengthening Approaches for the Prevention and Youth Problem Behaviors*. American Psychologists. Vol. 58.
- Andrews, T & Vassenden, A.(2007). *Snøballen som ikke ruller. Utvalgspørsmål i kvalitativ forskning*. Sosiologisk tidsskrift, 2007. Vol.15 Oslo: Universitetsforlaget.
- Baumrind, D. (1971). *Current patterns of parental authority*. Developmental Psychology 4.
- Bolstad, A, Endresen E, Iversen, E, & Skutle, A. (2010). *Foreldrerollen i rusforebyggende arbeid. En kunnskapsoppsummering*. Bergen: Bergensklinikkene.
- Bengtsson, J. (1999). *Med livsvarden som grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Cohen, D.A., Richardson, J.& La Bree, L. (1994) *Parenting behaviors and the onset of smoking and alcohol use: A longitudinal study*. Pediatrics, 94.
- Everett, E.L. & I. Furseth (2012). *Masteroppgaven. Hvordan begynne- og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fossåskaret, E., Fuglestad, O.L. & Aase, T.H. (1997) *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frøyland, L.R. & Sletten, M.AA. (2011) *Ung i Stavanger 2010. Endring, risiko og lokale forskjeller*. Oslo: NOVA- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Gilje, N. & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapelige forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Godfrey-Smith, P. (2003). *Theory and reality. An introduction to the philosophy of science*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Gray, W & Webb, S.A (2013). *Social work theories and methods*. London: SAGE Publications Ltd.
- Grimen, H & Nordtvedt, P (2009). *Sensibilitet og refleksjon. Filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Gyldendal akademisk.
- Henriksen, Ø. (2000). *Ikke som jeg gjør, men som jeg sier. Om rus, kommunikasjon og oppdragelse*. Tano Aschehoug.
- Helsedirektoratet (2009). *Fra bekymring til handling. En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Hartberg, S. & Hegna, K. (2014). *Hør på meg - Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2013*. NOVA Rapport 2/14. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Iversen, E. (2013). *Hvorfor drikker de yngre mindre alkohol? helsefremming og forebygging i et lokalsamfunnsperspektiv*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening 5/2013.
- Klyve, A. (2004). *Foreldrerollen i rusforebyggende arbeid- ærlighet, humor og utholdenhet. Diskusjonshefte for foreldre og andre voksne*. Bufetat.
- Klyve, A. & Tvinnereim, R. (2002). *Speilbilder- om å investere i barn og unge*. Bergen: Pedcom Forlag.

- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, I & Trost, J. (1996). *Å forstå hverdagen med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Tano Aschehoug.
- Martinussen, W. (1986). *Sosiologisk analyse. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pape, H. (2010) *Tidlig debut – dystre framtidsutsikter?* Rus og samfunn, vol. 4.
- Pedersen, W. & Tilmann, V. S. (2013). *Socialization to binge drinking: a population-based, longitudinal study with emphasis on parental influences. Drug And Alcohol Dependence*.
- Pedersen, W. (1998). *Bittersøtt: ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Song, E-Y., Smiler A.P, Kimberly, G.W. & Wolfson, M. (2012). *Everyone Says It's OK: Adolescents Perceptions of Peer, Parent, and Community Alcohol norms, Alcohol Consumption and Alcohol-Related Consequences*. Substance Use & Misuse, 47.
- Stiftelsen Bergensklinikkene KoRus vest Bergen(2013) *Tilrettelegging av Ørebro preventionprogram (ØPP) for bruk i Norge*. Stiftelsen Bergensklinikkene KoRus vest Bergen.
- Stavanger kommune(2011) *Sammen om veien videre. Ruspolitisk handlingsplan for Stavanger 2011-2015*. Stavanger kommune.
- St.meld. nr.39 (2001-2002). *Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Strandbu, Å, & Øya T. *15-åringene, hvem drikker? En undersøkelse av tiendeklassinger i Oslo 2009*. Oslo: NOVA-rapport 1/2010.

Syltevik, L. J. (1993). *Å ta de utforskedes perspektiv*. Sosiologisk tidsskrift, årg.1, nr.1.

Thagaard, Tove. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*.
Bergen: Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2013). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Thornquist, E. (2012). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

Xiao, Lin, et al. (2011). *Parent-child engagement in decision-making and the development of adolescent affective decision capacity and binge-drinking*.
Personality and Individual Differences 51.

Vedlegg 1. Informasjonsskriv til intervjupersoner.

Vedlegg 2. Intervjuguide

Tonje Hoff

Vedlegg 1.

Hei,

Jeg er student i master i sosialfag ved Universitetet i Stavanger og skal nå gjøre en studie i forbindelse med masteroppgaven. Jeg har valgt å se på hvordan foreldre prater med sine barn om det å drikke alkohol i ungdomstiden. I den forbindelse ønsker jeg å intervju foreldre for å få deres synspunkt og erfaring om tema.

Jeg ønsker å intervju foreldre til ungdom i alderen 14-17 år. Dette er en alder der mange prøver alkohol for første gang, men det er for meg ikke viktig at foreldrene har opplevd at egne barn har prøvd alkohol.

Intervjuet vil ta ca. en time, og foregå i ungdom og fritid sine lokaler på Nytorget 1. Andre steder kan avtales om det passer bedre. Intervjuet kan finne sted på dagtid eller kveldstid, alt etter hva som passer best for deg som intervjuperson. Jeg vil gjennomføre intervjuene innen utgangen av februar 2015.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg, vil alle innsamlede data og deg bli slettet.

Informasjonen jeg får vil bli anonymisert og behandlet konfidensielt. Alt du sier vil bli slettet når jeg er ferdig med masteroppgaven min.

Jeg håper at du har lyst til å bidra med dine erfaringer. Ta kontakt på mail eller telefon om du har ønske og anledning til å bidra.

Med vennlig hilsen

Tonje Hoff

Mobil: 90971292

Mail: tonje.hoff@stavanger.kommune.no

Vedlegg 2.**Intervjuguide - Foreldres kommunikasjon om alkohol****Løs prat**

Finne fram hit, jul/nyttår,

Informasjon om undersøkelsen

Litt info først. Deretter åpne spørsmål, svare utfyllende, det som er meningsfullt for deg. Utfyllende svar, jeg vil stille oppfølgingsspørsmål.

Tema, bakgrunn og formål med intervjuet

Jeg er student i master i sosialfag v UIS og dette er del av min masteroppgave. Mitt formål med studien er komme nærmere de erfaringene foreldre gjør seg i hverdagen når det gjelder å påvirke ungdommens bruk av alkohol.

Taushetsplikt, anonymitet. Unngå å svare med navn, ting som virker personidentifiserende.

Kan stoppe når som helst.

Sletting etter oppgave er ferdig. 1 juni.

Be om tillatelse til å bruke båndopptaker.

Spørsmål?

Innledende spørsmål:

Kan du fortelle litt om hvem som er i familien din/ bor sammen.

Fortelle litt om ditt tenåringsbarn. Alder, kjønn, interesser.

Jeg går nå over til å spørre om det som er hovedtema for undersøkelsen; ungdoms bruk av alkohol.

Overgangsspørsmål

De aller fleste ungdommer har prøvd alkohol før de fyller 18 år. Hva er dine tanker om dette?

- Er det naturlig
- Hva bekymrer eventuelt
- Egne erfaringer
- Egne barns erfaringer
- Hva lærere/ media/ andre forteller

Hovedtema:

1. Hva tror du påvirker ungdoms bruk av alkohol?
 - Venner
 - Press
 - Foreldres alkoholbruk
 - Hjemmeforhold
 - Vansker
 - Media
 - Hva avgjør når de velger å prøve, hva de drikker, hvor og hvor mye
 - Har bruk av alkohol vært et tema hjemme?

2. Hvordan kan du som foreldre påvirke ungdoms bruk av alkohol?
 - Regler/ Grenser
 - Konsekvenser
 - Ha oversikt over hvem ungdommen er med og hva han/hun gjør
 - Informasjon/ forberede
 - Gi råd
 - Prøve ut hjemme/ få hjemme
 - La ungdommen få lov til å prøve og feile og gjøre egne erfaringer
 - Egne erfaringer fra egen ungdomstid
 - Gjøre i stand til å ta valg/ stå imot press- hvordan selvstendigjøre
 - Hva tror du ungdommen din mener om hva du har å si for hans valg mht alkoholbruk?

3. Hva slags forhold ønsker du at din sønn eller datter skal ha til alkohol?
 - Avhold
 - Måtehold
 - Aksepterer utprøving
 - Aldersgrense 15, 16, 17, 18 for utprøving?
 - Ungdommens holdning til dine regler/ det du mener om dette?

4. Kan du fortelle om noen episoder med deg og din sønn eller datter der dere har pratet om alkoholbruk? Helt konkret hva ble sagt?
 - Hva er temaer: regler/ konsekvenser, skader, positive sider ved alkohol, risikoer, gode råd.
 - Hva var foranledning til at tema kom opp- festdeltakelse, tatt i drikking, film med tema
 - Når prates det eller er det ikke et tema?

Tonje Hoff

- Hvem drar i gang praten
- Hva er det viktig for deg å få sagt om alkohol og ungdom.
- Har du som foreldre tenkt gjennom hva du ville si om bruk av alkohol?
- Var dette noe du baserte på egne erfaringer eller fikk du råd hos andre?
- Hvordan er det å prate om dette, deler ungdommen sine tanker og erfaringer, blir det konflikter?
- Hva tror du ungdommen sin mener om de pratene dere har hatt om dette?

Noe du ikke var forberedt på, som du i ettertid tenker at du ville gjort annerledes?

Avslutning

Er det noe annet du synes det er viktig å si noe om?

Oppsummering.